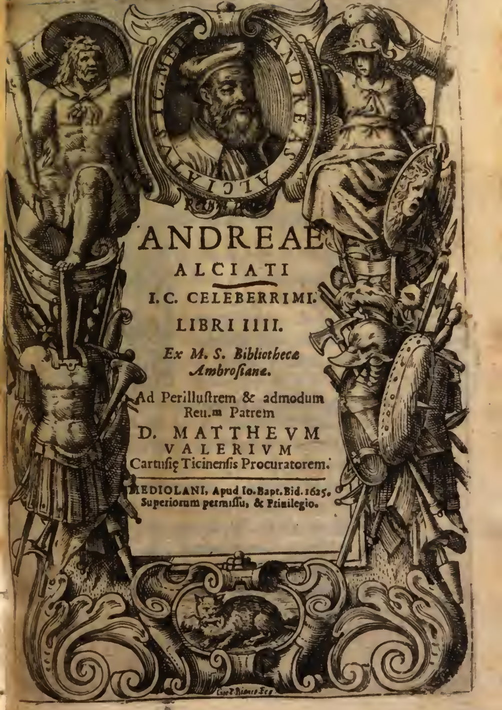
UNIVERSITARIA
BIBLIOTECA
ALESSANDRINA
F
e
34
ROMA

HH·i·18·

Fe 34

ANDREAE ALCIATI

I.C. CELEBERRIMI.

LIBRI IIII.

Ex M. S. Bibliothecæ Ambroſianæ.

Ad Perilluſtrem & admodum Reu.m Patrem D. MATTHEVM VALERIVM Cartuſię Ticinenſis Procuratorem.

MEDIOLANI, Apud Io. Bapt. Bid. 1625.
Superiorum permiſſu, & Priuilegio.

Perilluſtri ác Admodum

Rev. Patri

D. MATTHÆO VALERIO

CARTVSIÆ PAPIENSIS

Procuratori digniſſimo.

Io. Baptiſta Bidellius S.D.

PRodit in lucem Magni Andreæ Alciati, quem Iuriſconſultorum haud dubie peritiſſimum, & Iuriſperitorum diſertiſſimũ nouit fama, rerum patriæ Hiſtoria tam diù à multis expetita. Auctor ipſe iam inde à principio ætatis grauia ſimul, & amæna ſtudia tractauit, interioresq́; litteras cum Iure Ciuili coniunxit. Inter tot igitur præſtantiſſimi ingenij ſui monumenta, quibus exoptatæ immortalitati iter ſibi patefecit, hiſtoricum etiam hoc opus, quo res Mediolanenſium à primordio Vrbis memorare aggreſſus ad Valentiniani Cæſaris tempora perduxit, quod vtinam (ni forte; in medio curſu op-

preſſerit eum vitæ finis) pluribus libris com plexus eſſet, non enim reliquam Titi Liuij Hiſtoriam, vel Taciti Annales,ſeu Germanica Cæcilij Plinij commentaria deſideranda nobis eſſent. Nos iſta, qualiacunq; ſint nunc primum in lucem emittimus, occultata diù apud paucos; dum codicem habere priuatum, quam euulgari Typis malunt, Inſubrum originem, Gentis vetuſtatem, præclara eiuſdem facinora, Reipublicæ Mediolanenſis formam & politiam, viroſque inſignes, qui tam in Imperio Romano, quam in Eccleſia Dei ex eadem patria floruerunt, publico malo, nobis inuidentes. Cæterum in adornanda operis editione, patronoſque exquirendo, tu ſtatim occurriſti, ò Sacræ Cartuſiæ decus & bonarum artium præſidium, Matthex Valeri, cui neminem vnum anteferre poſſe videremur. cui enim potius dicarentur patriæ annales ab Alciato incredibili prudentia rerumque maximarum vſu prædito, doctrinarum, & artium omnium eruditione excellenti, tanta cum Valeriæ familiæ commendatione conſcripti, quam tibi, qui politiori litteratura, indefeſſo litterarum ſtudio, morum ſuauitate vitæque, innocentia ſingulari inter patriæ ornamenta eſſes? & qui Valeriam gentem in hanc vſq; diem Mediolani propagatam arctiſſima cogna-

gna-

gnatione contingis? Accedit Hiſtoriæ patriæ exactiſſima cognitio, & ſingularis illa tua in me beneuolentia, cui vt aliqua grati animi ſignificatione reſpondere poſſim, hæc nomini tuo inſcribere eſt viſum. Atque quicquid hoc, vel muneris vel gratiæ eſſet, in eo gratiam & præſidium ex tuo nomine & mihi ipſi paratum eſſe, tum volumus tum etiã ſperamus. Vale.

ELENCVS
RERVM NOTABILIVM.

A

ANanes vbi in Italia conſederint. 20.
Apparatus Romanorum contra Gallos. 23.
L.Aemilius, & C.Attilius Coſſ. contra Gallos. 25.
C.Attilius Coſ. à Gallis occiſus. 33.
Ariſtonicus Dux Inſubrum. 38.
Auſpiciorum vanitas. 41.
Acerræ præſidio Geſſatarum firmatæ. 43.
Acerræ à Romanis obſeſſæ. 43.
Annibal pro Inſubribus contra Taurinos. 54.
Auguſtus mercenario milite primum vſus. 72.
M Antonius hoſtis populi Rom. Iudicatus fugatur. 83
C.Albutius Silo Nouarienſis Rhetor Mediolani. 84
Aſinius Pollio Galliæ Ciſalpinæ moderator. 85
Auguſtus Cæſar Mediolanum diuertit. 85
Auguſtus Galliam Ciſalpinam liberam facit. 86
Auguſtales qui. 88
Aediles qui. 89
Aerarium Mediolani Herculi creditum. 90
Anatalon, & Caius à D. Barnaba Eccleſiæ Mediolanenſi proficiuntur. 95
Amphiteatrum Placentiæ combuſtum. 108
Aedes ſacræ à Philippo, & eius filijs ædificatæ. 118
Attilius Creſcens Mediolanenſis. 120
Aureolus Mediolani conſedit. 154
Aureoli ſepulcrum prope Mediolanum. 154
Aurelianus Marcomanos ab excidio Med. ſubmouet. 157
Aurelianus Marcomanos prælio fugat. 160
Antiſtites Mediolani quot ſancti. 167
Alexander, Victor, Nabor, & Felix Martyres. 171
Aedes Laurentio ſacra an Vbi Thermæ Maximiani. 172
Agentes in rebus quinam nominarentur. 203
Adulatores principibus pernicioſi. 207
Apodemius peſſimus Iudex datur Syluano 218

Auxen-

Auxentius Arrianus Dionyſio Epiſcopo ſufficitur. 126
Aurelius corpus Dionyſij Mediol. aduehi curat. 143

B

Bellouesus Dux Gallorum in Italiam deſcendit. 10
Bellauesus Tuſcos vincit. 11
Bellouesus Mediolani conditor. 11
Brixia & Verona ab Elithouio ædificatæ. 12
Boij Laudum Vrbem ædificant. 12
Brennus Dux Senonum in Italiam deſcendit. 12
Bruniſendus Singoueſo ſuccedit. 18
Bruniſendus Rhetos fugat. 18
Brennus Senonum non Sueuorum Rex. 19
Brennus Mediolanum an ſolo æquauerit. 20
Boij in Italia vbi conſederint. 20
Boij & Inſubres Romanis indignantur ob Senonum internecionem. Gallos Tranſalpinos ſollicitant. 22
Brittomarus Geſſatarum Dux. 43
Boi Romanos cædunt. 52
Bebius cum exercitu ab Inſubribus occiſus. 63
Boij & Inſubres iterum & tertio vincuntur. 65
M. Brutus Galliæ Ciſalpinæ præeſt. 70
Brutus Proconſul occiditur. 71
M. Brutus Galliæ Ciſalpinæ à Cæſare proficitur. 81
M. Bruti Statua Mediolani. 84
Barnabas Cyprius Apoſtolu, Mediolanum venit. 95
Bacchanalium origo. 141
Brigantij Lentienſeſque Rhetias infeſtant. 215

C

Coloniæ Tuſcorum in Inſubri. 5
Caturiges Inſubrum exules. 18
Cænomanorum ſedes in Italia. 20
Carthaginenſes ob tumultum Gallicum in Hiſpania vires adquirunt. 24
Congolitanus Gallorum Rex capitur. 35
Cænomani contra Inſubres. 38
Cænomani Romanis ſuſpecti. 38
M. Claudius Marcellus, & C. Cornelius Coſſ. contra Inſubres. 42
Claſtidium obſidetur à Gallis. 43
Cremona Rom. colonia. 50
Cremona à Gallis obſeſſa, 60

Cæcilius Statius Comædiarum ſcriptor Mediol. 67
Comenſes ab Orobijs originem ducunt. 70
M.Claudius Marcellus Comenſem Decurionem in contumeliam,Cæſaris flagris cædit. 80
Curiæ municipalis officia. 88
Collegia Fabium Centonariorum Dendrophororum, 92
Caſus Anatelonis ſucceſſor occiditur. 102
Cremona à Vitellianis capta. 106
Cremona à Flauianis obſeſſa & direpta. 115
Caſtriccianus Caio ſuccedit. 117
Cæcilius Plinius Nonocomenſis. 124
Cæcilij Plinij ſepulcrum Mediolani. 125
Cæcilij Plinij alius tumulus Mediolani. 127
Conterranei quinam dicantur. 128
Commodus inſidias Iuliano ſtruit. 140
Claudius in Luca Sylua Alamanos cædit. 155
Carus Imperator an Mediolanenſis. 163
Carinus inter roſas Mediolanenſes volutari ſolitus. 165
Cæſares quinam dicantur. 177
Circus Mediolani an à Galdino deſtructus. 186
Conſtantius Mediolanum in hyberna conceſſit. 198
Conſtantius Maximiani palatium inhabitat. 199
Comites ſacrarum largitionum, qui. 199
Comites rerum priuatarum,Cōſiſtoriani rei militaris. 200
Curioſi. Caſtrentiarij. 203
Clariſſimi qui. 204
Conſtantius Mediolani genio indulget. 204
Conſtantij elatio & vanitas. 208
Conſtantius plures innocentes dānat,nocētes abſoluit. 212
Conſtantius Athanaſio infenſus. 226
Conſtantius Iulianum Cæſarem declarat. 230
Conſtantius hæreſi Arriana infectus. 236

D

Dvcarius Inſuber Flaminium obtruncat. 57
Decimus Brutus & Antonius de Gallia Ciſalpina decertant. 82
Decaproti. decemprimi. 89
Decurionum ſollicitudo circa quæ. 91
Didius Iulianus Imper. Mediolanenſis. 142
Didij Iuliani Imper. educatio & honores 143
Diocletianus & Maximianus Mediolani degunt. 170

Decurionum Mediolanenſium variæ inſcriptiones. 185
Domeſtici, quinam dicerentur. 201
Diocletiani ſententia de principum miſera conditione. 209
Dynamij perfidia in Syluanum. 216
Dynamij fraudes deteguntur. 219
Dionyſius Epiſcopi Mediol. fidei propugnator. 224
Dionyſius in exilium pellitur. 226
Dionyſio Auxentius Arrianus ſufficitur. 226
Dionyſius priſtinæ dignitati reſtituitur. 242

E

ETruſci ante Vrbem conditam in Italia late dominati. 3
Etruſcorum vetuſtiſſimus Rex Ianus. 3
Elitouius Germanorum & Gallorum Dux Brixiam, & Veronam ædificat. 12
Eganes quam Italiæ partem occupauerint. 20.21
Equitatus Gallicus à Romanis fuſus. 33
Epitaphium Cæcilij Plinij ab Alciato reſtitutum. 126
Epiphanius Ticinenſis Epiſcopus ab Antiſtite Mediolanenſi conſecratus. 166
Epiſcopus Ticinenſis vſu pallij priuatus. 167
Euſtorgius Gallogræcus Mediolanenſibus proficitur. 180
corpora Trium Magorum Mediolanum aduehit.
Euſtorgius Materno defuncto fit Mediolani preſul. 183
Euſtorgius tumulo parato pro Criſpo Cæſare cubat. 184
Exarchus quinam diceretur. 187

F

P. FVrius, & C. Flaminius Coſ. contra Inſubres. 37
Forum Diuguntorum, hodie Crema. 38
Flaminius Coſ. arte bellandi imperitus. 39
Furius Præſu contra Gallos. 60
Furius de Gallis & Liguribus triumphat. 62
Flauiani Vitellianos ad Bebriacum fugant. 115
Flamines Traianales Mediolani. 122
Fabrum annos 116. agentem vidit auctor. 148
Fullones quinam. 203

G

GAllorum Duce Belloueſo in Italiam aduentus. 10
Gallorum & Germanorum Duce Elitouio in Italiam irruptio. 12
Galli apud Cluſium caſtrametantur. 28

Galli

Galli verſus Feſulas mouent. 29
Galli præda onuſti patriam repetunt. 31
Galli à Romanis intercepti ferro decernunt. 32
Galli miro ordine contra Rom. aciem inſtruunt. 33
Galli C. Attilium Coſ. occidunt. 33
Geſſatæ Gallorum ordines perturbant. 34
Galli ab Aemilio in Triumphum ducti. 36
Galli à Rebellionis nota defenſi. 51
Galli Romanos inſidijs circumueniunt. 52
Galli deficiunt à Romanis. 55
Galli cum Amilcare Placentiam expugnant. 60
Galli à Rom. magna clade vincuntur. 62
Geta Antoninus Cæſar Mediolani ortus. 145
Geta occiſus à Baſſiano Imper. fratre. 146
Gallienus Imper. prope Mediolanum occiſus. 153
Galli Cæſaris efferi mores & ſæuitia. 204
Galliæ à Barbaris Conſtantij tempore diripiuntur. 228
H.
HAdrianus Imper. Mediolanum diuertit. 132
Hilarius Orthodoxus Mediolani cum Auxentio diſputat. 237
Hilarius à Conſtantio Mediolano eijcitur. 238
I
IAnus vetuſtiſſimus Rex Etruſcorum. 3
Ianus an Idem cum Noe. 4
Ianus in Deos relatus. 6
Ianus cur bifrons & coronatus. 6
Iulius Inſuber Marcomedis filius. 6
Iulius Inſubres primus armat. 6
Iulio bellum indicit Peucetinus. 6
Iulius Carnos moderatur. 7
Inſubres & Sicambri in ſocietatem coeunt. 8
Inſubrum fines, an Nouariam & Acerras attingant. 15
Inſubres elegantiæ ſtudioſi. 16 Pythagoræi. 17
Inſubrum Dij arma, & veſtitus in bello, diuitiæ, habitudo corporis, cultus, & mores. 16
Inſubrum indignatio contra Romanos ob Senones deletos. Gallos Tranſalpinos in Italiam euocant. 22
Inſubrium & Boiorum quot millia contra Romanos. 24
Inſubres triginta millia Geſſatarum conducunt. 42
Inſubres vincuntur à Romanis. 44

Inſubres

Inſubres aduerſus Taurinos pugnant. 48
Inſubrum fœdera cum Annibale, & qualia. 48
Inſubrum regio fertiliſſima. 50
Inſubrum & Boiorum legatio ad Annibalem. 53
Inſubres ad Ticinum cum Annibale fortiter pugnant. 54
Inſubrum virtus in Cannenſi pugna. 57
Inſubres Aſdrubale Duce contra Romanos. 58
Inſubres cum Magone contra Romanos palam non conſentiunt. 59
Inſubres Boij & Cœnomani contra Rom. 63
Inſubres à Cœnomanis proditi. 64
Inſubrum quadraginta millia victi cum Hamilcare capto. 64
Inſubres defenſi, quod à Gallis deſcendant. 67
Inſubres Ciuitate Romana donati. 75
Inſubres C.Cæſari addicti. 77
C.Iulius Cæſar Galliæ Ciſalpinæ Procoſ. 77
C.Iulius Cæſar ſeditionem à ſuis militibus apud Placentiam excitatam comprimit. 80
Iulianus Pontifex à Barnaba miraculis ſuperatus. 95
Iulius Vindex deficit à Nerone. 99
Inſubres & Veneti Cremonenſium bona conſeruant. 116
Italia per quatuor Conſulares regitur. 133
Illuſtres qui. 204
Iulianus Galli Frater accuſatus. 211
Iulianus Mediolanum deducitur. 211
Iulianus Helenam Conſtantij ſororem vxorem ducit. 236
Iulianus Cæſ. erga Conſtantium Imp. ingratus. 240

K

Kalimer Caſtritiano ſuccedit. 139
Kalimer à Teleſforo Pontifice Romano ordinatur. 139

L

Laudum Vrbs à Boijs conditum. 12
Lai, & Lebitij vbi conſederint. 20. 21
Lamber ab Lacu Eupoli emittitur. 76
Legiones in Inſubribus à Cæſare, & Pompeio conſcriptæ. 77
Litteræ Senatus Romani ad Curiam Mediolanenſem, de recuperato Iure creandi Imperatorem. 162.

Liberius Rom. Pontifex iuſſu Conſtantij Imp. Mediolanū deductus. 227
Liberius in Thraciam exul eiectus. 228

M

MArcomedes Subri patri ſuccedit. 6
Meſapus Peucetij ditionem inuadit. 7
Meſapus cum Turno contra Troianos. 8
Medus & Olanus Duces Etruſcorum. 9
Mediolani varia origo recenſetur. 9
Mediolani conditor Bellouesus. 11
Mediolanum mœnibus cingitur. 15
T. Manlius Torquatus, & Q. Fuluius Flaccus contra Boios. 36. Ijdem Conſules contra Inſubres. 37
Marcelli virtus & Bellandi peritia. 44
Marcellus Viridomarum ſingulari certamine occidit. 45
Marcellus Tercerio Ioui opima ſpolia dicat. 46
Mediolanum à Romanis captum. 47
Minutius aduerſus Ligures. 63
Moguntiarum agri Mediolanenſis oppidum. 76
Municipia colonijs digniora. 88
Miſſæ ſacrificium Mediolani, vbi primum celebratum, & vnde miſſa deducatur. 96
Monas Kalimero ſufficiter. 149
Monas Eriberto Archiepiſcopo noctu ſe oſtendit. 150
Mirocles Mediolani Antiſtes. 151
Marcomani vnde. 157
Maternus Prothaſio ſufficitur. 167
Maximianus Cæſar an Mediolanenſis eiuſdem geſta. 168
Maximiani Cæſaris edictum contra Chriſtianos. 170
Mauritius ob Chriſti fidem paſſus. 171
Mos coronandi Imperatores Mediolani an à Maximiano in cœperit. 173
Maximianus Imperio Mediolani ſe abdicat. 177
Magnentius Mediolani Decentium fratrē Cæſarē facit. 196
Merobaudi ſepulcrum in collibus Briganteis effoſſum. 207
Marinus de Conſtantio obloquutus plectitur. 214
Malaridius Syluani protector. 217
Mediolani concilium 300. Epiſcoporum celebratur. 225
Mos exercitus fauſta precantis. 234
Mediolanenſes pro Athanaſio contra Auxentium. 236
Martinus ab Auxentio Mediolano eiectus. 241

N

Noe an Idem ſit cum Iano. 3
Nouaria à Vocontijs ædificata. 12
Nouellius Torquatus Mediolanenſis. 94
Nero Imperator Chriſtianos perſequitur. 97
Nazarius & Celſus an ſub Nerone paſſi. 97
Nazarius & Celſus Martyres Mediolani. 138
Nomina veterum familiarum Mediolanenſium. 191

O

Othonis exercitus à Vitellianis militibus ſuperatus. 110
Otho Virginium mortis periculo liberat. 110
Opinatores quinam in aula dicerentur. 204
Oratio luculentiſſima Conſtantij ad milites pro ſuggeſtu Iulianum Cæſarem declarant. 230

P

Peucetius Iulio bellum indicit. 6
Peucetius Inſubres moderatur. 7
Peucetius Lycaonis filius. 7
Peucetij ditionem Meſapus inuadit. 7
Placentia Rom. colonia. 50
Placentia à Gallis direpta. 65
CN. Pompeius Procoſ. Comum reſtaurat. 69
L. Piſo Inſubres moderatur. 84
Proconſules quinam dicerentur. 86
Proconſul dignitate & auctoritate Præſidi præſtat. 86
Pontifices. 90
Patres patrati. 90
Prothaſius & Oribaſius an ſub Nerone paſſi. 97
Portentum de Morte Neronis. 99
Placentia à Vitellianis fruſtra oppugnata. 108
Prothaſius & Oribaſius Martyres Mediolani. 137
Philippus Imperator Chriſtianus. 148
Peſtilentia vniuerſalis. 151
Prothaſius Mirocletis ſucceſſor. 156
Palatina officia. 199
Protectores Parazonij. 202
Proximi ſacrorum ſcriniorum, qui dicerentur. 202
Pictores quinam. 203
Pincernæ. 203
Perfectiſſimi qui. 204

Paulus

Paulus Notarius, & Mercurius Rationalis in aula Conſtantij peſſimi. 213
Palatinorum tempore Conſtantij improbitas. 240

Q

QVartumuiri qui. 89

R

ROmæ trepidatum ob Gallorum in Etruriam aduentũ. 25
Romanorum & Sociorum quot millia contra Gallos. 26
Romani & Socij actu à Gallis fuſi. 29
Romanorum victoria de Gallis ex imparibus armis. 34
Romanorum victoria de Geſſatis & Inſubribus. 44
Romani ante pugnam Deos adorant. 45
Romani ad Trebiam victi. 56
Rheti Comum diripiunt. 69
Rufinus præfectus Prætorio voraciſſimus. 214

S

SVbres ex Tubale Noe nepos, ſeu pronepos. 4
Subres Inſubrium oppidum ædificat. 4
Subres Agriculturam & Religionem docet. 6
Sicambri & Inſubres in ſocietatem coeunt. 8
Saluij propè Læuos Ligures, iuxta Ticinum amnem conſederunt. 12
Senonum Duce Brenno in Italiam tranſgreſſus. 12
Singoueſus Belloueſo ſuccedit. 18
Senones à Romanis internecione deleti. 22
Sacrificia immaniſſima Romæ facta ob Gallorum tumultum. 66
Scriptores Romani Gallorum virtutem depreſſere. 66
Sylla Cornelius Inſubribus infenſus. 71
Seditio militum Cæſaris apud Placentiam. 79
Sextumuiri qui. 89
Sitocomæ qui. 89
Sacerdotes Mediolani. 90
Syndici ſeu defenſores. 90
Saluius Iulianus I.C. Mediolanenſis. 133
Saluij Iuliani opera, laudes & honores. 134
Saluij Iuliani ſtatua, cum epigrammata. 135
Syluanus ab Inſubribus cultus. 139
Saluij Iuliani decreta iuſſu Seueri abolita. 145
Sophia cum tribus puellis filijs martyrio coronata. 159

Seba-

Sebaſtianus Martyr, qua ratione Mediolanẽſis dicatur. 165
Sabina matrona Mediolanenſis corpora SS. Naboris & Felicis è laudo Mediolanum aduehit. 172
Sebaſtianus Martyr. 174
Sebaſtianus peſtilentiæ propulſator colitur. 176
Silentiarij quinam dicerentur. 202
Spectabiles qui. 204
Syluanus accuſatur. 215
Supplicium ſumptum de Dynamio, & alijs. 220
Syluanus purpuram ſumit. 220
Syluanus circumuenitur. 223

T

TVſci ante Vrbem conditam latè in Italia dominati. 3
Tubal Noe filius. 4
Tuſcorum coloniæ in Inſubri. 5
Tuſci Medo & Olano Ducibus Inſubrium armis repetunt. 9
Tuſci à Belloueſo Gallorum Duce deuicti. 11
Ticinum à Læuis Maricisque Liguribus conditum. 12
Triumuiri coloniarum deducendarum ob Gallorum motũ fugiunt. 51
Tyberius Chriſti numini fauet. 94
Traianus Mediolanum diuertit. 121
Traianus Decius Chriſtianos cruciatibus vexat. 151

V

VRbium primordia ad Deôs relata. 5
Verona, & Brixia ab Elithouio ædificatæ. 12
Vocontij Nouariam ædificant. 12
Veneti Gallorum quietem in Italia turbant. 21
Veneti Senonibus bellum inferunt. 21
Veneti & Cenomani cum Romanis contra Gallos. 24
Victoria Rom. contra Geſſatas & Inſubres. 44
C. Valerius Petronianus memorabilis decurio Mediolanenſis. 91
M. Valerius Maximus Mediolanenſis. 92
Valeria familia Mediolani celebris. 93
Valerius Leo amicus Cæſaris Mediolanen. 93
Virginius Rufus vindicem ſuperat. 99
Virginium legiones Imperatorem ſalutant. 100
Virginius Imperium recuſat. 100
Vitellium Germanicæ Legiones Imperatorem ſalutãt. 101
Virginius Rufus Mediolanenſis, 101

Vitellio

Vitellio Mediolanum, Nouaria, Eporrhedia, Vercellæq; ſe tradunt. 105
Vitelliani ab Othonianis victi. 109
Virginius mortis periculo ab Othone liberatus. 110
Virginius à Vitellio magnificè exceptus. 111
Vitellius Virginij mortem prohibet. 111
Fl. Veſpaſianus ad Imperium adſcitus. 112
Fl. Veſpaſiani pater Tranſpadanus. 117
Virginius Conſul cum Nerua Imper. 119
Virginij mors. 122. eiuſdem Epitaphium. 123
Virginius Tutor Plinij Cæcilij. 124
Valeria mater Prothaſij & Oribaſij vxor Vitalis viri Coſ. 138
Virgilius Maro Mediolani ſtudet. 85
Virginius ſcripſit libros de Rhetorica. 124
Vaticinium Pertinacis de Didio Iuliano. 142
Vicecomites vnde fortaſſe dicti. 201
Veſtitores, quinam. 203
Veſicinus accuſatur. 209. abſoluitur. 210
Vrſicinus contra Syluanum mittitur. 222
Vitis Medica à Martino Mediolani plantata. 241

FINIS.

Imprimatur Fr. Vinc. Aquenſ. Prouic. S. Officij Med.
Fr. Al. Bariola Auguſtinianus Conſultor S. Offitij pro Illuſtriſſ. D. Card. Archiepiſc.
Vidit Saccus pro Excellentiſs. Senatu.

Rerum Patriæ

ANDREÆ ALCIATI

LIB. I.

EPITOME LIB. I.

ETruſci ante Vrbem conditam quam latè in Italia dominati: trans Apeninum colonias mittunt. Trans Padum Inſubrium ædificant. à Sicambris dominio deturbantur. Ducibus Medo & Olano colonias Tranſpadanas armis repetunt. à Bellouefo acie victi Inſubrium amittunt. Mediolani varia nomenclatura. Brixiæ, Veronæ, Ticini, Laudi, & Nouariæ quinam conditores. Senonum in Italiam aduentus. Bellouefus Mediolanum mœnibus cingit. Inſubrum fines an Nouariam attingant, quinam Dij ab Inſubribus culti, Pythagoræ ſectatores, eorundem mo-

res & cultus. Roma à Gallis capta. Veneti Gallorum quietem turbant. Senones à Romanis deleti. Inſubrum & Boiorum ad Gallos tranſalpinos legatio. Veneti & Cænomani Romanorum amicitiam Gallicæ cognationi præferunt. Apparatus Romanorum contra Gallos quam maximus. varia fortuna cum iiſdem decertant. Victoria aduerſus eoſdem. Romani in Inſubres arma mouent; Ananes & Cænomani cum Romanis aduerſus Inſubres, Claſtidiũ & Acerræ obſeſſæ. Singulare certamen Viridomari Regis Inſubrum cum Marcello. Conſulis de eodem Victoria. Mediolanum à Romanis captum. Inſubres cum Taurinis decertant; à Romanis deficiunt, cum Annibale fædus percutiũt, placentia & Cremona Rom. coloniæ. Victoria Gallorum de Romanis. Boij eoſdem cædunt. Gallorum cohortes ad Trebiam fortiter pugnant. Ducarius Inſuber Flaminium ad Traſimenum obtruncat. Inſubrum pedites ad Cannas Annibali vi

cto-

ctoriam peperère. cum Aſdrubale & Amilcare palam, cum Magone clàm in Romanos conſpirant. Placentia à Gallis ferro & igne abſumpta, Cremona ab ijſdem obſeſſa. magna ſtrage Amilcare cæſo à Romanis vincuntur. Bæbius cum exercitu ab Inſubribus internecione deletus. Iterum & tertio à Rom. vincuntur. Cæcilius Statius Inſuber floret. Rheti Comum deuaſtant, à Romanis inſtauratur, eiuſdem origo, Sulla Dictator cur Inſubribus infenſus.

ITaliam, antequam Vrbs Roma conderetur, & ſeſe armorum virtute extolleret; initio tenuere Etruſci, quorum opes terra, mariquè longè, & latè floruerunt. Oſtendit hoc ab eis condita Hadria, vnde ſuperum pelagus ſumpſit nomen; tum plures numero Coloniæ trans Apenninum miſſæ, quæ excepto Venetorum angulo ad Alpes vſque pertinuerūt. Eorum vetuſtiſſimus Rex fuiſſe perhibetur Ianus, quem Saturni ex Latini gene-

Etruſci in Italia late dominati.

Ianus Etruſcorū Rex.

ris puella Entoriæ filium aliqui ex Græcis tradunt:quidam alienigenam,& à Pelaſgis profectum opinantur. Sed hi videntur nobis admodum fabuloſa proſecuti. A Caldeis eius originem trahunt alij, fuiſſeque Noe celebratiſſimi in ſacra hiſtoria herois nepotem Ianum exiſtimant. Cuius ſententiæ Ioſippus aſſertor eſt. At Beroſus grauiſſimæ auctoritatis vir Noe ipſum eundem,& Ianum eſſe ſcribit,ductus præſertim nominis argumento, quod Vitiſatorem ſignificat; Cuius rei inuentionem Caldeo ipſi mortales debere in confeſſo eſt. Fuit huic Regi ex Tubale, vt idem auctor eſt, filio,ſiue,vt Ioſippus mauult, nepote pronepos Subres, qui maiorum veſtigia ſecutus cum magna Tuſcorum manu trans Padum profectus, quo in loco nunc Mediolanum eſt,oppidum condidit, quod & ſuo nomine, atque oraculi fidem ſecutus vocauit Inſubrium. Siquidem non modicæ exiſtimationis auctor quidam ſcriptũ poſteris reliquit,conſultam à Subre Themin,an Subrium pagum à ſe ſtructum appellaret, negaſſe id ex re futurum. Quocirca Subrem, alioquin nominis ſui paulò ſtudioſiorem,negatiuę particulæ addi

Ianus an Idem cum Noe.

Tubal Noe filius.

Subres Noe pronepos.

Subres Inſubriũ oppidũ ædificat.

ta-

tamento Inſubrium nuncupari voluiſſe. Hac in re haudquaquàm ipſe meam interpoſuerim fidem, in negotio præſertim tam veteri, & in tanta ſcriptorum penuria: Vt etiam non parùm illos admirer, qui quæcumque de Subre dicuntur, omnia ad aniles fabellas relegant; Cum tamen hæc ſit in annalibus noſtris conſtãs ſententia, & ab his, quę alij prodiderunt, nihil diffideat. Data eſt ſemper hæc antiquitati venia, vt primordia Vrbium, quò auguſtiora ſint, in Deos etiam aperto figmento referant. Cur non licuerit in re, quam veriſimillimam neget nemo, idem facere, ipſi viderint; Etſi, quid vnuſquiſque credat, curare non tam noſtra interſit, quam fida oratione ea in medium proferre, quæ ab alijs tradita nos vera opinamur. Fabulantur pleriq; in his regionibus fuiſſe Herculem, conditamq; ab eo Vrbem Aegyptio vocabulo Ariam dictam, quæ à Liguribus inſtaurata ſumpſerit demum Nouariæ nomen. Indigna Catone ſententia, tametſi eius auctoritate in vulgus edita fuerit. Sanè, quod ad nos attinet, Colonias à Tuſcis quandoque trans Padum miſſas in Inſubri (vt credere par eſt) agro Roma-

Vrbiũ primordia ad Deos relata.

Coloniæ Tuſcorum in Inſubri.

nę hiſtorię auctor T. Liuius atteſtatur. Pacatiſſimè in nouo oppido dominatus eſt Subres, atque ibi vitem plantare, agrum colere, fructus ſerere, pacis inſtrumenta, primus docuit. Et quoniam coaleſcens indies populus ſubagreſtis atque atrox erat, feros animos religione humaniores reddere conatus eſt. Tum Iani in Deos relatum numen, eiuſq; cultus gentibus honori eſſe cœpit; percuſſaq; dein moneta, quę bifrontem, vna ex parte ſtatuam, ex alia nauim, corollamue haberet; nam, & nauigationis, & coronarum inuentorem Ianum crediderunt, & Dracon Corcyrenſis teſtatus eſt. In demortui Subris locum ſucceſſiſſe traditur eius filius Marcomedes, cuius in patria hiſt. ſolum extat nomen, geſta ſubticentur, quod nihil arbitror ſub eo dignum memoria euenerit. Morientis Marcomedis fati par eſt conditio. Filius huic Inſuber Iulius fuit, celebratum poſteris quoq; nomen. Hoc Rege pro patria primum Inſubres arma induère; Nam ab extrema Venetię ora, quę Noricis contermina demùm Aquileienſe nomen ſumpſit, progreſſus Rex Peucetius Iulio indixit bellum; Cumq; plures annos pugnatum eſſet,

Subres Agriculturã & religionẽ docet.

Ianus in Deos relatus.

Ianus cur bifroni & coronatus

Subri ſuccedit filius Marcomedes.

Iulius Inſuber Marcomedis fil' Inſubres armat.

Peucetius bellũ Iulio indicit.

ſet, & belli incommoda vtrumque afficę rent Regem, hac conuentione tandem tranſacta lis eſt, vt mutato inuicem Regno, Carnos Iulius regeret, Inſubres Peucetius moderaretur. Quis autē Rex hic fuerit, atq; unde originem traxerit, non ab re dubitauerit aliquis. Aquileiēſem agrum primi exterorū tenuere Gręci, qui Iaſone duce Argo naui in Colchos profecti Vellus aureum rapuere; Ab his Colonia eſt Pola. Argiuos igitur progenitores habuerit Peucetius, an verò Iulius alpibus ſuperatis ex Germania in Italiam venerit, non ſat ex auctoribus conſtat. Peucetium alij appellant; Vt eū fuiſſe ſuſpicer, qui Lycaonis filius Oenotrij frater ex Arcadia in Italiam venit, cuius rei & Dionyſius, & Plinius Secundus meminere. Dominatus hic eſt non Inſubriæ tantum, Sed Sabinis, Calabriæq; Vnde, & ea Regio Græcis Peucetia quandoq;eſt dicta. Noſtri auctores ex hoc Inſubrię nomen inditum ſcribūt; quod tamē nequaquàm diuturnum fuit. Nam eo defuncto ab Aſia nauibus aduectus Meſapus vniuerſam Peucetij ditionem armis occupauit, nomenq; acquiſitis bello regionibus ſuum impoſuit. Mos

Peucetius Iulius Carnos. Inſubres moderatur.

Peucetius Licaonis filius.

Meſapus Peucetij ditionem inuadit.

hic antiquis Regibus fuit, æternitatem ſibi hoc modo credentibus paratam iri. Meſapum hūc aduerſus Troianos in acie pro Turno ſtetiſſe Poeta Virgil. ſcripſit, & Neptuno patre genitum eſt auctor. Plinius quoque Calabriam Peucetij nomine abrogato Meſapiam ab eo nuncupatam tradit. Idem & de Inſubria legitur in Mediolanenſium annalibus. Cum in humanis agere deſijſſet Meſapus, Sicambri, Germanica natio, per Vindelicos, Rhetosq; Italiam ingreſſi, ferro, & igne omnem agrum ad Inſubrem vſquè pagum vaſtauerunt; cuius tàm inſignis calamitatis oppidum ipſum iccircò fuit immune, quòd eius deditione à Sycambris in ſocietatem ciues ſunt admiſſi, nec perennis ea fuit animorum cum hoſte coniunctio, quod non ita multo poſt trās Alpes Sycambri retro, vnde venerant, domum redierunt. Reſpirauere aliquandiu ab externis armis Inſubres, & iam ſe in libertatem aſſeruiſſe poterant videri, cum Thuſci coloniam ſuam armis repeti turi, Olano Duce exercitum comparauerunt, & traiecto Eridano arctiſſima obſidione eam cingentes tandem potiti ſunt munitionibus, propugnaculisq; cum magna

Meſapus Turni partes ſecutus.

Sicābri & Inſubres ſimul in ſocietatem coeunt.

Tuſci Olano Duce Inſubriā armis repetunt.

gna

gna populi parte exciſa. Auxit eorum rē deindè Medus, & ipſe ex Etruſcis (vti arbitror) Principibus, licet alij Inſubrē malint, ei regendæ præpoſitus, à quorum nomine Inſubria ipſa Mediolanum voca ri cœpit. Cuius ſententiæ & in origini- Med⁹ Dux Etruſcus
bus Catonem (ſi modò fideles ſunt vulgati codices) extitiſſe video, tametſi ex antiquis auctoribus alij, vt Cl. Claudianus,& Solius Apollinaris, & Dacius Antiſtes à Suc media parte lanea nomē tra- A Medo et Olano Mediolanū.
xiſſe opinati ſint. Alij, ut Sacrorum in ipſa vrbe Ambroſius Præſul, quòd in medio amnium Ticini, atq; Adduæ ſita ſit, Mediolani varia origo recēſetur.
Mediolanium dictam ſcripſerunt. Quæ opinio vel iccircò receptior eſſe debet, quòd tàm Græci, quàm Latini veteres, vt ex antiquioribus ſpectaculis cernere licet, id nomē protulere; etſi ipſe malim hac in re cōſuetudini obſequi, quàm obſoletam pluribus ſæculis Antiquariorum diligentiam imitari; cum hæc inter ipſos quoq; auctores non multum conſtēt; Nam,& à Catone diuerſa videtur ſenſiſſe Liuius,diffidentiaq; illi mortalibus poſteris prodidiſſe, qui ante Belloueſi in Italiam aduentum Inſubrium pagum nomen tenuiſſe ſcribit, & à Gallis in Vrbis

for-

formam redactum vocari tum demum cæpiſſe Mediolanum. Plinius ad Inſubres Gallos, à quibus conditum ſit, Inſubrij appellationem refert. Videbuntur forſan hæc lectori non admodum diligēti ſimul pugnare, quæ tamen rectè percepta, ſi ſummum ius abſit, optimè ſibi conſtant. Nam cum per Tarquinij tempora Ambigatus Celtarum, quæ Galliæ pars eſt tertia, Rex duos ſororis filios, Belloueſum, Singoueſumq; haberet, lectiſſimos armis iuuenes, aliquo extra Galliam nouas quæſitum ſedes mittere decreuit, quod eius regnum tanta frugum, & hominum abundantia polleret, vt coaleſcens multitudo vix videretur poſſe regi. Singoueſo Ercinij ſaltus obuenere; Dijs carior Belloueſus Italiam ſortitus eſt. Hic Bituriges, Aruernos, Senonas, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos, fortiſſimos, maximosq; peditum, equitumq; exercitus, ſecum trahens, ne quis aduenienti obuiam ire poſſet, in Tricaſpinos venit; Tum moram illi fecere Alpes, vel iccircò inexpugnabiles, quod antè eum nullus præter Herculem, ſi Græcorum fabulis adhibenda eſt fides, eas ſuperauerat. Ibi cum tanqnam indagine clauſi montibus

Gallorum Duce Belloueſo in Italiam aduētus.

Galli

Galli arcerentur,nouum illis omen auxit animos. Audierant nouas ſedes perſcrutantes nauibus à Phocide Maſſilienſes victos ab Salucijs oppugnari; Quamobrē aduenis aduenæ, veluti æquum erat, auxilio fuerunt, vt eorum ope communiti Maſſilienſes quem primum occupauerāt in terram egreſſi, loco ciuitatem conſtruxerint. Ipſi per Taurinos,Iuliæq; Alpis ſaltus tranſgreſſi maximis laboribus tandem Italiam attigerunt; Cumq; illis congreſſi eſſent Tuſci, quorum ditioni, vt demonſtrauimus,tunc parebant Inſubres, à Belloueſo acie deuicti, debellatique ſunt. Qua victoria ille auctus cum Inſubrium Vicum Heduo,vnde ipſe plures Gallos exciuerat,cognominem intelligeret, omen ſecutus, ciuitatem, vt Liuius eſt auctor, condidit Mediolanum. Sic q pagus fuerat, in Vrbis dignationē translatus eſt; Neque enim Belloueſum totius propagatæ gentis iuſtum titulum habere oſtendit; Amaſenus Strabo, qui ante Gallorum aduentum, Inſubrem nō gentis infrequentia, paucitateuè, ſed eo ſolum quod uicatim habitaretur, pagum fuiſſe tradit. Patefecit is Belloueſi tranſitus Barbaris nationibus Alpes; Nam deinde

Tuſci à belloueſo deuicti.

Belloueſus Mediolani conditor.

Germani & Galli Eliſouio duce Veronã & Brixiã ædificant.

Saluij iuxta Ticinũ amnẽ conſederunt.

Ticinum à Leuis Mariciſq. Liguribus conditum.

Boij hodie Vocontij Nouariam ædificant.

Senonum Duce Breno in Italiã tranſgreſſus.

deinde eo annitente quamplurimæ Germanorum, Gallorumq́; copiæ in Italia nouas ſibi ſedes parauere, vt ingens Germanorum manus, quæ Elithouio duce eodem itinere per Taurinos ad eam venit Italiæ partem, in qua nunc Brixia, & Verona vrbes ſunt; Poſt eos ſecuti Saluij, qui ꝓpè Læuos Ligures iuxta Ticinũ amnem conſederunt. Ab his conditas Focellas ſcribit Plinius, ſicut à Leuis, Mariciſq́; Liguribus Ticinum Vrbem. Venere eodem itinere Boij; tum Vocontiorum pagus Vertacomacores; Ab his Nouaria, ab illis laus Pompeia originem trahit. Nec his tantum aperta Alpium clauſtra patuere. Nam & Peninum Boij, Ligureſq́; tranſgreſſi, Pado ratibus traiecto, non Etruſcis ſolum, ſed etiam Vmbris infeſti, agro eos pepulerunt. Recentiſſima fuit Senonum manus, quæ ducentos propè annos poſt Belloueſum in Italiam duce Brēno (vt aliqui auctores ſunt) venit. Sed de his pluribus agere non eſt præſentis inſtituti. Coeterum qua potiſſimum parte tam ingentes Gallorum copiæ traiecerint, nõ iniuria potuit aliquis quantumuis diligens dubitare, cum præſertim non ſat cõſtare Sabellicus in Carnorum

norum hiſtoria oſtenderit, an hi ſint Taurini Saltus, qui in imminētibus Aquileiæ Alpibus, quas Iulias Tacitus quòque appellat, difficillimo ſiti ſunt in loco. nam ea regione Tauriſcos, qui dein Norici ſunt dicti, Plinius collocat. Eos autem à Taurinis non differre demonſtrat Cato. Nam ſi, vt vulgatiſſima opinio eſt, Alpibus Graijs exercitum traduxit Belloueſus, quid eſt, quòd ſequenti tempore Annibal in his tantùm elaborauit, vt maximo hominum,animaliumq; diſpendio ægrè quinctodecimo die ab his emerſerit. Callem certe tutiſſimum eſſe oportuit, per quem tot hominum millia prius tranſcendiſſent. Verùm quò minus veritatis apud me habeant hæc argumenta, illud in primis facit, quod in circumpadanis Campis eos primum conſediſſe cōſtat, cum ab Aquileia Padus quàm longiſſime diſſideat; Tùm haudquaquàm vero ſimile eſt,Belloueſum,vbi in Tricaſpinos venerit, circumſpectando altitudinem montium, itineris tantùm fuiſſe emenſum, vt per hæc Alpium iùga maluerit penetrare; Quin credibile eſt magis itineris lōgitudine pertæſum per quoſuis difficillimos aditus tranſmittere po-

tius

tius ualuiſſe. Nec momenti quicquam habent Annibalis in eo trãſitu ærumnæ, qui non Graijs Alpibus, ſed Pęnis traiecerit, licèt vicino, non tamen dubiè diſſerente loco; Quòd ſi eodem quandoq; itinere progreſſus eſt, deceptum certè à ducibus alienigenam Imperatorem maioribus ex anguſtijs euaſiſſe, quàm inter Gallos Gallum crediderim. Igitur Belloueſus, vbi in Inſubres appulit, mentemq; ad Vrbem condendam applicuiſſet, ſeptem eligit viros, qui Deorum oracula ſciſcitarentur, qua præſertim regione fundamenta iaceret; tum, quod Dijs placeret, illi imponi nomen. Reſponſum tradunt plerique ſententia non abſimili. Nomina, principiumq; Vrbi ſus lanea ſignet. Explorata Deorum voluntate, cũ ſus inuenta eſſet medio tergore induta lanam, eo, quo primum uiſa eſt, loco Ciuitas fundari cœpta ab ipſo omine nomẽ ſortita eſt. Scripſerunt hoc ex noſtris auctoribus quamplurimi, & opinione totius populi recepta res fuit, ut in medio foro, ſub ipſis Pallatij fornicibus marmore cõſpicua ſuccula lanato dorſo etiamnum uiſenda uetuſtatis ſignum adeſſet. Muniuere itaque urbem ualidiſſimis munitio-

nibus

nibus Galli, ut exterioris muri, qui eam cingebat, latitudo pedum uicenum quinum fuiſſe credatur;tum tercentæ, & decem turres intra mœnia in ambitu ſtructæ & ſpecioſum, & inexpugnabile opus reddebant. Sex portæ à Dijs, quos religiosè colebant, appellationem accepere. Hi fuerunt Iupiter, Iuno, Saturnus, Apollo, Mercurius, atque Mars; Ex quibus in præſentiarum ſola Iouis porta tenuit nomen; amisère ſuum cæteræ. Sic renouata Vrbis facie omnia in tuto erant, unoq; prælio deuicti Tuſci nunquã poſtea extulere caput. Limites Imperij Belloueſi traduntur Ticinus, atq; Abdua fluuij, tum unde hi dimittũtur lacus duo, larius, & Verbanus, Ticinum hic, Abduam ille procreat; etſi alioquin diligentiſſimi auctores Polybius, & Strabo Abduam Verbano, Ptolomeus Lario Padum eijci ſcripſerint, errore nimirum euidentiſſimo; Contineri his finibus Inſubres uniuerſos eruditiſſimorum omnium conſenſus eſt. In quam tamen ſententiam nequaquam accedere creditur Ptolomeus, dum in illis Nouariam collocat; & Polybius, qui Acerras, urbem inter Padum, & Alpes Inſubribus uidetur adiudicare.

Vrbis Mediolani Muri, Turres, & portæ.

Inſubrum fines.

Nouaria & Acerræ an in Inſubribus.

Mores

Mores gentis, inſtitutaq; eo tēpore qualia fuerint, nec poſt tot annos quidem in obſcuro ſunt. Extitiſſe ſemper elegantiæ leporiſq; ſtudioſos nemo ambigit. Mercurium ueteri Gallorum more coluere, quòd eloquentiæ, lucriſq; præſideat is Deus; tùm Herculem, Martem, Vulcanumque, ſed omnium maxime Mineruā, in cuius ſplendidiſſimo templo ſigna belli aurea, quæ immobilia uocitabantur, ſeruabant, ut ſolum eo tēpore indè amoueri fas ducerent, cum ingens periculoſumque bellum ingrueret. Sagulis in pugna aureis vtebantur; Illis enſes paulo grauiores, obtuſique; ſcuta omnino debilia, vt qui, dum hoſtem vlciſcerentur, ſeſe parùm defenderent. Thoraces etiā aureis clauis exornare; torques, armillas, viriolas, annulos ex ſolido auro geſtare. Deorum ſimulacra eodem tegere ſoliti; Albi membra, & in vniuerſum proceri, atque optimè compacto corpore, calamiſtro capillos inflectere, eoſq; arte reddere craſſiores, vt, quò equinis iubis accedebant, eò pulchriores exiſtimarent. Nobiliores genas radebant; cœtera barbæ promiſſæ. Cibum capeſcere ſedentes, ſolo Luporum, canumque pellibus ſtrato,

Inſubres elegantiæ ſtudioſi.

Dij ab inſubribus culti.

Inſubrū arma & veſtitus in bello.

Inſubrum diuitiæ habitudo corporis cultus & mores.

to; Adſtabant illis cùm prægustatores, tùm picernæ, miniſtrique ætate iuniores; Et qui ex aſſidentibus maiorem virtutis exiſtimationem haberet, is & melioribus epulis honorabatur. Hoſpites ad conuiuia libenter admiſſos, tùm demùm, qui forent, aut qua cauſa in Vrbem ſuam venerant, rogare, cum cænam ſumpſiſſent. Hoſtium capita, ſi quos nobiliores propria manu cęcidiſſent, aromatibus condita ſeruabant, teſtimonium ſuæ virtutis; reſtituereq; uel depenſo tanti ponderis auro opprobrij loco ducebant. Fictilia illis in vſu variegata floribus; ſcuta producta ad magnitudinem hominis cælata plerumque varia animantium effigie; tùm galeæ cornibus, vel auiculis, vel huiuſcemodi beſtiolis inſignes. Manus cum hoſte conſerturi, Pæana canebant. Erat & apùd hos locus egregiæ eruditioni; faueruntque ſemper Poetis; habebaturque & Philoſophis gratia, à quibus inſtructi eadem, quæ Pythagoras, de animorum immortalitate ſentiebant; qua opinione ducti in bello audaciores, tanquàm non morituri aliquo tempore, præliabantur. Permanſere hi mores quamplurimos annos, donèc in poteſtatem, arbitriumque

Inſubres Pythagoræi.

B Popu-

Populi Romani perducti mutauere plera que. Sùcceſſiſſe Bellouefo eius filius Singoueſus exiſtimatur, à patrui fortaſſe nomine, qui Hercinios ſaltus tenuit, ità dictus. Inſtituit hic latronibus, atquè ſiccarijs, qui infeſtum omnem agrum reddebant, purgare patriam. Quamòbrem cognitione habita, depręhenſos exilio mulctauit; qui Inſubrium finibus pulſi in Alpibus Graijs conſederunt, & condita vrbe appellati ſunt Caturiges; interijtq; tandem eorum vrbs antè Plinij tempora. Crediderim Auguſtí Cæſaris armis fuiſſe deletos; nam cum hæ Alpes viatoribus proptèr accolarum latrocinia eſſent inaccesſæ, Auguſtus Salaſſos, eas inſidentes, aggreſſus captos apud Eporrhediam ſub corona vendidit. Suprà Salaſſos autem Caturiges habitabant, eadem notati labe. Vixit in Imperij adminiſtratione Singoueſus annos LV. Bruniſendoque moriens tradidit regnum. Vir hic bellicoſiſſimus fuit, obiuitque maxima prælia; Nam cum Sueui per Rhetos in Italiã properarent, in iugis Alpium eos ferro aggreſſus duriſſimo certamine fudit, fugauitque. Fuiſſe hunc Brennum, qui ab Inſubri deuictus ſit aliqui auctores ſunt.

Singoueſus Belloueſo ſuccedit.

Caturiges Inſubrum exules in Alpibus.

Bruniſendus Singoueſi ſucceſſor.

Bruniſendos Rhetos fugat.

Quo

Quo facto irritatum eum cum CCC.millibus militum rediјſſe,& deinde Bruniſendum cæpiſſe, vrbe expugnata, tradunt, cum iam annos LXXV. regnaſſet. His ex ingenio ſuo quiſque demat, vel addat fidem; Ipſi mihi, cum res non admòdum conſtet, quicquam affirmare eſt nefas; Illud pro certo exprimere poſſim Gallos Senonas,quorum Dux fuit Brennus,longè priùs iuxtà Adriaticum mare ſedes occupauiſſe,quàm deleto ad Alliam Romano exercitu vrbem Romam, præter Capitolium cœperint; quo in errore ex noſtris quoſdam verſari video; Nâm nec Sueuorum, vt illi exiſtimant,Rex fuit Brēnus,ſed Senonum,quàm Britannicę hiſtoriæ ſcriptores quidam eum Britannum fuiſſe atteſtentur; Tanta eſt auctorum quandoque cæcitas,vt etiàm ſacrilegum hominem,quia bellaciſſimus fuit, tanquā honori patriæ futurum, non ſine ſumma vanitate genti,quorum geſta produnt,veluti ciuem,vindicent. Nec minùs deceptum Apianum Sophiſten crediderim in Commentario,qui Illiricus inſcribitur, dum Cymbrorum Regem Brennum exiſtimat; Tanta in minima re auctorum eſt inconſtantia. Quo noſtris ſcriptoribus

Brennus Senonum Rex.

Brēnus an Mediolanum ſolo ęquauerit.

accedam, impellit me, quòd hi capto Rege Mediolanum ſolo æquatum à Brenno enarrant; tùm pœnitentia facti eum ductum vrbem reſtituiſſe, quam mutato nomine appellauerit Albam, licèt apud poſteros non obtinuerit; Nam & Trogus, & Ambroſius in hiſtoria à Brenno conditum Mediolanum opinantur; quæ res mihi minimè veriſimilis viſa fuit, vt Inſubri agro abſtinuiſſe omninò Brennum credam, tùm quòd comuunia erant Ciſalpinorum Gallorum omnia cōſilia, tùm etiã quòd ex antiquis auctoribus nullus huic addicit ſentẽtiæ; nàm potuit de his Gallis intellexiſſe Trogus, qui ſub Belloueſo Mediolanum condiderint, quorum aucta re poſt ducentos, & hoc amplius annos, vna cum Senonibus, duce Brẽno Roma ſit capta; Quam opinionem & ſequi Pauſanias Grȩcus auctor videtur. Tradit hìc in Atticis rebus, eorum ducem Gallorũ fuiſſe Brennum, qui circa Padum habitant. Qua in re etiàm T. Liuius anceps rẽ proponit, nihil explorati ſe habere confitetur. Omninò erant in Italia per id tẽporis innumerȩ Gallorum copiæ; nã præter Inſubres inter Padum, & Alpes habitabant Laij; poſt quos Lebitij occupauerant

Inſubres, Laij, Lebitij & Cȩnomani; Ananes, Boij, Eganes, Senones, vbi cō ſederint.

rant

rant ſedes, & non longè à fluuij ripa Cęnomani; Tùm inter Apenninum rurſus, & Padum Ananes; poſt Boij, inde Eganes; poſtremò Adriatici maris incolæ Senones, fuerũtq́; hi inter omnes Gallos vrbis captæ argumento maximæ auctoritatis. Videtur tamen, vt dixi, dubitare T. Liuius, Senonumne ſola fuerit illa victoria, an Inſubribus, Boijs, cęterisq́; Ciſalpinis Gallis adiuti egregium captę Romæ titulum adepti ſint. Floruere omninò ea tẽpeſtate Gallorum in Italia res, perſeueraſſentq́; ea fortuna diutiùs, niſi ſeſe inteſtinis bellis confeciſſent. Initium diſcordiarum à Venetis venit. Hi ex Oceano Gallico in Italiam delati, Venetię nomen dederunt, & licet à Paphlagonibus ortos alij ſcribant; tamen cultus, & mores Gallicæ originis eſſe oſtendit. Hi finitimis Senonibus intulere bellum; quapropter illi derelicta Roma ad tutãdos fines ſuos redierunt. Tranſalpini quoq́; Inſubrum; cęterorumque Gallorum in Italia ſuſpectas vires habentes, iterùm, atq́; iterùm eos infeſtauere; ſic à mutuis iniurijs per aliquot annos non ceſſatum. Interim cum irati cum Senonibus Romani, quòd propè Aretium in certamine Lucius Cõ-

Veneti Gallos perturbant.

Veneti Senonib. bellũ inferũt.

ſul ab his eſſet occiſus; quòd violato gẽtium iure, qui captiuos redemptum venerant legati, ſorent occiſi, nouo delectu habito bellum cõtrà eos agere inſtituũt; quo bello cum conſeruiſſent manus, latè victor Romanus miles Senonas ad internecionem deleuit. Quapropter factum eſt, vt M. Lepido, C. Flaminio Conſ. legem ad Populum alter Conſul Caius tulerit, Iuberentnè Quirites, vt ea Galliæ Regio, quam Picenum vocant, vnde eiecti fuerant Senones, Rom. militibus aſſignaretur. Quàm cum ſciuiſſet populus, Boij, Inſubresq; ob id grauiſſimi ſunt indignati, quòd exiſtimarent non iàm de gloria principatuq; ſed de manubijs, prędà, & vita certare. Ergo communi conſilio legatos trans Alpes mittunt. Congolitanum, atque Aneroeſten Regulos ſpe prædę, atque ingentibus promiſſis ſollicitant; itemq; alias eiuſdem prouinciæ gẽtes, & Geſſatas inprimis, qui circà Rhodanum habitant, atque ex re, quòd mercenarij ſint milites, nomen habent; Hortantur, quam maximis poſſunt precibus, vt coacto exercitu cõtrà Romanos arma ſumant; Si id fecerint, maximum lucrum, quod inde ſint acquiſituri, proponunt;

Senones à Romanis internecione deleti.

Boij & Inſubres aduerſus Rom. indignantur.

Gallos Tranſalpinos promiſſis in Italiã ſollicitant.

cun-

cunctantibus quanta incommoda euentura ſint, docent;In eam Populum Rom. amplitudinem creſcere, vt etiàm ipſis formidoloſus nō ab re eſſe poſſit;Odiſſe Romanos in vniuerſum Gallicas nationes, nihilq; antiquius ducere, quàm in ſeruitutem abſtractos liberis,bonis, atq; agro deturbare. Si in Italiam contra illos deſcendere in animum induxerint, communibus auſpicijs ſe arma moturos; neque verò quicquam eſſe, quòd magis timere hoſtes poſſint, quàm Ciſalpinos Gallos; A ſuis maioribus captam fęliciſſimo euētu Romam,quam menſes ſeptem cum tenuiſſent, rebusq; quarum Vrbs refertiſſima erat,forent potiti,ſpōte reſtituto Romanis imperio digreſſos in patria tecta redijſſe. Hæc iactando, atque identìdem còram regibus, populisq; ingeminando Inſubrum, Boiorumq;legati ità Tranſalpinos animauerant, vt maximo deſiderio tenerentur gerēdi cum latino milite belli; Nam neq; maior exercitus, neque armis inſtructior, neque ex fortioribus militibus in Italiam vnquam à Gallis veniſſe creditur. Qui motus vbi Romam perlati ſunt, tantus ciues terror inuaſit, vt confeſtim nouos pugnatores armauerint. Apparat' Rom. cōtra Galloꝝ motus.

nouas legiones inſtruxerint, commeatus, omniumq; rerum inſtrumenta bellica nõ aliter parauerint, quàm ſi iàm adeſſe Galli nunciarentur, cum tamen nondũ proprijs ſedibus exceſſiſſent. Profuit admõdum Carthaginenſibus ad res Hiſpanas

Tumultus Gallicus profuit cartaginẽſib.

hic tumultus; Nam Romani dùm, quemadmodũ ceruicibus ſuis imminentes Gallos repellant, conſilia quotìdie ineũt, rebus Hiſpanis neglectis, totis animis ad bellum Gallicum ſe præparantes, Haſdrubali, quò cũ multos annos pugnatũ erat, pacem dederunt, acceperuntq; Miſſæ itẽ

Veneti & Cęnomani cũ Romanis cõtra Gallos

legationes ad Venetos, & Cænomanos, vt Romanorum amicitiam Gallorum ſocietati præferrent. Quæ res, vt Romanis ex animo ſuceſſit, ità non modicas difficultates Inſubribus attulit, quòd magnã exercitus partem domi ad defendendos fines relinquere coacti ſunt, nè, dùm ipſi abeſſent, in eos Cænomanus miles craſſaretur. Igitur Galli coacto iuxtà Rhodanũ exercitu, ſuperatis Alpibus in Circumpadanos campos deſcenderunt. His

Boiorũ & Inſubrum quinquaginta millia in armis.

ſe protinùs iungunt Inſubres, & Boij. Peditum numerus traditur fuiſſe quinquaginta millia, tùm equitum, & bigarũ duo millia. His Etruriam versùs mouerunt

caſtra

caſtra. Romani, vbi certioribus nuntijs exploratum habuere, tranſmiſiſſe ab Alpibus Gallos, alterum Cõſulem L. Aemylium cum legionibus, auxilioq; Ariminũ miſerunt, vt illic ſeſe hoſti opponeret trãſitum prohibiturus. Quòd verò alter Cõſul C. Attilius ſui Cõſulatus initiò in Sardiniam cum claſſe curſum tenuerat, eius loco in Etruriam vnus Prætorum ire eſt iuſſus, qui Gallos incendijs, rapinisq; arceret, &, ſi videretur, prælio rem committeret. Intèrim vìx dictu credibile, quãtus vrbem inceſſerat pauor; Ea fuerat virtutis Gallicæ expectatio, vt iampridẽ Romani nihil eorum nomine formidabilius ducerent; Augebat metum vetuſta cladis ad Alliam acceptæ memoria, vt tanquã Romanis penatibus fatalem gentem pertimeſcerent. Quòcirca tametſi ingens hominus conflatus eſſet exercitus, feſtinare tùm Romani copias aliàs parare, iuuentutem armis inſtruere, delectusq; nouos in dies habere; moniti præterea Latini nominis ſocij, vt idem facerent, & quotiẽs opus eſſet, abſq; mora in certamen promptos, paratosque ſe præſtarent; Municipiorum, Coloniarumq; & Vrbium in Italia magiſtratibus imperatum, vt omnium

Aemilius & Attilius Coſs. contra Gallos

Romæ trepidatum ob Gallorũ aduentũ in Hetruriam.

militum

militum, quos delegiſſent, numerum in commentarijs ad ſenatum referrent; Ad hæc maximam adhibuerant curam frumẽti, & commeatus omnium generum; tùm armorum officinæ excuſſæ, vt quibuſcũq; tela ſuppeterent; Et quò magìs metuebãt Romani, eò diligẽtius omnia belli inſtrumenta parauerant; Nunquã maior in vrbe apparatus belli, nec ſanè in reliqua Italia quicquam tùm ſegnius inſtructum, cum exiſtimarent omnes, non de rebus, aut gloria, ſed pro vita, liberisq; cũ Gallis dimicari. Quamobrẽ nemo vnus fuit, qui nõ auctoritati Senatus, & populi Romani maieſtati libentèr paruerit. Quantæ tunc Ciuitates, & quot hominum millia eſſent, etſi auctores inter ſe diſſentiãt, crebrius tamen Polybij ſententia probatur. Eum ipſe integerrima fide ſcriptorẽ ſum ſecutus. Primùm igitur Conſulibus quatuor vrbanæ legiones attributæ erãt; peditum viginti millia, equites mille ducentos hæ continebant; His additæ ſociorum auxiliares turmæ, peditum millia triginta, equitum duo. Hinc in Sicilia, & circa Tarentũ prȩſidij cauſa conſtitutæ duæ legiones, pedites quater mille, equites ducentos ſingulæ habebant. Inſuper Romanorum

Romanorũ & ſociorũ quot millia in armis contra Gallos

norum, Campanorumq; multitudo traditur circiter ducenta quinquaginta milliia peditum, equitum vigintiquatuor millia. Nèc ſubſidiorum omiſſa eſt cura. Fuere in Vrbe, ſi quid noui accidiſſet, iuſſa ſenatus expectantes hominum copiæ, viginti millia peditum Romanorum, equites; mille quingenti, ſociorum triginta millia peditum, equitum millia quinque. Ab Etruria, & Sabinis miſſa peditũ ſeptuaginta millia, equitum quatuor. His præerat vrbanus Prætor, quem ſuprà retulimus ſtatim, vbi Gallos in Italiam veniſſe intellexit, Etruriam versùs mouiſſe. Hos ſecuti Vmbri, & Apennini accolę Sarſenates in expeditionem vicena hominum millia duxerunt; Tùm iuncti Cęnomanis Veneti, Romanis legatis perſuaſi, totidem armaruut viros, quos in Apennino iuſſerunt cõſiſtere, vt, cum facultas daretur, in Boiorum agros irruptionem facerent. Parata hęc à Romanis erant aduersùs tumultum Gallicum. Tùm relatæ ad Senatum in tabulis Latinorum copiæ octuaginta fermè millia, equitum quinq; Samnitum ſeptuaginta millia, equitum ſeptem millia: Meſſapiorum, & Iapigum ſexdecim millia, peditum quinquaginta

ginta millia; Lucanorum peditum triginta millia; equites verò ad ſummum ter mille. Marſi præterea, Ferentani, Mauricini, & Veſtini peditum armauerunt circitèr viginti, equitū quatuor millia. Quæ coacta gens ex omni Italia, præter Inſubres, & Boios, peditum reddebat ſeptiès centèna, & eò amplius millia, equitum vero Septuaginta millia: Etſi Liuius ex peditum numero penè dimidiam portionē demat, & in equitibus ab hac ſumma diſſentiat plurimum. Contrà Fabius Pictor, qui eo bello interfuit, & Paulus Oroſius octingenta armatorum millia fuiſſe tradunt: Cui opinioni nèc multum Plinius in naturali hiſtoria diſcrepat. Galli ſuperato, vt diximus, Apennino iàm in Etruriam venerant, & apud Cluſium, quæ non ampliùs dierum trium itinere ab Vrbe Roma diſtat, caſtra fuerant metati; cum certiores facti ſunt Romanorum, Hetruſcorumq; copias, quibus Prætorem præfuiſſe retulimus, conueniſſe ſimul, ac decreuiſſe ſequi. Quo accepto nuntio Galli versùs eos mouerunt ſigna: Eratq; in conſpectu iàm vterq; exercitus, cum pugna ſuperſedentes, occidente ſole, vtrique muniuerunt caſtra. Nox erat, tenebriſ-

Galli apud Cluſiū caſtrameta ti

briſque omnia tegebantur, cum Galli per caſtra de more elatis ignibus equites admonent, vt prima luce, cum omnia tutiora hoſtibus promittat dies, ſe ſequantur: Ipſi Feſulas versùs clam iter facere incipiunt, eo id acturi conſilio, vt ſequẽti die & ſuos equites in agmen recipiant, & incautiùs ſequentes Romanos circumducant. Nèc eos ſua fefellit opinio; Nã Romani ſummo manè hoſtium equitatum non ſinè tumultu abire conſpicati, id eos metu, & in trepidatione agere exiſtimantes, acceleratis paſſibus, incõpoſito agmine ſequebantur. Id animaduertens Gallus, qui ex pacto hàc, atq; illhac concurſabat, conſtitit, initoque certamine victus Romanus, & Tuſcus miles turpè fuga terga dedere. Erant enim Gallis animi ferocia longè impares. Amiſere victi occiſorum eo prælio hominum millia ſex, Alij in proximum tumulum ſitu, & loci natura munitiſſimum ſe recepere, quos è veſtigio proſecuti victores obſidione cingere decreuerunt: Obſtant procedentis noctis anguſtię, atq; eo die exanthlatus labor; quibus rebus confecti id operis tũc aggredi non decreuerũt; ſed relictis equitum turmis interim cuſtodiendos mandarunt,

Galli verſus Feſulas mouẽt.

Romani & Tuſci acti à Gallis fuſi.

runt, vt poſtridie, ſi deditionem non facerent tumulum omnibus viribus aggrederentur; Ipſe tum ad curanda corpora profecti, vnico prælio facti diuites, tantum prædæ, tantum hominum lucrati, vt vix cuiquam ſit credibile. Cæterùm expugnandi tumuli conſilium haudquaquã proceſſit. Nam L. Aemylius Conſul, quẽ Ariminum miſſum ſcripſimus, vbi per Etruriam Gallos iter facere intellexiſſet, vt versùs vrbem Romam properè contenderent, ſuis ſuppetias laturus, in Etruriam feſtinauerat; Tùm maturè ſuperato Apennino, non longè ab hoſtibus caſtra metatus eſt. Cognouere hoc Romani, qui in tumulo ab Gallico equitatu obſidebantur; Ex nocturnis enim ignibus illis facile fuit Conſulis aduentum coniectari; Quamobrem ſpe ſubſidij adiuti, animoq; alacriores, ex ſuis militibus quoſdam inermes per proximam ſyluam mittunt, qui eum, quemadmòdum res geſta ſit, inſtruant, & quamprimum opem ferat, rogent. Edoctus omnia Conſul, cunctandum nequàquam exiſtimans, equeſtres copias tumulum versùs ducit, & Tribunis militum imperat, vt legiones prima luce caſtris educere feſtinent; ſi neceſſe

ceſſe fuerit, vel prælio certare non ambigant. Nec latuit Gallos aduentus conſulis, id & ipſi ex nocturnis ignibus conijcientes. Tùm aduocato omnium conſilio quid agendum eſſet, deliberare cæperũt. Hic variæ, vt in magna multitudine ſolet, dicuntur ſententiæ. Communi demũ conſenſu in Aneroeſtis ſententiam eſt itum. Iudicauit is, haud rectè ſentire, qui tunc armis decernendum cenſerent, quippe qui iam certò acquiſitam prædam in belli dubium deferrent, Quare ſe auctore conſultius facturos, ſi in patriam reuertentes, quod lucrati fuerant, ſecùm demum reportarẽt: tùm relictis ibi ſarcinis, ſi placeret, iterùm Romanis indici bellũ poſſe; ſic & expeditius pugnaturos, & manubiarum ſecuros, multùm rurſùs victores lucri acquirere, victos minimum detrimenti paſſuros. Galli igitur Aneroeſtis conſilium executuri, antè lucem motis ſignis per inferi maris littus cum maxima præda patriam repetebant. Sequebatur eos Conſul, ſi aliqua rè beni gerendæ occaſio daretur, eam non dimiſſurus: alioquin ex compoſito cum tanta multitudine timebat congredi. Per idem tempus accidit, vt alter Conſul C. Attilius, quẽ

Galli præda onuſti patriã repetunt.

cum

cum exercitu in Sardiniam profectũ prędiximus, aduectus Piſas contrariò, quàm Galli, itinere rediret Romam. Non longè aberant à Tuſciæ Ciuitate Telamonæ Galli, cum quidam ex illis improuisò in eos incidentes, qui Attilij exercitum præcedebant, capti, non multum abeſſe Gallos, & alterum Cõſulem ponè ſequi, confeſtim Attilio expoſuerunt. Quibus cognitis ille lętus, quòd inter duos potẽtiſſimos exercitus hoſtes obieciſſe fortuna videbatur, admiratus primum rei nouitatem in eos ducere conſtituit. Admonitis itaque militum Tribunis, quid eos agere velit, oſtendit; Quouſq; ſinat opportunitas, legiones aduerſus hoſtes procedere iubet; Ipſe idoneum rei gerendę collem propè viam conſpicatus, cum expedita equitum manu occupare parat. Fecerant & idipſum Galli, ſed præuentos ſe à Conſule cum ex captiuis intellexiſſent, exiſtimauerunt primò id ab equitibus factum, quos L. Aemylius noctu præmiſiſſet: demùm re diligentiùs explorata, neceſſariò eſſe ferro decernendum viderũt. Inſtructa itaque acie Geſſatas, atque Inſubres contra Aemiliũ, qui à tergo ſequebatur, conſtituerunt; A fronte aduerſus Atti-

Galli à Romanis intercepti ferro decernunt.

Attiliū collocati Taurini, & Padi accolæ Boij; Carros, & impedimēta extrà aciem repoſuerunt; præda omnis in proximum tumulum delata, & complurium equitū cuſtodiæ dimiſſa. Egregia arte ordines inſtruxiſſe Polybius tradit; nam bifrons acies, & aſpectu hoſtibus terribilis eſt, & ad pugnam valde efficax, omni ſpe fugæ prærepta. Accedit his, quòd inuicē vtrūque caput ſe protegit, eſtq; alteri alterū auxilio. Principio in colle, quem Attilius occupauerat, eſt certatū, quo in loco cum ſumma virtute vtrinq; pugnaretur, tandē ab equitibus Gallorū fortiſſimè ſe gerens interceptus Attilius occidit, caputq; eius ad Reges delatū; primùm ſe prælio cępto colle is obiecerat, vt, ſi ſuperati forent hoſtes, gloria confecti negotij penes ſe ſolū eſſet, qui antè collegam cępiſſet pugnam. Morte alterius Conſulis haùd perterriti Romanorum equites non ſolum occupatum à ſe tumulum defenderunt, ſed etiam viriliter occurrentes Gallicum equitatum fuderunt. Addebat his animos ſpes potiundæ victoriæ, quòd vrgētibus Gallos fatis Romano exercitu circumcluſi videbantur. Terrore plena omnia. Claſſicorum ſonitus, Gallorumque;

Galli mero ordine aciem inſtruunt.

Attilius Conſul à Gallis occiſus.

Equitatus Gallicus à Rom. fuſus.

in immenſum vociferatio, & clamor nemini non formidabilis erat. Initium victoriæ Romanis dedere ipſi Geſſatæ; Nã cùm Boij, & Inſubres auratis quoq; armis conſpicui eſſent, Geſſatæ animi, magnitudine, qui ingentes ſpiritus in re militari concipiebant, huiuſmodi ornamentis abiectis antè omnes nudi capeſcebant pugnam, hoc ſe modo prædicantes magis expeditos ad bellum fore; quæ iactantia & ipſis, & omni exercitui pernitiem tulit. Nam cum nudi eſſent, ſcutoq; tegerentur Gallico, ipſis admodùm breui grandia eorum corpora ſagittariorum ictibus maximè patebant, quos vel iccircò aduerſus Geſſatas collocauerant Romani, quòd eis ſuperandis aptiſſimũ hoc pugnatorum genus erat. Angebantur eò acrius Geſſatæ, quòd ex longinquo ſagitta vulnerati neq; hoſtem vlciſci poſſent. Quare gliſcente ira, plerumq; aciem percurrentes tùrbare, ſuis terrori eſſe, rabie omni omiſſa diſciplina agitari. Cæſis ad hùnc modũ Geſſatis, Inſubres, Boij, Taurini excepere prælium, cœptumq; tandẽ cominùs pilis, & gladijs agi. Hic atrociſſimum certamen fuit, & vt animi viribus conſtãtior Gallus, Inſuber, cœteriq; erãt, ita

Geſſatæ Gallorũ ordines perturbant.

Romanorum victoria contra Gallos ex imparibus armis.

ită vſu armorũ Romano militi cedebăt. Gallis enſes grauiores ſunt, & cuſpide obtuſi; ſcuta debilia; quæ omnia commodius Romano ceſſerant,qui & clypeis validioribus vtebantur, & gladio breuiori quidem, ſed acuto, & expeditiori. Suſtinuit tamen impetum Gallus, donec è colle equites magno impetu deſcenderũt. Tũc omninò turbati omnes paſſim cæde equites citatiſſimis equis terga dare; pedites eo ipſo, quo cõſtiterant locò, deſperatis rebus occumbere. Tanta fuit animorum virtus, ſeù pertinacia magis, vt nè attẽta quidem fuga ceciderint omnes. Perijſſe eo prælio Polybius,& Oroſius auctores ſunt hominum XL. millia. Congolitanus Rex cum captiuorum decem millibus in poteſtatẽ hoſtium viuus peruenit. Aneroeſtes cum quibuſdã paucis comitantibus aufugiſſet, omnes vitæ tædio non diù poſt in ſemet vertere manus. Hic verò illud omittere incurioſi admodum eſſet, Fabium Pictorem,quem Oroſius auctorem habet, non apud Telamonem, vt Polybius,ſed apud Aretium prælio dimicatum ſcribere, & cum Attilius eſſet occiſus, qui pugnæ intererant, octuaginta tribus millibus cæſis turpiter

Congolitanus Gallorum Rex capitur.

fugiſſe;qua fiducia elati Galli, cum haud ità multò poſt manus iterum cõſeruiſsẽt, à Romanis ea clade fuſos, vt quadraginta millia hominum deſiderata ſint. L. Florus cum Brittomaro duce ab Aemylio victos Inſubres ſcribit, diſcintosq; in Capitolio, vt eorum interuerteret votum, qui non priùs balthea ſoluturos iurauerant, quàm Capitolium aſcendiſſent; nam his geſtis rebus L. Aemylius ſpolia hoſtium miſit Romam, & vt Polybius teſtatur, depopulatis locorũ agris, ditato omnis prædæ genere exercitu, reuerſus, armis, & torquibus (ornamenta ſunt, quæ patrio more circà collũ geſtare Inſubres conſueuere) Capitolium ornauit. Decretus illi triumphus, captiuique antè currum cum præda ducti. Sequẽti anno Cõſules creati ſunt. T. Manlius Torquatus, Q. Fuluius Flaccus. Venerat in ſpem Senatus ex omni Italia deturbãdi quicquid erat Gallici nominis, Quare vtrumque Conſulem primò aduerſus Boios mittũt; eos celeriter in ius, & ditionem ſuã redegerunt. Scribit Strabo ſuperatos à Romanis Boios agro expulſos fuiſſe, & ex Italia digreſſos cum Tauriſcis iuxtà Hiſtri flu-

Galli in Triũphum ab Armilio ducti.

Manlius, & Fuluius Coſſ. contra boios.

fluminis ripam regionem occupaſſe. Id non hoc bello factũ; ſed priùs paulò credere libet: Sanè nec perpetua fuit ea Gallis ſedes: Tranſijſſe in Noricum recentiores tradunt, à quibus prouincia Boiariæ etiam hodiè tenet nomen. Duxere dein Conſules in reliquos Gallorum Inſubres. Polybius multitudine imbrium, peſtilentiaq; deteritos deſtitiſſe à bello, Romamque redijſſe confirmat. Pugnantia his ſcribit Oroſius, Inſubrum xxiij. millia tunc occiſa, capta quinque millia. Maior apud me illius eſt auctoritas, niſi à Fabio Pictore hoc ſumpſiſſe Oroſium crederem. Fuere autem hi Imperatores, qui primi Romana arma trans Padum protulerunt. Poſt hos Cõſules facti P. Furius, & C. Flaminius. Hi rursùs in Galliam profecti, Ananes, qui propè Apenninum habitabant, in ſocietatem recepere. Verſus deinde in Inſubrum agros furor belli. Conſtiterat Furius, & Flaminius propè Adduæ,& Padi cõfluentes. Hic, dùm amnem tranſmittit, dùm caſtra munire vult, ingentia ab Inſubribus, qui eum prohibituri maxima multitudine conuenerant, incõmoda accepit

Iidẽ Cõſules contra Inſubres.

Furius, & Flaminius Coſſ. cõtra Inſubres.

nec iam periculis pares erant Romani. Quamobrem ab eo diſcedentes loco in Cænomanorum agrũ profecti ſunt. Eorum vrbs erat forum Diugutorum, quã noſtris temporibus oppidum Cremã vocari eruditiſſimi quique ſentiũt. Illic cõſtitiſſe veriſimile eſt. Adiuti Cænomanorum, quos in ſocietatem aſciuerant, armis, ſuperiora, quæ ad Alpes ſpectant, loca tenuere; Demùm in Inſubrum agros deſcenderunt, ferro, & igne omnia vaſtaturi. Præfuiſſe Inſubribus Ariſtonicem Ducem Florus tradit. Hic conſilio cum proceribus communicato, quòd videret omninò decreuiſſe Romanos patrijs ſedibus eos deturbare, fortunam belli experiri decreuit. Igitur ſublatis ex Mineruæ templo, quam præcipuam colebãt, ſignis, apparatisq; cęteris belli inſtrumentis, Mediolano diſcedentes aduerſus hoſtes intrepidè ſunt profecti; Hinc propè illos metati caſtra, hominum fermè quinquaginta millia erant; plena populo etiàm tunc, nedùm ætate noſtra, Vrbe Romani, qui ſe numero inferiores planè noſſent, Cænomanorum auxilia implorabãt. Suſpecta erat illorum fides, nec eiuſdem nominis viris (Galli enim omnes) videbatur

Forũ Diugutorũ hodie Crema

Cęnomani cõtra Inſubres.

Ariſtonic⁹ Dux Inſubrum.

Cænomani Romanis ſuſpecti.

tur multùm credi debere. Sic non parū conſilij ancipites extricauere ſeſe tandē. Iūctus ponte ſtabat Addua. Cęnomanos omnes tranſire ad vlteriorem fluuij ripā iubent; tùm reſcindunt pontem. Viſum id factu optimum, quòd & facultatē Cænomanis ſe Inſubribus in ipſo prælij diſcrimine iungendi ſurripuèrunt; tùm etiā quòd omni abſciſſa ſpe fugæ Romanus miles neceſſariò acerrimè pugnam aggredi cogebatur. Mox inſtrui cęptę acies; Qua in re Flaminius Conſul artis ſe belli cę inexpertum, rudemq; oſtendit. Elegerat ille locū nequaquàm Romanis armis idoneum, deliqueratq; in eo, quòd in re militari primum perito Imperatori eſſe debuit. Tàm propè enim fluminis ripam erexerat aciem, vt referēdi pedem, quod Romanorum proprium eſt, facultas omninò nulla relinqueretur; vt, ſi vel tantillū retrocedere milites eſſet opus, Adduæ fluuio pręcipites mergerētur. Superiores tamen eo prælio fuerunt Romani, Tribunorum prudentia, & aſtu. Animaduerterāt hi anterioribus bellis Gallorum gentem primo impetu ſupra humanas vires eſſe, mox paulatim labeſcere, & niuium modò longiore motu quaſi Sole laxari; enſes

Flaminius coſ. belli imperitus.

præterea habere nõ agiles, qui vnica plaga fortiſſimi ad crebros ictus erant inutiles. Acceptas itaque à Triarijs longiores haſtas anteſignanis tradidere. Sic incepta pugna Inſubres lanceis percuſſi, his incidendis primum illum animi ardorem effudere, tùm cominùs vadentes Romani phalange ſtructa cædere hoſtem paulo ſecuriùs cœperunt. Nam cum Inſubrum, vt longiores, & graues, ita nequaquàm acuti gladij eſſent, non niſi ex loci intercapedine cæſim ferire hoſtem poterant. Contrà verò Romanus miles edoctus à Tribunis, quàm maximè poterat illi proximus enſe aptior, punctim Inſubrem eluſo eius ictu aggrediebatur. Magna tunc ſtrages facta; trucidata eſſe Inſubrum octo millia, capta decem, & ſeptem Oroſius eſt auctor; Numerũ ſupprimunt Polybius, Florusq́; Omnino magnam cladem accepere Galli; Nam indomita armorum ferocia gens haùd aliter à Rom. Senatu ſupplex per legatos quæſiſſet pacem. Vouiſſe eos, antequàm pugnæ incubuiſſent, Marti ſuo de hoſtiũ præda torquem ſcribunt quidam; Quam ob cauſam Flaminius Ioui de ipſorum torquibus, quos bello fuerat adeptus, tro-

pheum

pheum erexit. Nobilior fuit ea victoria Conſulis, quòd cõtemptis auſpicijs, quibus pugnare prohibebatur, ſuperior tamen euaſit: Qua fiducia apertè potuit cognoſci vanam eſſe auſpiciorum fidem. Feciſſe idem aduersùs Parthos pugnantem Lucullum veteres ſcriptores tradunt, qui nefaſto die ex his, quos atros vocant, initurus prælium, ſubmonentibus id amicis, Ego, inquit, ex atro feliciſſimum Romanis reddam. Cuius dictis fidem fecere minima manu fuſæ innumerabiles hoſtium cateruæ; vt religioſas mortalium ſuperſtitiones vterq; Imperator non obſeruãdas experimento ſuo docuerit. Peperit tamẽ id famæ Flaminij, maximam inuidiam; Nàm redeũti, & multa referenti ſpolia populus contempſit ire obuiam; nõ multũque abfuit, quin triumphi decora non aſſequeretur. Iuſta videbatur ſubeſſe cauſa pſertim religioni dedititiſſimæ gẽti. Nã cũ Augures vitio creatos eſſe Cõſules dicerẽt, Senat⁹ eos è veſtigio ab expeditione reuocãdos eſſe cẽſuit. Flamini⁹ poſt ſuperatos hoſtes reſignare diſtulit litteras, vt victore exercitu rediens ſacceſſeret iuſſa. Tulit id ęgrè Popul⁹, tanq̃ p ſuperbiã factũ, coactũq; deponere Imperiũ vix priuatim trium- Auſpiciorũ vanitas.

tim trium-

triũphare eſt paſſus. Potuit ea Po. Rom. ſeueritas temerarium Flaminij animum flectere, ſed cum dare pœnas cogebant vltores Dei. Siquidẽ triennio fermè poſt contrà auſpicia, mores ſecutus ſuos, Annibali congreſſus, clade exercitus, & ſua inſignem Thraſimenum lacum fecit; ac tùm quoque conceſſere fata, vt Inſubris Equitis manu peremptus, à ſe interfectorum vmbris litaret. Igitur dum tot cladibus affecti Inſubres pacem à Senatu petunt; M. Claudius Marcellus, C. Cornelius Conſulès dicti ſunt. Sollicitauere ſtatim plebem, vt quò minùs pax conficeretur, prono ad eam Senatu ipſi intercederent. Obtinuiſſe meliorem cauſam, ictũque fœdus Plutarchus ſcribit, ſed culpa Inſubrum ruptum, aſcitis in ſocietatem Geſſatarum triginta millibus. Ipſe Polybij ſententiæ accedo, qui priuſquã quicquam à Senatu Galli impetrarent, feſtinaſſe cum exercitu vtrumq; Conſulẽ tradit, debellaſſeq; interim petentes pacem hoſtes. Cognito itaq; Inſubres Marcelli aduentu, quòd ipſi tot prælijs laſſi eſsẽt, Geſſatarum triginta millia conduxere, atq; his libertatem ſuam tueri decreuerunt. Diſſentit, & hic Plutarchus, triginta

Claudius Marcellus & C. Cornelius Coſ. aduerſus Inſubres.

Inſubres triginta milia Geſſatarũ cõducũt.

ta millia Inſubrum in armis fuiſſe ratus, maioremq́; Geſſatarum exercitum, quę non Inſubrum mercenarij, ſed ſpõtę ſua traduxiſſent. Et id quidem Brittomaro duce. At hunc Liuius, & Florus non illis, ſed Inſubribus Principem attribuunt, vt in hoc quoq́; veterum fidem non ab re aliquis requirat. Firmauere Geſſatæ præſidio Acerras Vrbem, quã inter Padum, & Alpes fuiſſe ſuperiùs quoq́ue diximus. Eam vterq́ue Conſul obſidione cingere decreuit, procedebatq́; in dies arctior, quòd nihil ſubſidij ferre Inſubres poterant, medijs locis à Romano excluſi. Quamobrem partem copiarum (decem millia fuiſſe tradit Plutarchus) ad obſidendum ſociorum Pop. Romani oppidũ Claſtidium mittunt, exiſtimantes, vt illis ſuppetias irent, ab Acerris ſoluturos obſidionem Romanos. Id dùm cognouiſſet Marcellus, relicto ad Acerras Collega, cum equitatu, expeditiorumq́; militum parte obſeſſis ferre opem contendit. Cõfeſtim hoc audientes Geſſatæ, duce Brittomaro, in aciem prodeunt; Conſulem manifeſta ſe clade oppreſſuros opinãtur, quòd paucos ſecũ pedites haberet, equeſtriq́; prælio certandum foret, quo pugnę

Britomar[*] Geſſatarũ Dux.

Acerræ præſidio firmatæ.

Acerrę Obſeſſa à Romanis.

Claſtidiũ à Gallis Obſeſſam.

gene-

genere cunctos ſe mortales ſuperare arbitrabantur. Marcello nec ſuorum corpora curare, nec vllum quieti tempus permittere celerrimo hoſtis aduentu licuit. Inceptum igitur certamen; Primo congreſſu pauxillum ſuperiores fuere Galli, donec eorum equitibus à Romano equitatu pariter circumuentis inclinare ad Romanos victoria cępit; mox fuſi, fugatiq; hoſtes plurimi; victorum metu Padū ingreſſi vorticibus ſunt abſorpti; captiui tamen, & complures fuere. Eò ignominioſior clades, quòd multi à paucis ſuperati eſſent. Qua in re plurimum Marcelli virtus enituit, quòd qui multitudine hoſtium ſuperari ſe videret,ità aciem inſtruxit, vt dexterum ſui exercitus cornu ſiniſtro Geſſatorum alæ iungeret; reliquam autem exercitus partem à dextro hoſtium cornu longè remouens, quaſi verù directam oſtendit; Ità cum eorum lęuam à tergo, & à lateribus cęderet, quòd præſtantiſſimos quoſque in dextero ſuo cornu collocauerat, in fugam ſunt verſi hoſtes; nam ſuis laborantibus nec à dextra ala, nec à media acie ſuccurrere prohibebat Romana acies, ſeſe longo interuallo porrigens. Nec minùs manu, quàm

Victoria Rom. contra Inſubres & Geſſatas.

Marcelli virtus & Bellandi peritia.

quàm ingenio victoriam ſibi peperit Cõſul; Cum clamore, & pollicitationibus in ipſo pugnæ cardine ſuos adhortaretur, fremitu belli equo perterrito eius impetu ceſſim retrò ferebatur. Quapropter veritus ne tali prodigio tepeſcerent militum animi, attractis confeſtim habenis in hoſtes equum conuertit, & vt conſilio, non caſu id eueniſſe crederetur, ſupplex adorauit Solem (Romanorum vtique mos eſt, antequàm manum conſerant, ſalutare Deos, tametſi orientem eum colere peculiarius eſt in Syria militantibus) inter confertiſſimos hoſtes mox progreſſus opima ſpolia vouit Feretrio Ioui. Properabat ad votum fortuna belli; nam viſus illi Viridomarus, & Regia planè ſtatura, & armis auro, atque argento fulguris inſtar rutilantibus, oſtendit ſe eſſe Ducem. Ea itaque arma fore arbitratus, quibus vota ſolueret, virum adoriri maturat. Nõ detrectauit Dux ſingulare certamen; ſed prior Marcellus haſta illi perfoſſo thorace ſimul equi viribus innixus reſupinum deturbat, rurſusq; bis vulnere repetito exanimẽ reddit. Morte regis facti hoſtiũ

Romani ante pugnã Deos adorant.

Marcellus Viridomaũ ſingulari contamine occidit.

cunei

cunei dedere terga; Tum ephippijs deſiliens Conſul, appræhenſis Viridomarij exuuijs, cœlum ſuſpexit; atq; O magna; inquit, qui Imperatorem geſta vides, & probas, Feretrie Iupiter, En tertius ego Romanorum Dux, atq; Imperator ducẽ ſimul, ac Regẽ propria occidi manu. Tu cape, quæ tibi opima ſpolia do, dico, & viciſſim lætis ſucceſſibus res aduerſus hoſtes noſtras proſequere. Sic effatus belli reliquias perſequi ſtatuit. At Galli, qui apud Acerras remanſerant, ſimul atque ſuorum ſtragem Claſtidij acceptam audiuere, celeri fuga Mediolanum contendunt. Præcipua hæc etiam tunc Inſubrũ, vt Polybius ſcribit, erat vrbs, pro qua, vt pro ampliſſima metropoli æquum fuit, Galli ſtrenuè pugnabant. Perſecutus fugientes eſt alter Conſul Cornelius, qui infeliciter dimicans obſidione circumueniri ſe permiſerat, vt Plutarchus auctor eſt. Veriora tradunt alij. Cum non lõgè à Mediolano exercitum ductaſſet, nemine obuiam prodeunte, agrum omnem depopulatum regredi cæpiſſe. Tùm Galli abeuntem perſecuti extremum agmen laceſſere; plerosq; Romanorum trucidare, alios in fugam vertere, Quæ conſpicatus

Marcellus Tercerio ioui opima ſpolia dicat.

catus

ſpicatus Conſul, conuerſis legionibus, omnes ad capeſcendum forti animo prę-lium cohortatus eſt. Paruere mandatis Romani audaciſſimè contra Gallos pugnantes vicere; Nam tot nuper affectus detrimentis Gallus non repugnauit diù, ſed reuocato gradu in proximos montes (eos opinor, qui Leuco oppido imminēt) victi aufugere. Hos aliquandiu fugientes inſectatus Conſul, Mediolanum demùm profectus, Vrbem in Po. Rom. poteſtatē redegit. Sic deſperatis rebus ſuis, & cęteri fidei Romanorum ſe, & fortunas ſuas credidere. Eorum exemplum imitatæ, & vicinæ gentes idem fecere; Et ita huic bello impoſitus finis, domitaq; Geſſatarum arrogantia, qui ſe victores fore rati, Romana arma Vulcanò; vt L. Florus ſcribit, promiſerant. Receptę vrbis Mediolani titulum Cornelio tribuit Polybius, Marcello Plutarch⁹, & Oroſius, qui ab eo cęſa hoſtiū triginta millia refert. Diſcrepant, & alio modo maximi duo hiſtoriæ ſcriptores. Plutarchus enim Iuſubres in armis fuiſſe comparato exercitu poſteris tradidit; Antiquior ille, & iccircò maioris fidei, ſolos Geſſatas geſſiſſe bellum, eorumq; corpora ſolùm cæſa ſcripſit; Cui, & ac-

Mediolanū à Rom. captum.

& accedere Oroſius videtur. Vtcumquè ſit haud quaquàm magni refert, cum illud conſtet, tùm primùm Inſubres ſubactos ceſſiſſe Romanis. Etſi minimum de Mediolanēſium iure minuit illa victoria; manſit libertatis nomen, nec externos Magiſtratus, aliquauè onera agnoſcebāt. Creauere Reges more ſuo, & finitimis nemine conſulto indicere bellum fas erat; Domiti vt amicitiam Romanā agnoſcerent, nondùm, vt parerent, ſuis legibus; ſuo iure vtētes. Quieuere interim annos

Inſubres aductius Taurinos.

Mox in Taurinos mouere bellum, variaque victoria protrahebatur tempus, cum legati Annibalis itineri ſeſe in Italiā accingere decernentis, vt ſimul fœdera percuterent, venere. Norat Annibal ſuperioribus prælijs Inſubrum inſenſos ergà Romanam gentem animos. Quamobrem in maximam ſpem venerat eorum nanciſcēdi amicitiam.

Inſubrium rū Annibale fœdere.

Cōuenere itaque clam Romanos huiuſmodi fędere, vt Annibal Inſubribus, Inſuber Annibali contrà Romanos auxilio eſſet; Bona vterque fide ageret; Si Inſubrem aliquis ab Afro iniuria ſe affectum quereretur, eius rei iudicium penes Carthaginenſium magiſtratus; aut Imperatores, qui in Hiſpania cum imperio

rio erant,agitaretur. Quòd ſi cõtrà Carthaginẽnſis ab Inſubri iniuſti aliquid fuiſſet paſſus, Inſubrum mulieres, diſceptatrices eſſe debere. Cur iniuriarum cognitionẽ Inſubres fęminis conceſſerint,quòd mirum fortaſſe alicui videri poterit, Polienus Macedo, & Plutarchus oſtendunt. Namque Galli, priuſquàm Belloueſo Duce ſuperatis Alpibus nouas in Italia ſedes quęſiſſent, ſeditionibus domeſticis cousque ſunt agitati, vt ciuilia bella ſuſcitarent; Cumq; ferro accincti alter in alterius perniciem conſtitiſſet, eſſentq; diſcordiarum finem quęſituri, inter vtrumque exercitum mulieres progreſſę, precibus, lachrymis, gemitu adeò flexere virorum animos, vt depoſitis iurgijs, atq; omni odio vnuſquisque ad penates ſuos reuerteretur. Hinc apud eos orta cõſuetudo, ſi quid de bello, aut de pace tractãdum eſſet, mulieres ipſę diiudicarẽt, tùm quæcumque cùm ſocijs controuerſia naſcatur, ex fęminarum ſententia componi eam iuſtum iudicant. Hac itaque conuẽtione cum Inſubribus Annibal amicitiã contraxit; quàm vel inprimis conciliauit aurum per legatos illis datum dono. Cognouerat enim maximi momenti hanc

Inſubrum regio fertiliſſima.

ſocietatem fore, quòd regionẽ Inſubres poſſiderent fertiliſſimam, & hominum multitudine refertam, vt ſiue in eorum agro cum Romanis dimicandum eſſet, ſiue noui comparandi exercitus, huiuſce acceſſionis ergo iuuare facillimum foret. Sperabat prętereà fauentibus Inſubribus per anguſtos Alpium ſaltus integrum, & nullo diminutum pręlio exercitum traducere. Capta itaque auro gens, haud difficulter in eius ſententiam acceſſit. Certiores facti de Annibalis in Italiam conatu Romani, quòd de Gallorum fide dubitarent, omni ſtudio ad perficiẽdas, quas circà Padum duxerant Colonias, incumbebant. Placentia hæ fuerant, & Cremona; Vici priùs Gallis habitati, & ignobiles, Conditę, & auctę tum demũ propugnaculi loco aduerſus trans Padũ agẽtes Gallos; & ſi qua alia vis per Alpes irrueret. Conſules declarati T. Sempronius, & P. Cornelius Scipio: Aedificata iam erant mœnia, ſtructęq; priuatorũ domus; Quamobrem Oppidanis, vt intra triginta dierum ſpatio adeſſent, mandatum; Singulis Colonijs hominum ſex millia decreta; Aegerrimè hoc tulere adempti pręſertim agri cauſa Inſubres, &

Placentia & Cremona Rom. colonię deductæ.

Boij.

Boij. Quamobrem arreptis de repente armis obſidum, quos ſuperiori bello dederant, ſecuri tumultu omnia implentes, in eum ipſum agrum hoſtiliter venerunt. Terruit eorum aduentus non multitudinem tantùm, ſed & Romanorum Triumuiros, qui ad agrum aſſignandum venerant, vt Placentię mœnibus adhùc non ſat recenti opere coactis diffiſi, Mutinã cõfugerint. Hos ꝑſecuti Galli obſidione Vrbem cinxerunt. Verùm gens nequaquàm expugnandis muris apta, neceſſarijs præſertim ad hæc inſtrumentis defectis, dolo captandum hoſtem iudicauere. Simulatum itaque de pace agi: Tùm captis, qui euocati ob id ipſum erant, Romanorum legatis, non aliter dimiſſuros ſe eos dixerunt, quam ſi ſui obſides, quos priori anno Romanis dederãt forent redditi. Scribunt alij non violato iure gentium captos legatos, ſed metantes agros Triumuiros ab hoſtibus interceptos fuiſſe. Prioris ſententiæ auctores Gallos dãnant, tanquàm fidei, & iuris, quòd à natura hominibus inſit proditores. Eorũ patrocinium meum non eſt. Exemplum certè in alijs probabile fuit; Cum negauit, Themiſtocles ab Athenis redituros lace-

Triumuiri Gallorũ tumultũ fugiunt.

Galli à rebellionis nota defenſi.

dæmoniorum legatos, ni & ipſe ab ipſis ad Athenienſes foret remiſſus. Quòd igitur tanquàm egregiè factum à Græco celebrant auctores, quomòdo circà calumniam in Gallo milite notari poſſit, certè non video. Cum hæc L. Manlio, qui tūc cum imperio vicinis in locis agebat, nunciata eſſent, accenſus ira Imperator obſeſſis ferre auxilium properè parat. Cognouere id Galli; Quocircà poſitis inſidijs, venientem temere ex ſyluis, quæ circa viam incultæ, & arduæ erant, erumpētes aggrediuntur. Ibi magna Romanorū donec ægrè in apertos cāpos euaſit Conſul, ſtrages facta; deinde munita ab eis caſtra Gallis aggredi ſpes defuit. Cum ſequēti die de integro Manlius cepiſſet iter, & adhuc clauſis locis duceret agmen, iterùm eos aggreſſi Boij, magna omniū trepidatione, octingentos cæciderūt; Signa ſex ademere; reliqui præcipiti, vt Polybius ait, fuga Tāctum Vicum Pado propinquū contēderunt. Hoc tumultu Romam perlato, veriti Patres, ne diuturna obſidione Romani periclitarentur, C. Attilium Prætorem cum legione vna, & quinque ſociorum millibus obſeſſis auxilium ferre iubent. Conſuli, vt in eorum, qui ceciderant,

Galli Rom. inſidijs circūueniunt.

Boij Rom. cædunt.

derant,locum delectum habeat, mandãt. Interim Manlius Cænomanorum armis adiutus aduerſùs creſcentem indies multitudinẽ,quanto fortiùs poterat,ſeſe tutabatur. Quare eius debellandi ſpe amiſſa diſceſſere Galli,iunxitq́;ſe Conſuli Attilius Prætor, cum nihil memoratu dignũ hoſtium diſceſſu liber feciſſet. Dum hæc aguntur, Inſubres, & Boij regulos ſuos trans Alpes ad Annibalem Rhodano iã traiecto ſpe plenum mittunt. Ipſe aduocata concione per interprætem, vt milites ad traijciendum hortentur, rogat. Inſubrum & Boiorũ legatio ad Annibalẽ.

Fecit hoc libens Gallus, ſe, cœterosque Ciſalpinæ Galliæ incolas auxilio futuros pollicetur; Omninò ad iter per Alpes ſe accingant; fore illud tutum, nec neceſſaria aliqua re egens; tùm non admodũ difficile; Tantam eſſe locorum, per quos profecturi ſunt, opulentiam, vt ea vel maximis ærumnis poſſit vnuſquiſq́;comparare; Præterea eos ſocios ipſis fore, quorum virtus Populo Romano ſuperioribus annis fuerit formidoloſa. His, aut certè ſimilibus alijs cõpluribus dictis reguli abiere. Fuerunt & ex horum Comitatu,qui in caſtris remanerẽt. Hos ad exploranda loca,barbarorumq́; qui in Alpi

bus habitant, apparatus, ſecùm Annibal retinuit. Poſt hæc cum exercitu profe-ctus egregiam Inſubribus aduersùs Taurinos operam nauauit. Mouerant Taurini Inſubribus bellum, gerebantq́; acriter. Annibal, quòd videret Taurinos ſibi inſenſos eſſe, Inſubrum partes fouit, validiſſimaq́; eorum Vrbe per triduum expugnata aduerſæ ſibi factionis homines plurimos interſecit. Ex hoc tantus alios barbaros terror inuaſit, vt vicini omnes ſe ſpontè ei dederint; Idem palàm facturi etiàm Inſubres, vti initio ſtatuerāt, ni defectionis operiētes tempus Romani Cōſulis aduentus oppreſſiſſet. Iccircò quieti nihil nouabant; quin nonnulli ſe Romanis addiderant ſocios. Quamobrem haùd cunctandum ratus Annibal, præclarum aliquod facinus aggredi decreuit, vt cœteros ad Carthaginēſiū partes amplectēdas audentiores faceret. Armis itaq; cum Romano conſule decernere quamprimū deliberauit. Propè Ticinum congreſſus Cornelio Conſuli eum fudit. Pugnauere eo prælio fortiter Galli Inſubres, quos auxiliares equites Scipio in fronte collocauerat, & vnà cum reliquo equitatu vulneratum Conſulem in medium agminis acci-

Annibal pro Inſubrib. contra Taurinos.

Inſubres ad Ticinū cū Annibale fortiter pugnāt

accipientes reduxerunt in caſtra. Eius ſeruati Ligur ſeruus certiorem fama gloriã tenet. Victori prima pugna Annibali ſe pars Inſubrum iungere feſtinauit; Tum qui in caſtris Romanis erant Galli, popularium defectione audita, ſtatuto inter ſe tẽpore apud Placentiam, quo ſe loco cõtulerat cum exercitu Cõſul intẽpeſta nocte trãsfugerunt; Duo millia peditũ erãt, ducenti equites. Hi cũ oẽs ſomno intẽtos animaduertiſſent, in tẽtorijs prius armati vbi cõſtituta hora aduenit, exiuere, obuiosq; Romanos, tũ ipſos vigiles trucidãt. Illos Annibal benignè ſuſceptos, ingẽtia munera pollicitus, ad ſuos dimittit, vt, ſi quid adhuc repugnarẽt, ad Carthaginẽſiũ ſocietatẽ vel hortarentur, vel impellerẽt. Scipio eã defectionẽ oẽs Gallos ſecuturos ratus, & ſi grauis etiã vulnere, veritus, ne illi quoq; noui hoſtes accederent, noctis inſequẽtis quarta vigilia ad Trebiam fluuiũ, ꝙ is colles equitatui impeditores haberet, mouit caſtra. Secutꝰ eſt, & Annibal. Hic cũ eos Gallos, ꝗ inter Trebiã, & Padũ habitãt, fide ambiguos, ſuã, & Romanorũ gratiã aucupari cognouiſſet, iratꝰ ꝙ ſe Gallorũ accitu in Italiã ad eos liberãdos veniſſe diceret, alios Gallos, & Numi

Defectio Gallorum à Roman.

das equites miſit,qui parum illud agri depopularentur,ac diriperent. Egentes ope qui premebantur,Galli Romanos Conſules implorant. Fuit illis præſto cum equitatu alter C. Sempronius, qui raptorem Inſubrẽ nactus,de diuiſione prædæ ſimul certantem, ingenti cum terrore, & cæde affecit; Adiutus ſuorum conſilio inſtare iterùm Gallus, Conſulisq́; copias retrò compellere, donec & illæ auctæ inſultantem coegerunt recipere ſe in tutum. Fe-
13 cerat hæc pugna feroci alioquin Sempronio animos,parabatq́; acie decertare. Id cum ex eius natura futurũ crederet Annibal,tùm Gallorum exploratores maniſeſtiſſimum fecerunt. Speculabantur in vtriuſq; caſtris ſecurius,quod & ex eis aliqui Romanis militabant; pugnatumque iterùm eſt ad Trebiam. In exercitu Carthaginenſium decem millia Inſubrũ, Boiorumq́; erant. Hi pedites omnes. Hi in media acie collocati, licèt maximum victoriæ momentum, aliquam cladem accepere. Tertia fuit apud Thraſimenũ pugna; conflictati priùs cum niuibus,frigoreq́; in Apennini tranſitu fuerant Galli, perijtq́; eorum maxima pars;cœteros duxit Mago; nihilominus interfecti propria

Romani ad Tubiam victi.

manu

manu cõſulis gloriam Ducarius Inſuber eques tulit. Hic. C. Flaminium pugnantem conſpicatus, popularibus ſuis teſtatus eum fuiſſe, qui Inſubrum legiones cęciderat; agros, & vrbes erat depopulatus, hanc ego, inquit, victimam manibus peremptorum fœdè ciuium dabo; Subditisque confeſtim equo calcaribus per confertiſſimos hoſtes ferro aperit viam, armigerumque qui irruenti ſe obtulerat, transfodit, dein ipſum Conſulem Lancea traiectum deijcit equo; ſpolia detrahere parãtem arcuiſſe Triarios obiectis ſcutis Liuius eſt auctor. Addit Plutarch⁹ nõ priùs inclinatam Romanorum aciem, quam à Ducario occiſus ſit Conſul. Nunquàm ſatis laudatus vir; mallem diuerſas ſecutum partes. Nec ſanè minus fortiter ſe in Cannenſi pugna geſſerunt Galli. Equites ab Annibale in læuo cornu fuere poſiti, maxima parte Inſubres, qui pedites militabant, cum Tranſalpinis Gallis, & Hiſpanis inter mediam Afrorum aciem collocati, primi peperere victoriam. Nã Romanæ aciei denſitate oppreſſi, diſſolutis cuneis referre pedem ceœprunt. Romani audacius inſecuti facilè perruperũt ad Afrorum ſubſidia; At Galli diſpoſitis

Ducarius Inſuber Flaminiũ obtruncat.

Inſubrum virtus in Cannenſi pugna.

rurſus

rurſus in ſinũ militibus, in Lunæ modum nitendo inſtaurauere agmen; Sic à tergo clauſi, hinc Afris, hinc Hiſpano, Galloq́; milite preſſi; memorabilem illam cladem accepere; Perierunt tamẽ eo prælio Gallorũ quatuor millia. His affectos ſtragibus verſus fortunæ impetus ex hoc tempore iuuare cœpit, magis Hiſpano, & Afro, quàm Inſubri, quàmuis eaſdem ſequenti partes, infeſta. Tranſierat Aſdrubal Alpes, veſtigia fratris imitatus, nouumq́; exercitum Inſubri quoque pedite auxerat; perueneratq́; iàm in Senenſem agrum; Ibi cum Romanis cõſertę manus; fuſus cum maxima clade Pænus eſt, cæſo etiam Duce. Inſuber modico detrimẽto affectus, quòd bona pars non interfuit prælio; qui adierant, obiectu collis ſe pro texerunt; Poſtera die abeuntes ſimul cũ Ligurum gente perſequi deſtitit Conſul, & ſuadẽtibus, nè eos cladis immunes diſcedere pateretur, quòd vno agmine fugiẽtes, ſinè ſignis, ſinè imperio, & ordine, vna militum ala potuiſſent deleri: Superſint (inquit) hoſtium cladis, virtutiſque noſtræ nuncij. Poſt paulo à Balearium minore Inſula, vbi in hybernis fuerat cũ exercitu, in Ligures venit Mago, captaq́; aduen-

Inſubres cũ Aſdrubale cõtra Rom.

aduentu improuiſo vrbe Genua, exercitum, quàm adduxerat, maiorem habere cœpit, confluentibus vndiq; in eius auxiliũ Gallis. Tunc accerſiti etiam Inſubres, quorum cum maxima multitudo conueniſſet, benignè allocutus, ſe miſſum ad eos in libertatem vindicandos à Romanorũ iniurijs dixit; proinde æquum eſſe eorũ ſe ſubſidijs iuuari: Multa hominum millia ipſis armãda, ſi Romanorum armis reſiſtere velint. Inſubres ad hæc ſummã eſſe voluntatẽ ſuã dicebant, ſed duorum Conſulum exercitibus prohiberi, quorũ alterum in finibus ſuis haberent, alterum in Etruria, nõ longè à conſpectu ſuo: nõ audere ſe palam quicquam ſuppetiarum Pœno ferre, ne irritatis Romanis vaſtitate agrorum luant pęnas; Poſſe idẽ comodiùs per Ligures fieri, qui lõgiùs abſint; Si ſecreto quicquã poſſent, & commeatu, & cęteris rebus nõ defuturos. Sic à Magone dimiſſi. Interim ille clã ſtipẽdijs ſuis quãplurimos allexit, nihilq; oĩnò, quod paulo occultiùs fieri poſſet, fruſtra ab Inſubribus expetebat. Palam tot affecti malis quieuere, donec pulſo Italia Annibale, cõfectoq; Punico bello arma iterũ ſumpſere. Cõſilij auctor fuit Amilcar Pęnus

Inſubres cũ Magone palã nõ conſentiũt contra Rom.

qui

qui de Aſdrubalis, vel, vt alij exiſtimaue re, Magonis exercitu in his locis ſubſtite rat. Iunxerunt ſeſe illis Boij, & Ligures, & Cænomani, Placentiãq; coactis viribus expugnatam diripuerunt, ferro, & flãma ita omnia fœdauere, vt vix hominũ duo millia morti, vel captiuitati ſuperfue rint. Profecti dein Cremonã eadem cla de eam affecturi, ni vicinæ coloniæ detrimento territi ciues diſpoſitis per mœnia armatis ad obſidionem tollerandam ſe prę paraſſent. Furius Purpureo, qui tũc Prouinciæ præerat, cum tunc Arimini, eſ ſet, ad Senatum ſcripſit, nobiliſſimarum Coloniarum, quæ nec Punicis armis ceſſiſſent, alteram captam, alteram obſidione cingiſe auxilium non tuliſſe, quòd ho ſtes plus quadraginta millibus erant, & animis capta vna Vrbe pleni; ipſe vero vix quinque ſociorum millia duceret; nol uiſſe in manifeſtam perniciem eos pericu lis obiectari. Litteris in Senatu recitatis, magna admiratio Patres cœpit, eo tempore nihil minùs, quã Gallicos tumultus fore exiſtimantes. Decreuerunt igitur, C. Aurelius Conſul Arimini exercitum conuocarct; Si ipſe per Remp. minus poſ ſet, Furio Prætori domandi Gallos prouinciam

Galli cum Amilcare arma ſumunt Placentiã expugnant.

Cremona à Gallis obſeſſa.

Furius prætor cõtra Gallos

uinciam demandaret. Miſſi Carthaginẽ legati, qui de Aſdrubalis motu quererẽtur, & vt ab illis reuocatus facinoris incepti pœnas daret, poſtularent magis, quã peterent. Cõuenerant iam milites apud Ariminum. Tum Furius Prætor magnis itineribus Cremonã versùs properauit. Habebat ſecum duos legatos C. Lectorium, & P. Titinium. Tàm repentinus fuit eius aduentus, vt hoſtes per agros pa lantes nactus potuerit rem bene gerere; Abſtinuit tamen prælio, vt laſſitudini mi litum conſuleret. Galli ſuos clamore ex agris reuocauerunt, reduxeruntque in ca ſtra. Sequenti die pugnaturi in aciẽ prodeunt; nec moram fecit Prætor. Dextera ala, quæ ex ſociorum exercitu erat, in prima acie ſtetit; Huic præfuit ipſe, Legionibus, quæ in ſubſidijs poſitæ erant, M. Cęcilius; Equitibus L. Valerius Flaccus, Præfecti. Vix inſtruendi ſpacium fuit. Irrumpebant Galli, omni conatu dexteram alam oppreſſuri; Vbi id minùs procedere vident, vtrumque cornu circumuenire, quòd multitudine ſuperarẽt, properabãt. Animaduertit & id Prætor. Quare deductis primæ alę vtrinque in au xilium legionibus dilatauit aciem; ſimul legatis

legatis imperat, vt Romano, & ſociorum equitatu cornua hoſtium infeſtēt; Sic ab equitibus cornua, medij à legione pulſi, factus etiàm in Caſtra, quò fugientes cōcurrebāt, impetus, minùs ſex millia hoſtiū inde euaſerunt; cæſa, captaq; ſupra quinque, & triginta millia; Signa militaria ſeptuaginta; cum Carpentis ampliùs ducētis, quæ omni genere prædæ erant plena. Eo bello interfectus belli auctor Amilcar, & tres Gallorum reguli. His Romam nunciatis, per tres dies ſupplicatio habita eſt. Decretus dein Furio, Fuluium Oroſius appellat, Triumphus; Repugnauere tamen factione Conſulis, pleriq; Senatores, quòd non ſuo nomine, ſed Conſulis geſſiſſet bellum. Tuliſſe in ęrarium trādunt tercentum viginti millia ęris; argēti centum ſeptuaginta millia pōdo. Captiui, & hoſtium ſpolia penès Conſulē fuere. Sic pro debellatis habiti Galli, & Ligures. Reſtituere amiſſum cęteris decus Inſubres; Nam cum ſequentibus Conſulibus eorū fines eſſet ingreſſus temere C. Bębius Pamphilus, propè cum toto exercitu eſt circumuentus. Periere Romanorum ſupra ſex millia, & ſexcenti milites;

Galli magna clade vincūtur.

Furius de Gallis & ligurib. Triūphat.

Bębius ab Inſubrib. cū exercitu occiſus.

qua clade accitus ab Vrbe L. Lentulus Conſul, increpito acerrimis iurgijs Prætore, reliquias exercitus accepit. Re tamē nulla memorabili geſta reuerſus, & ipſe eſt Romam. Creati nō multo poſt Conſules Cn. Cornelius Cethegus, & Q. Minutius Rufus, Ambo in Galliam profecti, Minutius à Liguribus orſus eſt bellum, & victor illis leges dedit, terminosq́; quòd de finibus inter illos lis eſſet, conſtituit. Durant adhuc ære inciſæ formulæ, quas ætate noſtra in Procobera valle inuentas Genuenſes in foro publico, vetuſtatis monumentum, collocauerunt. Cethegus per Boiorum agros prædabūdus acceſſit trāſgreſſo Pado. Iunxerant hi ſe Inſubribus, & Cænomanis. Mox audita ſuorū agrorū calamitate, redituri poſtulauere, vt ſecū Inſubres irent. Negauere illi ſe ſua deſerturos. Ità diuiſis copijs Inſubres cum Cænomanis propè Mincium amnem caſtra metati ſunt. Ab his infrà quinque millia paſſuum conſedit Conſul, legationibusq́; clàm Cænomanorum animos tentare cœpit, & quòd citrà ſeniorum auctoritatem eos in armis eſſe cōperiebat, proceſſit proditio; atq́; ità eſt conuentum, vt in prælij

Minutius aduerſus ligures.

Boij Inſubres & Cænomani contra Romanos

impe-

impetu in acie quieſcerent, & ſi qua occa ſio eſſet, Inſubres perſequerentur. Hanc rem non admodùm exploratam Inſubres habebant; dubitauere tamen eorum fidē labeſcere. Quamobrem ſtructa acie nullum illis cornu credere auſi in ſubſidijs collocarunt, ne fluxa eorum fide totis agminibus periclitarentur. Cethegus nō armis tantùm, ſed etiam votis pugnauit, ædem Iunoni Soſpitæ pollicitus, ſi eo die de hoſtibus victoriam conſequeretur.

Inſubres à Canomanis proditi.

Non tulere Romanorum impetum Inſubres, à ſocijs proditi, à quibus, vt ex quorumdā ſententia refert Liuius, facto poſt terga concurſu, in ancipitem tumultum coniecti ſunt, deſiderata ſunt eo prælio Inſubrum quadraginta millia; e quibus captiui millia quinque occubuerunt alij. Captus Pęnorum Imperator Hamilcar, diuerſus omninò à ſuperiore, quamuis & hic concitator fuerit belli. Signa militaria amiſere cētum triginta, tùm plura carpenta, quàm vllo alias tempore. Oppida, quæ exemplum defectionis à Mediolano ſumpſerant, ſe victori tradidere. Non fractus adhuc ſe animo Inſubris miles. Sequenti anno L. Furio, & Cl. Marcello Coſs. rurſus itum in arma, verùm eam

Inſubrum quadraginta millia cuncti cū Hamilcare Duce capto.

paſſi

paſſi ſunt vna cum Boijs ſtragem, vt iuſto triumpho Marcell⁹ de eis palmam tulerit. Pugnauere iterùm P. Scipione Africano, T. Sempronio Longo Conſ., Prouinciæ L. Valerius Proconſulari poteſtate præerat. Tranſierant Padum Dorulato Ducæ Boij, iunxerantque Inſubrib⁹ ad arma concitis ſuas copias. Circa Mediolanum commiſſo prælio vicit Romanus, decem hoſtium millibus cæſis. Poſtrema hæc eſt, qua Inſubres cum Romanis certauerint, pugna. Repreſſis hoc anno à T. Sempronio, mox haud multo poſt occiſione debellatis penè a Q. Mutio Proconſ. Boijs, conualuitque tandèm permanſura pax, tanto prius ſanguine fuſo vix inuenta. Maximæ fuit curæ Romanis ſemper huiuſmodi hoſte motum bellum; Norant animos captæ ſemel vrbis perſuaſione tumeſcentes; norant diuitias gentis; tùm belli inferendi difficultatem nullam, quòd & armis, & viris abundarent, acrius vel ex ipſa propinquitate pugnaturi. Quamobrem quotiens eorum terror ingrueret, ortos tumultus dicebāt, quòd timore videlicet multo Romani agitarentur; Eam formidinem apparatu nedum ipſo, ſed & legibus, ſacriſque o-

Boij & Inſubres iterum & Tertio vincuntur.

E ſten-

ſtēdebant. Immunes militiæ oneribus Sacerdotes lege iuſſi, niſi Gallicũ bellũ nunc cietur. Sacrificijs cũ Grçco more humaniſſimis vterentur, eo terrore acti, ita cõſulẽtib. Decemuiris, Gallũ virũ, & Gallã fœminam, cum muliere ſimul Græca, vt Oroſius ſcribit, viuos in foro Boario defoderunt. Quæſiuere etiã eorum auctores, ſi qua aduerſus Inſubres, cæteroſque Ciſalpinos Gallos feliciter geſſiſſent, figmẽtis quoq; augere, è conuerſo hoſtium geſta deprimere. Fecit hoc in primis vetuſtiſſimus annalium ſcriptor Valerius Antias, ſecutique eum alij, quos quandoque Polybius, nunc Liuius, modo Oroſius notant. Quin & illud in primis eſt argumento, quòd capta à Gallis Roma, Liuius quoque, alioquin grauis auctor, pulſos auro, quod receperant, amiſſo, Camilli ductu, ſcribit. Contra Polybius, ſponte redijſſe, fictamq; de Camillo fabulam oſtẽdit. Idem & in Tyberio Tranquillus; vt Romano quoq; teſtimonio Romanorũ cõmenta cõfutentur; etſi à Roma vinci Mediolanũ nequaquam ipſe turpe duxerim, eligentibus Dijs in ea vrbe Imperium. Illud mihi non extorquebunt, poſt Vrbem Romam non Italiæ ſolũ primã Ciuitatẽ,

Romæ Sacrificia immaniſſima ob Gallorum tumultum.

Rom. Scriptores Gallorum virtutem deprimere.

eam eſſe Auſonij poetæ ſententia, ſed ẽt & hominum copia, & agri vbertate toti Occidentis nulli ſe, vt Procopius ait, ceſſuram. Exprobrant alij huic ætati, cuius geſta ſcripſimus, barbariem, quòd à Gallis originem Inſubres ducant, inſectatique ſunt eos hoc cauillo Liuius, & Plutarchus, alijque ex Græcis quidam. Quam quidem notam eo tempore veram nõ negauerim, cũ & Romanum Sermonẽ Plautus, qui tunc uixit, Barbarum vocet; & hac iniuria inſimulatus Romanus in Aetolorum Conſilio Legatus L. Purpurio, veluti veritatẽ agnoſcẽs apud Liuiũ, nihil ad eam reſpondeat. Quod ſi à generis propagatoribus Barbaræ gentes dici debuerunt, cur eodem iure cum Romanis vti idem auctores non ſunt? Habuere certe in manibus Homerum; habuere veteres alios Troiana agmina tercenties, nẽ ſemel dicam, Barbara appellantes, à quib. tamen originẽ ſe trahere Romani gloriantur. Sed hæc fortaſſe nimis multa. Superioribus ſane prẹlijs, quibus cum Romano milite Inſubres conflixerunt, Cæcilium Statium poetam comẹdia celebrem à Romanorum aliquo captũ, vt mihi perſuadeam, coniecturis agor. Fuiſſe eum

Inſubres defenſi qđ à Gallis deſcendant.

Cæcili' ſtatius comœdiarũ ſcriptor Mediolanenſis.

Mediolanenſem, & vixiſſe Romæ Euſebij interpres Hieronymus ſcribit; Seruũ extitiſſe nomina ſunt argumento, quòd Statius apud veteres ſeruilis condicionis indicium erat; Cæcilius patroni, à quo emiſſus manu fuerit, eſſe potuit nomen; Primas in Comedia partes Volcatij Sedigeti iudicio, huic tribuere; Gellium vulgo norunt omnes; Detraxit ſermonis nitorem Cicero ad Atticũ quadam epiſtola, eius alioquin ſtudioſus, vt poetę doctiſſimi carmina & orationibus, & philoſophicis diſputationibus, ceu floſculos, plerumque inſereret; Addit illi grauitatem grauiſſimus ipſe litterarum cenſor Flaccus. Fuit in Ennij contubernio, & poſt mortem eius anno ab humanis cedens in Ianiculo eſt ſepultus. Amicum maximè P. Terentium habuit, illius fabularum cenſor; ſeruantibus tùm eos mores antiquis, priuſquàm aliquid ederent, qualecumque, peritiſſimi cuiuſque iudicio ſummittere: noſtra tempora, ut ab ingenio, ità & hac humanitate abhorrent. Fabulas ſupra triginta enumerari à veteribus Grammaticis obſeruauere quidã, quarum celeberrimæ Sinephebi, & Andria; Huius titulum Terentius, illius M.

Plau-

Plautus ſunt imitati. In pretio quoque Nauclerus, Siracuſę, Pauſimacus, Hyppobolimæus, Epiclerus, Cratinus, Plotius, Aſotus, Epheſtion, tùm & aliæ, quarum nomina etiamſi referam, facturus operæpretium mihi minime videor. Cum in Inſubribus omnia iam quieta eſſent, Romaniſque armis domiti lungo vſu parere didiciſſent, noua clades inuaſit Comum. Ab Alpibus imminentes Rheti furore bellico eam vrbem diripuerunt; Prouincia hæc Procouſulari imperio tūc adminiſtrabatur, mittebantque Proconſulem Romani, vt omni Ciſalpinæ Galliæ redderet iura. Is, vt arbitror, tunc erat Cn. pater Pompeius Strabo; nam & Proconſulem fuiſſe, & ex Gallia ductaſſe copias Appianus auctor eſt. Is ergo vaſtatum incurſione barbarica municipiū inſtaurare aggreſſus eſt; nouos colonos in vrbem deduxit. Exemplum ſecutus C. Scipio tria inſuper hominum millia adiecit; Verùm complures poſt annos rogatione Vatiniana C. Cæſar longè auctiorem, clarioremque reddidit quinque inquilinorum millibus, quos inter nobilitate inſignes quingenti Græci fuere, in noua colonia deſcriptis. Nouocomenſes

Rheti Comum diripiunt.

Cn. Pompeius Proc. Cōmum reſtaurat.

ſes ipſi tum vocati ciues, voce ex re addi ta. Amaſenus Strabo Comum à principio quoq; Coloniã fuiſſe Romanorũ videtur ſentire. Atqui Catonis nomine vulgatus eſt, quantũ video, nõ omninò mal' auctor, incertã illi originem eſſe ſcribit, ſicuti Oropijs Colonijs. Eas tamẽ ex Littorali Atticæ vrbe Oropo, quam & Amphiarai antiquiſſimi vatis mors, & Athenienſium, Bæotiorumq; de eius agro frequens rixa celebrẽ faciunt, veniſſe mihi ipſi veriſimile eſt, vt Comum Græcorum Coloniã eo auctore quis credere poſſit. Ipſi certe Nouocomenſes antiquis monumentis non Coloniam, ſed municipium ſe colere teſtati ſunt, originemque eorum ab Orobijs eſſe Plinius ex Catonis auctoritate refert. Veniſſe à Græcis Cornelius Alexander nominis argumento ductus exiſtimauit, quòd vitam videlicet in montibus degerent, vt, quæ Catonis paſſim circumfertur, menda non carere lectionem rear, pertinere ad Orobios nihil Attica Vrbe. Præfuit Ciſalpinæ Calliæ dein M. Brutus. Hic diuiſis per factiones Marij, Sillæq; vrbibus, Papyrio Carboni iunctus Mario fauit, iamque exercitum ex Inſubribus comparauerat, qui hoſti

Comenſes ab Orobijs originem ducunt.

M. Brutus Galliæ Ciſalp. Procoſ.

hoſti formidabilis eſſe poſſet. Contra eum miſſus à Sylla partium ſtudio Cn. Pompeius; Ardore iuuentæ dux hic impiger & ducis, & plerumque militis munia obibat. In conflictu obuiam Gallico equitatu irruente, ferro ipſe Præfectum Equitum, eumdemque robuſtiſſimum hominē, aggreſſus, graui haſta vulneratum interfecit. Qua nece territi cęteri equites, in fugam verſis equis ita peditatum extemplo quoq; traxerūt, vt reſtitui acies non potuerit. Occiſus eſt eo prælio Proconſul ipſe Bruti, qui Cęſarem interfecit parens. Carbonis exercitum Placentiæ ſe cōtinentem Lucullus obſeſſa Vrbe compulit ad deditionem. Sylla Pompei victoriis lætus, obuiā ſibi procedentem Imperatorem ſalutauit, non ſine maxima omniū admiratione, quòd iuueni illud nomen fuiſſet impartitus, ꝑ quo cū Scipionibus, & Marijs certauerat. Ex eo tamē infeſt⁹ Inſubribus, quòd C. Norbani, & L. Scipionis diuerſę factionis Cōſulū; prętitis militibus exercitū quoq; auxerāt. Nam eo tēpore non Inſubres tantū, Sed Itali omnes Romanorum armis ſubditi, non oneribus pecuniarijs, neq; vectigalibus admodum grauati, milites præ-

Brutus Proco l. occiditur.

Sylla Inſubribus infenſus.

ſertim,& arma conferre tenebantur;permanſereque inſtituta illa in Auguſti vſq; Cæſaris tempus; Donec enim Italus miles armis ſeſe exercuit,non montibus,nō pelago Romanæ vires ſe continuere; Nulla regio tàm inacceſſa fuit,quæ,ſi victoriæ pretium haberet,Italam virtutem non ſit experta. Primus diuus Auguſtus periculis obiectare Latinum timens, mercenarium externum militem habere cœpit; Dein Hadrianus Imperator inſuperabilibus montium iugis,tùm fluminib⁹, foſſiſque vel natura, vel arte fabricatis, Romanum orbem ab hoſtium incurſionibus defendere orſus, milite maiori parte alienigena belli vſum ab Italis remouit; Quo factum, vt indies vertente in deterius ſeſe rerum mole barbaris oppreſſi imperare deſierint, non ſine Latini nominis maxima clade, & ignomina. Sed ad hiſtoriæ ſeriem reuertamur.

Auguſtus mercenario milite primum vſus.

RERVM

ANDREÆ ALCIATI LIB. II.

EPITOME LIB. II.

IN Inſubribus Ciuitas Romana data. Lambrani vnde. Moguntia Lambranorum oppidum. Legiones in Inſubribus à C. Cæſare Galliæ Ciſalpinæ Procoſ. & à GN. Pompeio conſcriptæ. Seditio militum apud Placentiam per Cæſarem repreſſa. M. Brutus iuſſu Cæſaris Galliæ Ciſalpinæ præeſt. D. Brutus & Antonius poſt mortem Cæſaris de eadem prouincia decertant. L. Piſo, & Aſinius Pollio Inſubriæ moderatores. C. Albutius Silo Rhetor, P. Virgilius Maro Poeta, & Auguſtus Imp. Mediolani degunt. Proconſules & Præſides quinam, et eorum

auctori-

auctoritas. Mediolanẽſis Reip. forma. De curionũ ſollicitudo, & varia munera. Valeria & Nouellia familia Mediolani maxime celebris. Tibertus Chriſti numini fauit. Barnabas ſub Claudio cum Caio & Anatalone Mediolanum venit. Chriſti hoſtia ibi primum ab eodem immolata. Miſſa vnde dicatur. Anatelon Barnabæ ſuccedit. Nero Chriſtianos perſequitur. Nazarius & Celſus an ſub eodem Mediolani paſſi; an etiam Prothaſius, & Oribaſius incertum. L. Virginij Rufi Mediolanenſis geſta. Anateleoni Caius ſubſtituitur, eiuſdem paſſio. Mediolanum, Nouaria, Vercellæ, & Eporedia Vitellio ſe tradunt. Ottonis, & Vitellij varij in bello euentus. Theatrum Placentiæ combuſtum. Ottonis mors. Cremona à Veſpaſiani militibus direpta. Aedes ſacræ à Philippo & alijs Mediolanenſibus ſub Caſtritiano epiſcopo ædificatæ. Traianus Mediolanum venit, ibidem pallatium ædificat. Virginij Mediolanenſis obitus,

eiuſdem

eiuſdem opus de Rhetorica à Quintil. val. de commendatũ. Cæcilij Plinij monumentum Mediolani Bonæ artes ea tempeſtate in hac eadem vrbe florebant, Plinius ſenior an Nouocomenſis.

SVbacta omni Italia Romani, atq; trãſmarinarũ quoq; Prouinciarũ acceſſione propagatis finibus, cũ non virtuti ſolũ ſuæ; Sed ſociorum quoque armis adiuti id deberent, eos in Imperij ſocietatẽ vocauerũt. Sic Italis ius Romanæ Ciuitatis datum. Fraudati huiuſcemodi honore Inſubres ægre hoc laturi videbantur. Quãobrẽ Sen. Conſ. & ipſis, cũ omni Trãſpadana Gallia idẽ nõ multo poſt conceſsũ eſt, vt & illorum communis patria Roma eſſe cæperit. Ciuitati donatos Strabo, cæteriq; auctores pro manifeſtiſſimo habent. Aſconius Pedianus Pompei Strabonis lege id conceſſum tradit; Quòd vt verum ſit, non idem certe Tranſpadanis omnibus iuris impartitos fuiſſe Romanos arbitror, ſed Iulij Cæſaris ætate, priuſquàm Dictaturam inuaderet, tùm demũ æquali iure in Ciuitatẽ omnes adſcitos.

Inſubres Ciuitate Rom. donati.

Illud

Illud in comperto eſt, Quæſtorem Cæſarem res nouas moliri conantem, Tranſpadanos, Lambriq; accolas, qui per idem tempus de petenda Ciuitate agitabant, ſuſcitaſſe, vt eorum armis adiutus Romæ tumultum aliquem inijceret. Lamber in Mediolanenſi agro fluuius ab lacu, quem Plinius Eupolim appellat, oritur, non ſanè magnam aquarum molem trahens, niſi pluuijs liqueſcentibus niuibus, quod frequentiſſime accidit, augeatur. Moguntiam inſigne Mediolanenſium oppidum alluit, cuius accolas à Tranquillo Lambranos appellatos exiſtimauerim. Hos in primis à Cæſare ad res nouas ſollicitatos, vt credam, plurima ſuadent. Coloniam hanc fuiſſe prius forum populi nomine appellatam quidam exiſtimãt, quæ deinde cum plurimi Romani Ciues, qui Moguncíaci in Germania militabãt, honeſta miſſione in ea ſortiti eſſent ſedes, Moguntia dici cœpit. Ex antiquis marmorum inſcriptionibus vtrumque peritiſſimorum iudicio comprobatur; quòd in præſentem quoque diem ara extet in maiori oppidi illius delubro, quæ vetuſtiſſimis litteris fuiſſe in eo loco forum populi atteſtatur; tum propè Lambrum non

Lāber ab Eupoli Lacu emittitur.

Moguntia oppidum agri Mediolanẽſis.

non minus artifici manu ſcriptum C.Ser torij Tertulliani monumentum extat,qui Ciuium Romanorum Mogunciaci curator fuerit. Cæterum Cæſaris conſilium Cn. Piſonis morte, qui Hiſpanias ſimili exemplo concitaturus erat, deſtitutum eſt; non ideò tamen minùs Lambranis ius Ciuitatis indultum. Quamobrem & ipſi capeſcendi in Vrbe Roma magiſtratus facultatem habebant,atque vna cum cæteris Tribubus ſuffragiorum iure, qui placuiſſent,ad honores euehendi illis facultas data,vt nihil ab Romanis diſtarēt; quòd omnes Itali tunc Romani, vt Strabo ſcriptum poſteris reliquit,ſunt dicti. Fauerunt autem admodum Cæſari Inſubres,contraq; ille ad Principatum euectꝰ gratum ſe,& munera illis præſtitit. Proconſul ipſæ Galliæ Ciſalpinæ præfectus, Tranſalpina quoque ſimul addita,legionibus nouis in Inſubribus deſcriptis,cum alio exercitu in Britaniam vſque ſigna protulit. Geſta præclariſſimi Imperatoris,omnibus nota,alicuius præconio non egent. Conſcripſit hic ex Inſubribus, cæteriſque Tranſpadanis cohortes quinque,& vnam legionem, quorum ſtrenua, & fideli opera ſemper vſus, cum in prælio

Inſubres C. Cæſari fauent.

Cæſar Galliæ Ciſalp. Procoſ.

Legiones in Inſubribus à Cæſare & Pōpeio conſcriptæ.

lio occubuiſſent, maximũ dolorẽ barbâ, capilloq; ſubmiſſis fuit teſtatus; Et quamuis ſemper ad cutẽ vſq; tonderi ſolitus, non prius nutrire pilum deſtitit, quã eorũ indignam necem vindicaſſet. Horum militum legati fuere Q. Titurius Sabin⁹, & L. Aurunculeius Cotta, quos cũ in hybernis inter Eburones cõſtituiſſet Cęſar, Ambiorigis conſilio proditis Præfectis in itinere depræhẽſos Belgæ interfecerũt. Nam cum adhibita hoſti fide Q. Titurius ab hybernis diſcederet, diſpoſitis opportuno loco inſidijs, aggreſſus eos Ambiorix ingenti clade affecit. Ibi cum à prima luce ad octauam horam pugnaſſent, nihil, quod ipſis indignum eſſet perpetrantes, multaq; hoſtibus vulnera intuliſſent, cecidere eum ducibus; qui superfuerant, in caſtra pręcipiti fuga delati, deſperatis rebus ad vnum omnes ſe confoderunt. Quapropter ſequenti anno nouas rurſus ex Ciſalpina Gallia copias, quas Cõſulis Sacramento ad Signa Cn. Pompeius rogauerat, trans Alpes duxit, vt amiſſum proxima clade detrimentum reſarciret; eas poſteà initiò ciuilis belli præſtitis ſingulis militib. donatiui nomine ducentis quinquaginta drachmis, Põ
peio

peio Cæſar reſtituit. Collocauerat eo tempore in hybernis Placentiæ magnam exercitus partem. Hi milites facta ſeditione, quòd ſe diutius bello diſtineri dicerent, à Prætoribus, Seuiriſq; Imperatorem poſtulabãt; identidem acclamãtes quinque minis, quas, cum Brundusij eſſet viritim diſtributurum Cæſar promiſerat, ſe defraudari. Huius rei nuncio commotus Cæſar, cum Maſſiliæ eſſet, intermiſſo nec die, neque noctu itinere, ad eos peruenit; quos pro ſuggeſtu allocutus, Quid hoc, inquit, eſſe dicam, Cõmilitones, vt, cũ maxima veſtra opera opus eſt, tùm potiſſimũ mihi inſurgatis, & quæ Imperatoris munia ſunt, ea vos ipſi vobis vſurpetis? Bellũ indies proferri ægre fertis, meque eius noxiæ, quam nobis fugientes hoſtes efficiunt, reum ducitis. An æquo auaritiam veſtram animo ferã? qui, cum me duce locupletiſſimi in Gallia ſitis facti, adhùc veſtrarum pollicitationum rationem exigitis. Vos animos cunctanti ad ciuile bellum mihi ſponte ſimul conuenientes qui feciſtis, nunc in medio deſeritis rerum curſu, & tanquàm elatum tollitis. Hæc ne diſciplina militaris veſtra eſt? vt legatis, &

Seditio militum Cæſaris apud Placentiã.

Præ-

Prætoribus aduerſemini? Vt quorùm mã datis non parere maiores noſtri capitale duxerunt, ab his contra fas Imperatorem poſtuletis. Teſtis meæ clementiæ, & liberalitatis ſit rerum à me ſuperiorib. præ lijs geſtarum memoria. Petreij legem deinceps imitabor. Quamobrem nouam legionem, quæ ſeditionis cauſam in primis præſtitit, eam decimaturus, ad ſupplicium depoſco. Hæc cum dixiſſet Cæſar, gemitus, queritatuſque ub vniuerſa legione facti. Prætores autem ad eius genua procidentes ſuppliciter veniam petere, periculo milites eximere precibus conabantur. Cæſar Tribunorùm verbis victus, repreſſa paulatím ira, omnium crimen paucorum ſupplicio vultus ex centum, & viginti ſeditionis auctoribus duodecim tantum percuſſit; quos inter cum vnus delicti inſons delatus eſſet, Tribunum, qui eum nominauerat, pari affecit pœna. Quibus confectis rebus, de inimicis ſumpturus pœnas, ad inceptum ciuile bellum properauit. Nec enim modicis iniurijs, dum in Gallia eſſet, affectus fuerat; Quarum illa ad præſentem hiſtoriam attinet, quòd Marcellus Conſul in Nouocomenſi Decurione peſſimo exemplo

Cæſar ſeditionem cõprimit paucis ſupplicio affectis.

Marcellus Comẽſem Decurionẽ in contumeliam. Caſaris flagris cædi iuſſit.

plo fecit; Nam Ciuitatis Romanæ iura, quæ deductis Colonijs Cæſar Nouocomenſibus conceſſerat, cum in eius contẽ ptum eripere Marcell⁹ vellet, hac de cauſa exiſtentem flagris publicè iuſſit cædi, illa illi inſignia adieciſſe præfatus, vt Ciuem Romanum ſe non eſſe cognoſceret; tùm diſcedenti imperatum, vt vibices Cæſari oſtenderet, quo facto magis irritaretur. Iuſtis igitur de cauſis cum Cæſar bellum contra Marcellum, Scipionem, Pompeium, eiuſque factionis cœteros mouiſſet, deuictiſque hoſtibus orbem terrarum in ſuam ditionem redegiſſet, Inſubriæ quoque rationem habuit. Datus in ea Proconſul M. Brutus, cuius pater, cum eandem adminiſtrationem teneret, à Cn. Pompeio occiſum ſupra diximus. Fuit hic vir integerrimus, ac philoſophię ſtudijs deditus, atque ea iuſtitia, moderationeque petentibus iura reddidit, vt Statuam in foro publico Mediolani ſit meritus. Cæterum conſpiratione facta cum Caſſio, patriæ amore ductus, cum Cæſarem interfeciſſet, in eius locũ Decius Brutus & ipſe, Coniuratorũ vn⁹ Senatuſconſ. ſucceſſit. Tulit hoc ægre M. Antonius, cum quod inique ferebat

M. Brutus Galliæ Ciſalpinæ à Cæſare præficitur.

percuſſoribus Cæſaris Vrbium, prouinciarumq; adminiſtrationes decerni;tū ēt quod in potentiſſima Italiæ parte infeſtū tiramnis hominem ſuis cęptis repugnaturum augurabatur;Quamobrē eū omnino è Ciſalpina Gallia deturbare feſtinabat, nihilq; intentatū omittebat,vt hominem eijceret, & eam ſibi prouinciam vindicaret. Inſtituit itaque, cum Conſul tunc eſſet, eam à Senatu petere. Sed Patres id, quod erat, rati morem illi gerere negauerunt.Exiſtimabant enim Ciſalpinam Galliam, vt Cicero aiebat, Italiæ arcē contrà Senatū parari, eiuſq; Prouinciȩ viribus auctum Antoniū,& oppreſſis libertatis amatoribus tyrannidem inuaſurum. His ergo inſidijs obuiam ituri,Decimum Brutum admonent, vt Antonij verbis nullam fidē præſtet, nec prouincia aliquo modo,niſi ex Senat⁹ sētentia, decedat. Antonius, vbi Patres Conſcriptos ſibi repugnātes vidit,ex vetere lege Plebiſcito eā cōſequi aggreſs⁹, corruptis pecunia per ambitum Tribub. populi ſuffragia obtinuit. Quamobrem depoſitato ex Macedonia trium legionum exercitu,alijs quoq; militib. aſcitis aduerſus Decimum vim parat.

Deci⁹ Brutus & Antonius de Gallia Ciſalp. decertant.

Con-

Contra ille prouinciam opportunam militaribuſq; viris refertam nactus, & Senatorum verbis pecuniã, nouaſq; copias priuatim pollicentib. perſuaſus, reſiſtere hoſti parat. Verũ Senatores Antonij aduentu territi cũ promiſſa nõ exſoluerẽt, iam armis impar Decimus Mutinam. obſidioni ferendæ ſe præparabat. Antonius ſtatuto, quo ille diſcederet, die, & in Macedoniam tenderet, aduerſus populi legem Brutum facientem obſidere cæpit. Interim dum extrema quæque obſeſſi patiuntur, Senatorum, ſed Ciceronis præſertim factione abſens oppugnatus Antonius, hoſtis Populi Romani iudicatus eſt; Et contra eum miſſi Hirtius, & Panſa, Octauiuſq; Cæſar, qui duobus prælijs hoſtem victũ ab obſidione diſcedere coegerunt; fugientem, & in Gallias properantem perſecutus eſt Decim⁹, & in Statilienſibus caſtra habuit. Cumq; Pollentiam, quæ in itinere erat, occupare Antonius vellet, per exploratores factus huius conſilij certior Decim⁹, præmiſſis quinque cohortibus in ſua fide eam continuit. Sed paulò poſt prodito Senatu Octauius Antonio concors factus Remp. euertit. Decimus

Antonius hoſtis P. R. iudicatus fugatur.

Brutus & amici fide,& ſua vitæ cupiditate memorabilem mortem fecit, à Furio, vt Valerius maximus ſcribit, interfectus. Non manſit diù ea Octauij cum M. Antonio pax; ſed, vt inter regni æmulos ſolet, apud Actium promontorium armis certatum. Victor eo prælio Auguſtus, ad ſummam rerum Imperator euectus eſt.

L. Piſo Inſubres moderatur.

Inſubres hoc tempore moderatus tradítur L. Piſo Caij Gentilis, quem à diuo Iulio repetundarum iudicio oppugnatum, propter cuiuſdam Trãſpadani ſuppliciũ iniuſtum Saluſtius auctor eſt. Reſidens hic Mediolani (quod in Metropoli habitare Proconſulem Conſtitutiones iubēt) iuriſdictionis munera exercebat. Fuit tum in precio eloquentia inſignis Rhetor C. Albutius Silo Nouarienſis. Hic apud Proconſulem cuiuſdam, qui homicidij reus agebatur, cum patrocinium ſuſcepiſſet, clientemq́ue ſuum, vt criminis ſuſpicionem remoueret, nimijs laudibus, quæ fidem non caperent, extolleret, perſeuerare à Lictoribus prohibitus ita excanduit, vt deplorato Italiæ ſtatu, quaſi in prouinciæ formam redigeretur, M. Brutum, cuius ſtatua in conſpectu eràt, tanquam legum, & libertatis auctorem, atq; vin-

C. Albutius Silo Rhetor Nouarienſis Mediolani

Bruti Statua Mediolani.

vindicem inuocauerit. Qua audacia irritato Proconſule parum abfuit, quin pœnas daret. Timore igitur compulſus Silo renunciauit foro,& iam ſenior ob vomicæ vitium Nouariam reuerſus, conuocata plebe, cauſisq́; , propter quas inedia mori deſtinaſſet, concionantis more redditis, abſtinuit cibo. Sub Auguſto quoque Tranſpadanæ Galliæ præfuiſſe Aſinium Pollionem ex auctoribus nequaquam incompertum eſt, etſi dubitatione illud non careat, Aſinius Piſoni, an ex cõtrario Piſo ſucceſſor Aſinio fuerit deſtinatus. Hunc in primis amicitia ſibi coniunctiſſimum Virgilius Maro habuit, ſiue ea neceſſitudine ex Auguſti commendatione orta, ſiue (quod magis credere libet) dum Pollio in Inſubribus Proconſulari imperio iura reddidit, prius cæpta. Nam Mediolani poetam Virgilium ſtudijs dediſſe operam veteres quoque Grãmatici tradunt. Cum per idem tempus bellum Dalmaticum exortum eſſet, contra hoſtes iturus Octauius cum exercitu prius Mediolanum venit, eamque conſuetudinem ſemper eſt ſecutus, vt imminentibus cum Germanis aliquibus bellis, etſi per legatos ea adminiſtraret, hanc tamẽ

Aſinius Pollio Galliæ Ciſalpinæ moderator.

Virgilius Mediolani ſtudit.

Auguſtus Mediolanum diuertit.

ad Ciuitatem à Roma vſque progrederetur. Ei defunčto, & mox inter diuos relato ſucceſſit in Imperio Tiberius Cæſar; Cuius tempore apud Inſubres quis Procouſul fuerit iccircò non conſtare arbitror, quia neminem in Gallia Ciſalpina hoc officio ab Auguſto citra funčti pariter exiſtimo Cępere tum eius populi ſolis municipalibus Magiſtratibus regi; Oſtendit hoc Appianus Sophiſta, qui Auguſtum Ciſalpinæ omni Galliæ libertatis iura tribuiſſe teſtatur. Cæterum quinā ſint Procōſules, & quomodo municipij iuriſdičtiones exercerentur, declarare non à præſenti inſtituto abhorret, tū quòd huiuſmodi digreſſio vtilitate non carebit; tum etiam quòd qualis ea tēpeſtate Ciuitatis noſtræ ſtatus foret, quod hiſtoriæ huius proprium eſt, inde facillimū cognitu fuerit. Cum armis Romani aliquas gentes ſubegerant, ſiue prius regnum, ſiue Reip. alicui ſubditæ nationes eſſent, eorum regione in prouinciæ formam redačta, quandoque Præſides, qui & Legati Cæſaris dicuntur, quandoque Proconſules ad eas regendas mittebant. Proconſul & auctoritate, & dignitatis gradu Præſidibus nobilior.

Auguſtus Galliam Ciſalp. liberam facit.

Proceſſ. quinam dicerentur.

Procoſ. pręſidi dignitate & auctoritate præſtat.

Prin-

Principio cum adhuc Reſpublica Romanis ſalua eſſet, qui priore anno Conſul fuerat, prorogato imperio prouincias ſortiebatur, iſque iuſtus Proconſul erat. Honorem primum geſſiſſe P. Philo creditur. Occupata per Cæſares ditione, etiam qui Conſulatu nõ fuiſſet functus, Proconſulatum gerebat; Cæpitque ea adminiſtratio non ab hominibus, ſed à prouincijs adipiſci nomen. Sic quicũque in Procõſularem prouinciã Imperij exercitum ſuſcipiebat, Proconſul, etſi nunquam Conſularis, dicebatur. Poſt Imperatorem ſumma illorum in ea, quã gerebant, prouincia, erat poteſtas; Animaduertenti in facinoroſos homines poteſtatem habebant; Ius gladij, niſi ex certa cauſa, alteri demandare illis nefas; In cognitionibus à Legatis, quos primum optauerant, adiuuabantur; His pecuniariæ cauſæ plerumque Procõſulis loco delegatæ, tres, vt plurimum, eligebantur. Paulo inſigniorem virum, qui Decurio fuiſſet, inconſulto Principe, etiam Proconſuli, publico iudicio condemnare legibus vetitum. Apparitores ordinaria formula CCCC. in Comitatu habebãt. Si maior numer⁹ neceſſarius

illi fuiſſet, extra ordinem augebatur. A Proconſulis ſententia in leuioribus cauſis nulla prouocatio; Grauiores ex appellatione Præfectus Prætorio diudicabat. Inferiores in eo quoque Præſides, quòd illis legatos habere neutiquam conceſſum; familia etiam minus frequente, etſi in cæteris non admodum diſſimiles. Si in horum imperio aliquæ extitiſſent Coloniæ, Magiſtratus illis dabant, qui Defenſores Ciuitatum poſtea dicti ſunt. Eorum in illis cauſis cognoſcendis præcipua opera, quæ intra tercentorum aureorum quantitatem conſtitiſſent. Si quæ excedebant, Proconſulis, Præſidiſue notio erat. Admittebantur & Coloniæ ſuffragijs in Vrbe Roma; etſi clariora municipum iura, qui non alieno iure obnoxij vna cum reliquis Romanorum Tribubus ad honores candidatos deſignabant, à muneribus capeſcendis ſumpto nomine. Queis Principis beneficio agnoſcere libertatem conceſſum erat, hi ſuos Magiſtratus habebant; Auguſtales, quos & Duumuiros puto, tum Quartumuiros, Sextumque viros in albo cæteros præcedunt Auguſtales, quòd ius gladij ipſi haberent; Nam & faſcibus (quæ ſummi Im-

Municipia colonijs digniora.

Curiæ Municipalis officia.

Auguſtales.

Imperij inſignia ſunt) vti eos poſſe, Imperatorijs Conſtitutiónibus cautum eſt. Et ſicut nemo in Decurionum ordinem inconſultis illis admitti poterat, ita nec Auguſtales niſi ab ipſis Decurionib. creabantur, conditione vtriſque pari. Sextumuiri iuriſdictionis, mixtique Imperij lites abſoluebant, primique de his pronũciabant. Eorum acta ex prouocatione Quartumuiris reſcindere ius erat; Vnde Quartumuiri appellationum dicti. Ex his Magiſtratibus Decem electi vectigales fundos procurabant, & in annos certam ſummam præſtare Reip. tenebãtur. Si fertili meſſis, viniq; prouentu plus exigebant, ſui id erat pecul ij: Si minus collegiſſent, ipſis etiam, non publico, decreſcebat. Græca voce Modeſtinus hos Decaprotos appellat. Cicero in Orat. pro Roſcio, & quandoque Iulius Maternus, latina vti malunt, Decemprimoſque nuncupant. Erant & Sitocomæ, quos annonæ curatores dicere poſſumus; frumẽto, hordeo, oleo, ſalgamiſque, ne deeſſent, & vinum iuſto pretio darentur, hi præerant. Celebris, & Aedilium dignitas; Iniuſta pondera diluere, iniquas menſuras frangere, artificum dolis obuiam

Sextumuiri. Quartumuiri. Decaproti Decemprimi. Sitocomæ Aediles.

ire,mulctam contumacibus indicere,illis ex officij iure permiſſum. Honore hoc functum in municipio Arpinati filium ſuum Cicero atteſtatur. Penes hos, ſi deliquiſſent, Sellularios,huiuſmodique vulgi fecem flagris cędendi facultas reſidebat. Nec mediocris honeſtiſſimo ordini erat Sacrorũ cura. Sacerdotij namque munus inter municipalia onera numerabatur. Præfectus horum Pontifex Max. qua dignitate Caluiſius Ianuarius in antiquorum memorijs apud Inſubres celebratur. Huic veneratione proximus Pater patratus, cuius auctoritas in fœderibus præſertim neceſſaria. Geſſit hunc honorem C. Attilius Piſonianus, munificentia,liberalitateq; in primis erga patriam inſignis. Spelæum hic vi ignis abſumptum comparata area à Republica Mediolanenſi pecunia ſua in priſtinum nitorem reſtituit: ærarium quoque, vt Romani Saturno, ita Mediolanenſes Herculi crediderunt. In vetuſtis marmorum inſcriptionibus complures hui⁹ muneris participes nominantur. Sunt & Defẽſores,quos Græci Syndicos vocãt, Hi, ſi qua de publico lis oriretur, patriæ cauſam à Decurionibus iuſſi tutabantur.

Sacerdotes.

Pontifices.

Pater patratus.

Aerarium Mediolani Herculi creditum.

Syndici ſeu defenſores.

bantur. Aliorum alia munera. Cuſtodiendorum aquæductuũ cura; Equi Circenſes; Spectacula; Viarũ munitiones; areæ frumentariæ; Thermarum calefactiones; Annonæ diuiſio; Tributorum exactio; militum hoſpitia; curſus publicus; Cenſuales libri, & id genus ſimilia ad Decurionum ſollicitudinem omnia pertinebant; Legationesq; ad Vrbem Romam ſummi honoris erant, præſertim his, qui gratuito hoc munere functi eſſent. Qua largitione memorabilis eſt C. Valerius Petronianus, non minus doctrinarũ orbe clarus, quòd nondum 33. annũ attingẽs, Medicinæ, Philoſophiæ, Iuriſque prudentiæ ſtudijs inclitus eſſet, quàm quòd quinquies gratuitam legationem ſuſceperat; quibus rebus inſignis Eudromus appellatione Græca cognominatus, quòd multas artes breui tempore percurriſſet. Excuſabantur à Decurionat⁹ onere, qui lxx. annis maiores eſſent. Explodi verò illos æquum cenſebant, qui centum ſextertia in bonis non haberent. Si admiſſi, cum idonei eſſent, facultatibus dilaberentur, illis decerni alimenta ad omnẽ ordinẽ ſpectabat. Quamobrem sẽper id obſeruatũ, vt nõniſi potiores in muneris

Decurionum ſollicitudo.

C. Valerius Petronian⁹ Decurio Mediolanen. memorabilis.

ris conſortium vocarentur. Hæc erat eo tẽpore regiminis forma, vt nullos ab Vrbe Roma magiſtratus ſuſciperent, ipſi, quos iudicarent dignos, eligerent: honoris Romanorum participes; onerum vero exſortes, niſi quod meritam reuerentiam Imperatoribus debebant, & ex prouocatione eorum Magiſtratus adire tenebantur. Et hæc quidem publica adminiſtratio nobilibus ſolis exercita. Plebs ipſa in tres diuiſa partes, Fabrum, Centonariorum, Dendrophororumque Collegia induxerat; Hi ex Decurionibus aliquem deligebant in patronum, ſtatuiſque & elogijs æternare memoriam eius ſatagebãt. Centonarij à Centonibus, tenuiſſimiſq; velis dicti. Dendrophororum obſcurior eſt ſignificatio. Vox ipſa ab arboribus videtur tracta, vt ſacris initiatos fortaſſe ſignent, quod Dijs Sacræ ſint (vt Plinius ſcribit) arbores; quæ inſignia Sacerdotibus non conuenire nemo dixerit. Sed hæc hactenus. Floruit Tyberij tempore egregij operis, nobiliſſimæque hiſtoriæ auctor M. Valerius Max. Principis amicitiam tituli ambitu profeſſus. Romanum eum quidam vulgatioribus commẽtarijs teſtantur: Ex antiquis nemo eſt, qui

Collegia Fabrum.

Centonariorum.
Dẽdrophororum.

M. Valeri⁹ Maximus Mediolanenſis.

qui eius vitæ, nedum patriæ mentionem faciat. Mediolanenſem fuiſſe in tanta auctorum inopia, vt credam, eius tumul⁹ candidiſſimo marmore effoſſus ante Simpliciani ædem me adducit. Monumentum pro indice eſt; cum vxore Apronia M.Valerium Max. Sacerdotem, Aſtronomum, cæterorumque ſtudiorum peritum electo conditorio vnà iacere; quo hęredes ne inferantur, nominatim pręcipit. Abſurdum itaque eſt eum, qui & vxorē, & hæredes, & tumulum Mediolani habeat, alibi, quàm Mediolani genitum credere; Cum nihil tamen errent, qui Romanum vel incolatu, vel communi omnibus Italis iure, appellant. Nam & Plinius Romanum ſe dicit, qui tamen proculdubio vel Veronēſis, vel certe ex Nouocomo Inſuber fuit. Valeriorum planè gentem, ex qua originem Valerius Max. traxit, celebrem extitiſſe inſcriptiones ſunt argumento; In quibus hæc omnium frequentiſſima ſemper occurrit. Clarius fortaſſe teſtimonium Valerij Leonis, quem Cæſaris Iulij hoſpitem Plutarchus eſt auctor, dum per errorē pro oleo ſibi vnguentum appoſitum, ne ruſticitatis, aut negligentiæ eum arguere videretur,

Valeria familia Mediolani celebris.

Valerius Leo Cæſaris amicus Mediolanen.

tur, Cæſarē largius appetiſſe tradit. Litterarū, virtutiſq; artib. celeberrim⁹ ille Nouellius Torquat⁹ honorib. Tyberij fauore ad Proconſulatum vſq; geſtis, & ipſe ſat clarus; alioquin mortalium omnium bibaciſſimus; Tribus congijs vini vno impetu epotis, ſpectante miraculi gratia Imperatore; damnandus certè, & ignominię futurus patriæ, niſi eadem terra & boni, & mali veneni eſſet parens. Sub hoc Principe regni eius XVIII. anno inſigniter Martio menſe ſol defecit; Chriſti humani generis Redemptoris, Conſeruatoriſque mortem indigniſſimam aſpicere veritus. Ab eo verum Dei cultum nuncij illius edocti orbem terrarum ad rectam fidem reducere cœperunt. Qui hoc nomine profitebantur, primò fratres appellati, demum ab omnium auctore Deo Chriſtiani ſunt dicti. Adiuuit inualeſcentem religionem Tyberi⁹, ad quē cum renunciatum eſſet, ex Syria, Paleſtinaque nouum Chriſti numen cælitibus acceſſiſſe, cum ſuffragij ſui prærogatiua ad Senatum retulit, Cenſerent ne Patres accipiendum eius cultum. Senatus, quia ipſe non probauerat, reſpuit, comminatus pœnam reli-

Nouellius Torquatus Procoſ. Mediolanen.

Tyberius Chriſti numini fauet.

religioni nouæ ſeſe aggregantibus. Cæſar permanſit in ſententia, & ſe vindictam de eis ſumpturum eſt pollicitus, qui quoquomodo Chriſtianum accuſarent, deferrentque. Sic impunè, ita volente Deo, per Vrbes Diuinum nomen promulgatum; Mortuoque Tyberio, Claudij Imperatoris anno VI. Mediolanum Barnabas venit. Cypro Inſula hic oriundus; Hieroſolymam cum diu habitaſſet, Chriſtum viuentem præceptorem ſuum ſecutus, Ioſeph Leuites dicebatur. Aderant illi, quos cæleſti ſcientia inſtruebat, collegæ duo, Anatelon Græcus, & Caius Romæ natus. His adiutus palam Chriſti nomen gentibus prædicare cæpit; Tum ex plebe primum quidam eius dictis fidem adhibere; quidam re noua attoniti vera non dicere arbitrabantur. Delata res primum ad gentilis ſacri Pontificem Iulianum. Hic diſputatione Bernabam aggreſſus, miraculorum præſertim vi ſuperatus, ceſſit. Liberæ ex eo Barnabæ conciones, multiſque in ſententiam ſuam tractis, non mediocria fundamenta religionis iecit. His diſceſſurus Anatelonem præfecit.

Barnabas Cypr.⁹ Mediolanũ venit.

Anatelon. Caius.

Iulianus Pontifex à Barnaba ſuperatus.

Anatelõ à Barnaba Mediol. Eccleſiæ præficitur.

Mandatum illud in primis, vt veluti oues paſtor, ſic chriſtianos homines diligenti ſollicitudine curaret; vera fidei pręcepta illis repræſentaret, quibus ipſe à præceptore ſuo inſtitutus fuerat, eadem alijs documenta traderet. Quibus priuſquam itineri ſe accingeret, dictis, hoſtiæ quoq́, ſacrificium, quod paſſim Miſſam vocant, celebrauit. Fons eſt limpidiſſimis aquis extra Vrbis Portam, qua Ticinum recta itur prope Euſtorgij fanum. Hic maiorum noſtrorum conſtans eſt opinio, primum Chriſto hoſtiam immolaſſe Bernabam: quod ſacri genus deinde miſſæ appellationem tenuit. De vocis origine alij aliter ſentiunt. Nobis non abſimile videtur ab antiquioribus ſumptum eſſe nomen; Nam in vana illa Deorum ſuperſtitione, peracta re diuina, retrò ad populum conuerſus Sacerdos, duo hæc verba inclamabat; Populis miſſio; quibus ſe poteſtatem abeundi volentibus concedere demonſtrabat. Apuleius huiuſce rei mentionem facit. Eundem Sacerdotes noſtros ritum ſeruaſſe, imitatoſque crediderim, cum libato ſub ſacri finem libo, verſus Sacerdos; Ite, inquit, miſſa eſt. Ab hac conſuetudine deductum

Miſſæ ſacrificium Medioſani vbi primũ celebratũ.

Miſſa vnde dicta.

ctum miſſæ nomen. Argumento eſt etiam Cypriani auctoritas, qui miſſa, miſſioneque indifferenter videtur vti. Igitur verbis Antiſtes Anatelon Barnabæ veſtigijs innitens, & ipſe Chriſti ſectæ non medio cri augmento fuit. Ethnicos tamẽ, quòd ab eis diuerſa profiteretur, veritus, extra Ciuitatis mœnia habitabat; vixitque vſque ad octauum Neronis annum. Octauo Kal. Octobris ſtatis cæremonijs inter cæleſtes relatus, quòd eo die occidiſſet. Corpus eius clam ſepulchro conditum, ne inſaniente tunc potiſſimum in Chriſtianos Nerone, nec mortuo quidem pareretur. Primus hic acerbiſſimo edicto veros Dei cultores perſecutus exigebat de contemptoribus graues pœnas; pereũtibus additæ ſunt contumeliæ, vt ferarũ pellibus contecti, canibus eſca, dilaniarẽtur; pars cruce, alij flamma interirent; Sic exquiſitiſſimis torturis hos quidem punire, exemplo cæteros deterrere conabatur. In Tranſpadanam Galliam Anolinum quendam Præfectum miſerat, qui Chriſtiani nominis quæſitor foret. Eo tempore Nazarium, & Celſum, tùm Prothaſium, Oribaſiumque ſummo ſupplicio affectos Sacri Scriptores, quotquot in

Nero Chriſtianos perſequitur.

An Nazarius & Celſus Prothaſius & Oribaſius ſub Nerone paſſi.

præſentem diem mihi videre contigit, au ctores ſunt. Quod proculdubio à veritate longiſſime abeſt. Arguit hoc libellus, quem ſe ante Prothaſij caput inueniſſe D. Ambroſius teſtatur. Occiſos ab Aſtaſio Comite, dum aduerſus Marcomanos arma compararet, Prothaſium, Oribaſiumque is indicat. At Marcomani Germaniæ populi, vt Cornelius Tacitus ſcribit, ad ſuam vſque memoriam Romanis amici fuere, quorum armis rarò barbari, ſæpius pecunia iuuabantur, eamque inde ipſi gratiam referebant, vt vim, & potentiam ex auctoritate Romana tribuerent. Primus Rom. Imperator cum filio Commodo, M. Antoninus Pius excitatis in ſocietatem alijs barbaris præferoces armis compeſcuit; vt eo tempore perijſſe celeberrimos religionis noſtræ aſſertores coniectare liceat; deceptis iccirco recentioribus, quòd Commodus Neronis moribus non impar, eo quoque titulo ſuas ſtatuas inſcripſit. Nam qua percuſſi ſint tempeſtate, neque apud veteres conſtaſſe Nolæ Antiſtes Paulinus oſtendit, qui in Ambroſij vita, quo ceciderit tempore Nazarius ſe neſcire teſtatus eſt. Eum au-

tem

tem Prothaſij ætate vixiſſe nemo eſt, qui dubitare iure poſſit. Accedit his, quòd Aſtaſius Comes ſub Nerone eſſe non potuit, eo dignitatis nomine tùm incognito. Sed quamuis horum morte reus non fuerit Nero, alios tamen trucidare iuſſiſſe omnino certum eſt; creuiſſentque in infinitum eius ſcelera, nè iuſta morte defunctus Sergio Galbæ imperio locum feciſſet. Præſagiuerant id Aruſpices, nunciato Romæ, quòd repertum in Placentinis prodigium. Is erat vitulus, cui in crure caput adſtabat, propè viam ortus. Interpretatio hæc rerum humanarum aliud parari caput, debile, quod in crure natum, famigerabile, quod iuxta viam inuentum eſſet. Contrà Neronem mouit primus arma Galliæ Præfectus Iulius Vindex, communicaueratque cum Galba conſilium, quò eum audentiorem faceret, pollicitus ſe centum virorum millia poſſe aduerſus Neronis Imperium comparare. Præerat Germanicis Legionibus L. Virginius Rufus, qui audito Vindicis motu contra eum ſtatim profectus eſt, conſertaque cum hoſtibus manu, occiſis viginti

Portẽtum de morte Neronis.

Iulius Vindex deficit à

Virginius Rufus Vindicem ſuperat.

Gallorum millibus,cum Vindex deſpera tis rebus ſibi ipſi mortem conſciuiſſet, vi ctor maximo Galbæ terrori fuit; Nam Legionarij milites, cæterique Germani victoria Ducis elati eum Imperatorem ſalutauerunt; Qua fama adductus Galba,vt ſe quoque in regni communionem admitteret,litteris rogare nõ deſiſtebat.

Legiones Virginium Imperatorem ſalutant.

Cæterum Virginius non ſolum ſibi,quãuis vi adhibita oblatum imperium conſtã ter renuebat, ſed & non paſſurum ſe aliũ regnare pollicebatur, quàm qui à Senatu, Populoque Rom. electus foret. Inſignis moderationis exemplum, quod alij ſummis periculis affectant,ipſe fortiſſimis exercitibus ſeptus maximo periculo maluit refutare. Electo igitur à Senatu Galba, conuocatis militibus ægre perſuaſit,vt S.P.Q. Rom. iudicio acquieſcerent,quibuſdam Tribunis ita repugnã tibus vt eductis à vagina gladijs,præſentaneam necem illi minitarentur, ni confeſtim imperium ipſe ſuſciperet. Profectus itaquè obuiam Galbæ,neque admodum comiter acceptus, neque in honore repulſus eſt; Amabat viri virtutes,priſci moris obſeruator Galba. Contra T.Iunius Virginij æmulus,& nouo Imperatori ami-

Virginius Imperium recuſat.

ri amicorum ſumm⁹ nequaquàm pro me ritis eum condignè accipi ſinebat. Iuſſus itaque exercitum dimittere, vt tanquàm Principis neceſſarius in illius Comitatu remaneret. Tulere id iniquo animo Germanicæ Legiones, & Virginium non rẽmitti, ſed potius reum eſſe, tanquam ſuũ crimen, agnoſcebant; fuitque hæc potiſſimum cauſa, vt Galbæ dein rebelles Vitellium Imperatorem facerent. At omnino cum humano genere procul dubio melius actum fuiſſet, ſi non tantum iuſti tenax Virginius oblatum Romani orbis regimen accepiſſet; Nam neque Othonis, Vitellijque libidines, neque Domitiani ſceleſtiſſima facinora tam acriter mortales afflixiſſent; Optauit potius Imperio dignus cenſeri, quàm Imperator eſſe; maiori certè gloria, quàm commodo, nec minori patriæ honeſtamento, quã, ſi quot magnitudine animi ſpreuit, accepiſſet. Fuiſſe Mediolanenſem ex C. Cæcilij epiſtola tradunt doctiores, indicioque eſt antiquis marmoribus celebris in hac Vrbe familia. Clarus municipali honore in primis Sextumuir L. Virginius Attilianus; tùm Virginius Meſſor, & Virginius Quintianus, conſpicuo in Nazarij

Germanicæ Legiones Vitellium Imperatorem faciunt.

Virginius Rufus Mediolanenſis.

æde tumulo æterni omnes. Inter fœminas Virginia Artemia in Dionyſij ſeruat adhuc nomen; Vulgoq; notior Aurelia Virginia in Celſi area,nuꝑ eiꝰ inuēto corpore et poſt tot annos integro; quod tamen ob aeris vim demū eſt reſolutum, purpurea veſte ſolo tactu defluente; Vt tot argumentis nemini dubium eſſe debeat Virginij Rufi patriam Mediolanum. Equeſtri familia eſſe ortum Corn. Tacitus auctor eſt, patre eius nullis Romæ honoribus non geſtis inclito. Floruit ea tempeſtate, quantum ex veteri quodam epigrammate Suſpicor, Petronius Iocundus Sextumuir, libertæ ſuæ Petroniæ munificentia memorabilis. Legauit hæc Bardomagi vici poſſeſſoribus in hermam tuendam, & roſa quotannis ornandam ſextertia quadringenta; Antiquæ religioni dedita mulier, ſi Nermam pro Mercurio accipiamus.

Caius Anatelonis ſucceſſor occiditur.

Præfuit tunc Anatelonis ſucceſſor Caius, qui pro more Chriſtiano cum plures puro,qui ad Euſtorgij labitur, fonte lotos ſaniora conſilia ſequi docuiſſet, veritus Neronis edictum, ſæuaſque Anolini eius Præfecti executiones, ab Vrbe profugerat. Secuta Principis nece, reuer-

reuerſus indies meliora conabatur, donec ab Decurionum ordine iuſſus flagellis cædi per æedituos, tanquàm impietatis in Deos reus, mactatus eſt. Excitauerat ad ambitioſum decretum Magiſtratus, quòd in ſuam ſententiam quoſdam etiam Decuriones Caius traxiſſet. Perijſſe pridie Cal. Ianuarij Ambroſius auctor eſt, quotanniſque eo dle Inſubres eius memoriam celebrant. Paulo Simpliciores, qui tum vanæ Deorum ſuperſtitioni adhærebant, hominis mortem ægrè quoque tulerunt; Nam cum ſuis precibus euidenti miraculo morboſos quoſdam à mala valetudine liberaſſet, Apollinis Delphici vatem exiſtimabant; Quapropter Aedituos, tanquàm ſceleſtos, odio proſequebantur. Prophanis ſacris per hæc tempora præſidebat Q. Ingernuus Maximianus, non Pontifex tantùm, ſed etiam publicus ſcriba, atque curator ærarij, pluribus officijs iccircò decoratus, quoniàm hæc præſertim vni ſoli concedere æquum exiſtimabant, quòd in ſacro ærarium eſſet, pecuniæq; plebis ſequeſter Sacerdos eſſe ex lege iubebatur; quod onus commodiſſimè pu-

blico ſcribæ iniungi poteſt. Honorabiliores omnino tunc Pontifices, Deorumque flamines Chriſtiano erant, quòd in vniuerſum tota Ciuitas poſt cētum quoque ex eo annos gentilium ſacris vtebatur; rariſſimi veris de diuino cultu narrationibus aures adhibebant; quin ſi à priſca Deorum religione aliqui diſceſſiſſent, tanquàm vecordia capti à cæteris commercio vitabantur. His honores, Magiſtratus, publicaq; commoda decerni lege prohibitum erat, perſuaſumque habebant, non vnum Deum, ſed vana quæpiam, abſurdaque ſimulacra à Chriſti aſſeclis coli. Permanſit ea famæ Labes ad M. Antonij Philoſophi Imperatoris vſque tempus; qui reſcripto commendata religione, aduerſas Chriſtiano nomini ſanctiones antiquauit, abrogauitq;. Igitur ad Imperium prouectus Galba, Germanicarum Legionum defectione territus, L. Piſonem, quòd ſenectutem ſuam de ridiculo eſſe conſpiceret, in filium, D. Auguſti exemplo, adoptauit. Vterque demum ab Othone circumuenti eius factione militum gladijs Romæ confoſſi ſunt; Cædiſque auctor M. Syluius Otho Imperator nuncupatus eſt.

Per-

Permanſere tamen in ſententia Germani, & Fabio Valente, atque A. Cæcinna Legatis impellentibus in Vitellij nomen Sacramento adacti ſunt. Valens primus in Galbam animos militum, cum Virginium Imperatorem acclamarent, traxerat: quod ob beneficium cum haud condignam ab eo gratiam ſe recepiſſe exiſtimaret, hoſtilia moliri cępit. Cum itaque Germaniæ exemplũ ſecutæ haud difficulter in Vitellij partes Galliæ conceſſiſſent, Cæcinnaque iam in Heluetijs tranſitum alpium parans conſtitiſſet, Vitellij auſpicijs Nouaria, Mediolanum, Eporrhedia, Vercellæque ſe tradiderũt; Cunctantes populos in Othonis odium concitauit Syllana ala. Hi à Nerone, dum in Africa agerent, Proconſulq; illis eſſet Vitellius, ſuo veteri Duci adhæſerunt; tùm aduentantium Legionum robur, exercituſque Germanici famam alioquin celeberrimam attollentes, ea quoque municipia in noui Imperatoris fauorem copulerunt. Pergratum hoc Cæcinnæ fuit, quòd non parum Vitellij fortunam adiuuare viderentur firmiſſimæ Vrbes, eius fidem Othone eiecto ſecutæ. At quoniam Latiſſima Italiæ pars vnius

Mediolanum Nouaria Eporhedia Vercellæ Vitellio ſe tradunt.

alæ

alæ præſidio defendi non poterat, Gallorum, Luſitanorum, Britannicorumque cum Germanicis vexillis cohortes, vt ſe Syllanis iungerent, per Graias Alpes in Inſubriam præmiſit; ipſe paullulum moratus, an aduerſus fidos Othoni Noricos procederet; tandem cum plus laudis ſibi comparari, vbicumque in Italia certaſſet, Noricosq; in cætera victoriæ præmia ceſſuros cognoſceret, Pænino itinere armis, niuibusque laxum militem traduxit. Interim præmiſſæ cohortes, Syllanaq; ala, cum apud Cremonam Pannoniorum cohortem, præſidium vrbi ab Othone impoſitum eſſe intelligeret, facto certamine victores eam cæpere, & haud multo poſt inter Ticinum, Placentiamq; claſſici mille, centumq; equites intercepti. Sic quicquid agri, vrbiumque inter Padum, & Alpes (florentiſſimum, vt Tacitus ait, Italiæ latus) Vitellio parebat; non quidem, quòd eum Othoni prætuliſſent, ſed quòd longa pace fracti occupantibus faciles etiam peiori commutatione ſe præbebant. Tàm felici ſucceſſu elati Vitelliani, non flumine, aut ripis arceri poterant. Itaque Tranſrhercani Batauique euali-

Cremona à Vitellianis capta.

eualidis ad traijciendas fluuiorum aquas viribus Placentiã verſus tranſgreſſi quoſdam exploratores cæperunt. Tulit id ægerrimè, qui in Vrbe cõtinebatur, Othonianus miles, arreptisque repentè armis, aduenisſe vniuerſum Cæcinnæ exercitũ rati, publico Marte conflicturi extrà Ciuitatis portas contendunt. Erant cohortes tres Prætoriæ, & mille vexillarij, quibus præerat Spurina. Is, ꝙ optimè noſſet falſam eſſe, quam de Cæcinnæ aduentu opinionem milites conceperant, nequaquàm eos diſcedere patiebatur: quoniã, ſi fortè accidiſſet cũ exercitu adeſſe Cęcinnam, tàm paucas copias tanto exercitui obijcere, inconſulti ducis exiſtimaret. Vicit tñ indomiti militis furor, qui repugnanti tela quoq; intẽtare auſus fuerat, eoq́; quorũdam licentia proceſſit, vt ad Spurinam milites profecti viaticũ petierint, quo ipſum proditionis accuſarent, cũdi ad Cæſarẽ. Igitur poſteaquàm fruſtra ſe Spurina videt contrà voluntatem cohortium niti, temeritatis alienæ fit comes, ſe hoc velle ſimulans, vt miteſcente ſeditione plus auctoritatis conſilijs ineſſet. Peruenerãt iã ad Padũ; tùm appetente nocte caſtra vallari ex more cæptũ. fre

git

git is labor vrbani militi Scęnicis, quàm belli artibus magis experto animos, dolebantque, quòd peritiſſimo Imperatori opulentiſſimam Coloniam belli ſedem eligenti non paruiſſent. Quamobrem eos facti pœnitentes Placentiam Spurina reduxit, interpollatiſque mœnibus, & erectis turrium propugnaculis ad ferendam obſidionem ſe parabat. At Cæcinna cum Legionibus, vbi in Inſubres venit, traiecto Pado, Placẽtiam oppugnare aggreditur, nihilque ad terrendos Oppidanorum animos omiſit, quod norat à felicibus orſis cęteram belli fortunam penſari. Semel, & iterum tentata oppugnatio fruſtra ceſſit; prima die cibo, & potu graues incauti ſubiere muros, multiſque vulneribus acceptis irriſi, ac vani redierunt.

Placentia à Vitellianis fruſtra oppugnata.

Conflagrauit tunc pulcherrimum Amphiteatri opus, accenſo à Vitellianis, dũ iaculantur in obſeſſos, igne vel ab obſeſſis potius, dum in hoſtes regerunt. Municipes ipſi prono ad ſuſpicionem ingenio, à vicinis colonis fraude ob inuidiam iniectum crediderunt, quòd nulla capacior in Italia moles eſſet. Rurſus oppugnationem aggreſſus Cæcinna cum ſummo irriti cæpti pudore repulſus eſt. Inſeque-

Amphiteatrum Placentiæ incenſum.

ſequebantur Prætorios Vitellij milites armatos hiſtriones, ſaltatoreſque Scęnicos appellabant, qui nullis militiæ artibus clari, ſolùm imbecillis ſenis caput (Galbam innuentes) inter geſtorum ſuorum decora poſſent referre. Queis opprobrijs turbati Prætoriani, qui vana ſpe hoſtes deceptos oſtenderent, fortiſſimè dimicabant, ignauiamque, & molliciem conuicij pudore in virtutem verterant. Sic vrbis expugnandæ ſpe deiectus Cæcinna Cremonam verſus, ne tempus fruſtra tereret, ire feſtinat. Et iam in conſpectu erat locus, quē duodecimo à Cremona diſtantem milliario Caſtoris vocant. Congreſſus ibi cum Othonianis ducibus Suetonio, Paullino, & Mario Celſo, non modicam cladem accepit, actumque de eius vniuerſo exercitu fuiſſet, ni Paullinus celeriter receptui dediſſet ſignum. Venerat Ticinum cum copijs Fabius Valens, cum de aduerſa Cæcinnæ pugna ad eum nuncij acceſſerunt; qua de re aliàs quoque ſeditioſi eius milites confeſtim Valenti mortem minitabātur. Huiuſce cladis eum cauſam eſſe, qui Cæcinnam cum exercitu noluerit aſſequi; ſed expoliandis per Gallias vrbibus

Vitelliani ab Othonianis victi.

inten-

intentus, lento paſſu incedens, hoſtium gladijs Collegæ iugulum, quantum in ſe fuit, obiecerit. Quare non expectato duce milites anteire, ſigna vrgere ſignifc-ros, concito gradu, vt ſe Cæcinnæ iungerent, properare cæperunt. Sic ad Bebriacum ventum, fatalem duabus Romanis cladibus Cremonæ vicum. Tùm longioris moræ impatiente Othone, ſummis viribus vtrinque pugnatum; Victorque Vitellianus miles, ità tamen, vt recuperandi copias Othonianis quoque ſpes ſupereſſet. Maluit Otho mori, quàm nouis cladibus Romani Imperij neruos afficere, iuſſiſque Comitibus, vt ſibi quiſque diſcedens conſuleret, ſeſe præparabat ad necem. Non poterant id ferre æquo animo milites, quos ſibi fidiſſimos, mortemque pro Imperatoris ſui ſalute non detrectantes habebat. Quamobrem abeuntibus exitium minitabantur, & id tentantem Virginium Rufum perſecuti, clauſa ſe domo continentem obſibant. Quod vbi Otho comperit, increpitis ſeditionis auctoribus, Conſularem virum exemit; Magno honore Virginium proſequebatur Otho, deſtinato Illi Conſulatu, quem Imperator factus

Othoniani à Vitellianis ſuperati.

Otho Virginium mortis periculo liberat.

factus gerebat. Eo mortuo ad Virginium iterum verſi milites ſtrictis gladijs nunc, vt Imperium ipſe aſſumeret, poſtulare; nunc ſaltem, vt legatione apud Cæcinnam, & Valentem fungeretur, orant. Sed horum impetum per auerſam domus portam digrediens Virginius fruſtratus eſt; Abſurdum enim exiſtimabat eorum imperium, cum victores ſpreuerat, qui victi eſſent, ſuſcipere; rurſum legatus ad eos ire, quos, quos ſibi infenſos cognouerat, inſipientis eſſe ducebat. Legatorum ſuorum victoria Lætus Vitellius, præſertimq; Othonis morte, in Italiam properauit. Cui obuiam profectus Virginius alacriter, atque magnificè exceptus eſt, vt communi quoq; menſa ſecum vteretur. Vexatus iterum ſeditione militari vix Vitellio acriter militibus renitente euaſit. Diſcubuerat Ticini Imperator, epulisq; vicino municipio hortum Virginium adhibuerat, cum eius ſeruus concurſanti nouo terrore agmini obuius, vt Vitellij percuſſor inſimulatur; iamq; ruebat Virginij ſuppliciũ expoſcẽs miles, cum Vitellius, licet ad oẽs ſuſpiciones pauidus, nihil de innocentia eius dubitãs, militẽ cohibuit,

Virginius à Vitellio magnifice exceptus.

Vitellius Virginij mortẽ prohibet.

ſui

nes Veſpaſianum à Vitellio diſſidentem defenſuræ erant, hiſq; bellum geri placebat. Præoccupauit Antonius Prim⁹ accerrimus belli concitator longam tot legionũ expectationẽ, minoriq; manu militũ ſe cũ Vitellianis debellaturum teſtatus, Aquileiã primũ, mox Patauium, Veronã que cæpit, dein ad inſignem ſtrage Romana Bebriacum venit, indeque cum quatuor millibus equitum Bebriaco ad octauum aduentantes Vitellianos aggreſſus, eos fudit, fugauitque, egregiumque optimi ducis de ſe ſpecimen dedit. Sequenti die cum Sex Vitellianis Legionibus apud eundem vicum cõgreſſus, memorabili edita ſtrage, penè bellũ confecit. Ducta paulo poſt Cremonam Legionum Signa, oppugnarique primũ Caſtra militum Vitellij cæpere. Cùm acriter ab obſeſſis pugnaretur, C. Voluſius tertiæ Legionis miles perfracta porta primus irrupit, & deturbatis, qui reſiſtebant, ingenti voce conclamauit; Capta Caſtra. Sic, & tùm victor Antonius felici euentu omnia tranſigebat. Reliqua adhuc erat Cremona, viris, armiſq; potens, & Vitellio, vrgente fato, nimis fida. Obſidere eam cæpit, adductiſq; neceſ-

Flauiani ad Bebriacum Vitellianos fundũt fugantque.

Cremona à Flauianis obſeſſa & direpta.

neceſſarijs ad expugnationem inſtrumentis, Antonius primò inferri ignem amæniſſimis extra vrbem ædificijs iubet; Sed nec eo quidem damno ad mutandam fidem trahebantur. Quare mœnia, portaſque Vrbis aggreſſus, defendentibus principio Vitellianis, mox per ſocordiã dilapſis, vrbe potitur. Quadraginta armatorum millia irrupere.. Nulli ſexui parcitum eſt, nulli ætati, niſi quos forma conſpicuos pulchritudo raptori conciliaſſet. Cùm his diſcerptæ manibus rapientium puellæ, ipſos quoque milites in mutua vulnera trahebant; Tùm direptis opibus omnia flammis concremata ſunt. Solum Mephitis templum antè mœnia ſtetit; dubium, numine, an loco defenſum. In tanta eius temporis miſeria illud Laudandum, vicinas vrbes Inſubriæ, Venetiæque, ne Cremonenſis populi ſubtracta à militibus bona compararent, conſpiraſſe, irritamque ſic raptoribus feciſſe prædam. Digna longa pace municipia, eoque tùm maiori laude, quò noſtris temporibus damnanda tàm memorabilis exempli obliuione. Multis itaque cladibus deterritus

Inſubres & Veneti Cremonēſium bona conſeruant.

Vi-

Vittellius, ſoccors factus, & attonito ſimilis, tandem Romæ interfectus, Veſpaſiano Imperium reliquit. Egregiam in his bellis nauauit operam XIII. Legio Gemina, cuius Legatus Vidius Aquila etiam Corn. Tacito celebratur. Conſtitiſſe eam in agro Mediolanenſi ſiue in tranſitu, ſiue ſtatiuis Caſtris crediderim. Miramundi, quod oppidum Septimodecimo ab Vrbe diſtat, L. Magij Vari tumulus eſt, antiquo, & inſigni Eulogio, quo prædictæ Legionis militem eum fuiſſe teſtatum manet. Id mihi huiuſce opinionis argumẽtum eſt. Perempto igitur Vitellio, L. Flauius Veſpaſianus ſucceſſit, imperio vir dignus, quamuis nobilitate generis non admodum inſignis. Nullis imaginibus ad ſummum euectus gradum, parum ad virtutem ſtemmata conferre oſtendit. Patrem eius T. Flauium Petronium Tranſpadanum fuiſſe ex aliquorum opinione Tranquillus refert. Mediolanenſis ſacri haud ita multo poſt Antiſtes fuit Caſtricianus, vitæ Sanctitate, morumque elegantia vnicum Vrbis Specimen; Cumque non exemplo ſolum, ſed & aſſiduis concionibus populum à veteri

Pater Veſpaſiani Tranſpadanus.

Caſtricianus Caio ſuccedit.

Deorum ſuperſtitione indies retrahere conaretur, veritus Domiciani, qui Veſpaſiani filius tunc regnabat, in Chriſtianos legem, ſecedere parumper à tumultu decreuit. Decurio quidam ante eum fuerat, Philippus nomine, duobus filijs Fauſto, Portioq́ue, indole nequaquàm degenere, felix. Ipſe Caij tempeſtate mortuus domum ſuam Præſuli Chriſtiano legauerat. Ea, quòd paulum in receſſu extrà Ciuitatem eſſet, Caſtriciano habitabatur. Verùm quieſcente tandem pauxillũ Domiciani furore, quia nullum Chriſto ſacrarium adhuc conſtitutum erat, eas ædes primus veri Dei delubrum dedicauit. Noſtris temporibus Franciſci appellationem tenet. Imitati laudabilem patris munificentiam Fauſtus, & Portius, ſuadente Caſtriciano, ipſi quoque Deo Opt. Max. templa condidere, quæ dein ſanctiſſimorum virorum tumulis referta, etiamnum ſolemnibus diebus religiosè ſalutantur, & ab auctoribus acceptum apud peritos ſeruant adhuc nomen. In antiquis inſcriptionibus alium quoque Fauſtum dignitate celebrem cernere eſt, qui Sextumuir, & ab omnibus Decurionibus Auguſtalis

Aedes ſacræ à Philippo, & filijs Med ædificatæ.

ſtalis factus, ſibi, & Viriæ Maximæ vxori, libertisque ſuis inſignem marmoro tumulum ſtruxerit. Vixit Caſtricianus ad Hadriani vſque imperium, priuſquàm, quàm moreretur, accitis, quos ſuæ religionis ſectatores habebat, multisq; precibus, vt in fide permanerent, admonitis, ſenex conceſſit fato. Defuncto Domiciano, Remp. accepit Nerua, factuſq; Imperator Conſulatum vnà cum Virginio Rufo geſſit. Optimus vir non ſolùm Collegam Virginium, pluries Imperatorum ſalutatum, veritus non eſt, ſed & ſua, & illius integritate confiſus honoribus cumulare hominem, beneficijſque prouocare non dubitauit. In municipali ordine apud Mediolanenſes præcipuæ auctoritatis tunc extitere Vitellij duo, Veranius, & Conſtans, Sextumuiri, & eiuſdem conditionis M. Attilius Priſcus. Huic æternum C. Cæcilij commendatione eſt nomen. Nam cum ipſe de Attilij Creſcentis cauſa, vti reor, pronunciaturus eſſet, quod officij neceſſitas exigebat, commendauit illi per Epiſtolam Cæcilius Creſcentem, ſibi amicum, amęniſſimiq; ingenij virum, vt Priſcus, ſiue Iudex, ſeu fortaſſe patronus, nihil

Virginius coſ. cum Nerua Imperatore.

hil ſibi ad eius tutandam rem reliqui faceret. Fuit enim & ipſe Attilius Creſcens Mediolanenſis; & vt tumulus in Ambroſij Cænobio nuper effoſſus indicat; ex Tabulario Palati vir perfectiſſimus (gradus hic dignitatis ea tempeſtate fuit) erat, perijtque admodum iuuenis, triginta non tranſgreſſus annos. Plinius vicino patriæ ſuæ municipio, nec plus, quàm diei vnius itinere diſtante, ortum ſcribit; procul dubio Mediolanum innuens, etſi Nouariam alij intelligant, quorum errorem veteris tumuli inſcriptio arguit. Fuere apud Chriſtianos ſub Nerua Cæſare quieta omnia, quòd is legem tulit, ne ob eam religionem aliquis ſupplicio afficeretur, ſi non alicuius facinoris alia lege prohibiti idem oſtenderetur reus. Illius ſucceſſor, adoptiuuſque filius Nerua Traianus, paulò immitior. Principio omnes Chriſtianos puniri eſt paſſus, Paulinumque ex ſuis Præfectis vnum, pertinaciæ huius Scrutatorem, Mediolanum miſit. Verum à C. Cæcilio Plinio, qui Conſulari poteſtate Præſes Prouinciæ Ponti erat, nihil contrà Romanas Leges Chriſti cultores facere; ſolùm vana aliorum Deorum numina

Attil. Creſcens Mediolanēſ.

exiſtimantes,admonitus, mutauit ſenten tiam Cæſar; Accuſationem permiſit; Sed extraordinarium inquiſitionis remedium, quo per Præfectos agitabantur,ſuſtulit, iniquo euidenter reſcripto, licet priore paulò mitiore. Cum quandoque Mediolanum veniſſet, mira magnificentia Pallatium cõſtruxiſſe auctores noſtri prodiderunt;eamque opinionem ſecutus eſt elegantiſſimus Scriptor Merula, nihilo diligentior,vt video, hac in re alijs. Cõiectura præſertim hac mouẽtur,quòd hodie extet D.Georgij fanum, quod in Pallatio nuncupatur, extitiſſeque aliquã do illic Traiani Palatinas ædes ex eo exiſtimant, argumento certè futili. Fuit eo in loco Luchini Vicecomitis palatiũ, conſpiciunturque adhuc fundamenta, muriique aliqua pars; Ab hoc ſumpſiſſe cognomen delubrum illud potius crediderim. Nam quod hodie palatium quoque media in Vrbe vulgo dicitur,recenti opere nihil antiquũ habet;In eius parieti b⁹ ſolę veteres duę mẽſę extãt,nõ ad ſpectaculũ,ſed vt hiãtia ſupplerẽt ab artifice inepto expoſitæ. Quarũ altera C. Attilij Secũdi,& Valerię Crocinę vxoris inſcriptũ nomen tenet, Altera lõgè antiquior

Traianus Mediolanum venit

dilabeſcentibus iã notis Q. Alſatij Triũuiri, à quo fortè noſtra familia, monumentum ſeruat. Ex hoc pallatio nihil cernere, quod ad Traianum poſſit referri; Quod ſi de re cum alijs ſentiam, de loco certè eſt, eritq; mihi, donec certioribus ſignis id explorauero, controuerſia. Verùm hæc vtrumque ſint, optimè certè de Mediolanenſi Republica meritum Imperatorem, honor illi exhibitus teſtimonio eſſe poteſt. Nam inter diuos relato conſtituti Flamines, dignum cæleſti ſede gentium credulitati perſuadebant. Peruetuſtum eſt in Diui Petri ęde Bergomi marmor, quo immortalitati cõmendatus legitur C. Cornelius Minicianus, cum militum Præfecturis, Tribunatibuſque præinſignis, tùm duobus Sacerdotijs longè nobilior. Quòd Mediolani Diui Traiani apud Bergomũ Diui Claudij flamen eſſet. Defunctus hoc Principe Virginius, maximumque Ciuibus ſui deſiderium moriens reliquit. Habebat in Mediolanenſi agro Villam Albiẽſem, Cæcilij Plinij poſſeſſionibus vicinam. Ibi ſolitus habitare, ſenectutis ſuæ nidulum appellabat, quòd ea ſeceſſione à publicis negotijs procul ſæuam Domiciani

Flamines Traianales Mediolani.

Mors Virginij.

tyran-

tyrannidem, bonis omnibus infeſtam, euaſerat. Aſſumpto ad Imperium Nerua Romam reuerſus tertio Conſulatu cũ Imperatore functus eſt. Cum verò quartum Conſul Traiani ſuffragio deſignatus eſſet, acturus gratias in Senatu, conſtitit, fallenteque veſtigio fracta coxa, cum ob ſenectutis vitium malè oſſa coiiſſent, ea valetudine preſſus, plenus annis, plenus honoribus perijt. Laudatus more maiorum à Cornelio Tacito tùm Conſule, vt hoc gloriæ etiam acceſſerit, quòd eloquentiſſimum mortuus habuerit ſuarum laudum præconem. Publico elatus funere, in patriam dein, quòd iuſſerat, ita translatus, vt in ſua villa ſepulturæ mandaretur. Tradit Dion, & Cæcilius hæredi inprimis præcepiſſe eum, vt ſepulchro huiuſmodi inſcriberetur carmen.

Hic ſitus eſt Rufus; pulſo qui Vindice quondam
Imperium aſſeruit non ſibi, ſed patriæ. Epitaphium Virginij.

Quod cum hæres in decennium vſque diſtuliſſet, conqueritur Cæcilius tanti viri iuſſa à negligentiſſimo hærede non capeſci, quòd is, cuius fama toto orbe terrarum celeberrima vagaretur, ignotus tumulo ad eam vſque diem latuiſſet.

Be-

Virginius Tutor Plinij Cæcilij Benemeritus erat de Cæcilio Virginius, fueratq́; ei à patre datus teſtamento Tutor: quapropter crediti ſuæ fidei adoleſcentis dignitatem maxima ſollicitudine ſemper auxit; ſibi ipſi eum Næniam com poſuiſſe facile adducor, vt credam, quod & litterarū ſtudijs apprimè eruditū oſten Virginius ſcripſit libros de Rethorica. dunt, quos ſenex ſcripſit de Rhetoricis libros, Fabij quoque Quinctiliani iudicio multum commendatur; Ea tunc maiorū noſtrorum fuit diligentia, vt rei militaris ſcientiam litterarum cognitioni iungerent. Hac in ætate, vt in alijs pleriſque, inferiori, non eiuſdem eſſe exiſtimantur. Celebrauere eius viuentis geſta M. Cluuius Rufus, longèq́; elegantius Plinius ſecundus Senior, qui in Hiſtoriarum libris de Virginij rebus ſcripſit. Felix ipſe admodum, qui ſua de ſe poſteritas quid ſen tiret, viuens cognoſcere potuit. Nos infeliciſſimi, quibus tam præclara domi, militiæq́; facta cum Commentarijs interierunt; Vt mihi ex Plutarcho, Dione, Tacito, Cæcilioq́; aridiſſimis planè riuulis ea ſparſim dicta colligere neceſſarium extiterit, quæ ex ampliſſimo auctore Plinio Cæcilius Plinius Nouocomēſis. fuerant decerpenda. In precio hac ætate Cæcilius quoque Plinius Nouocomenſis fuit;

fuit; eruditiſſimi, floridiq́ue Epiſtolarum operis auctor, nec minùs multis ſibi à Traiano conceſſis honoribus nobilis. Libet referre latiſſimè cuiuſdam marmoreę menſæ inſcriptionem, tùm quòd in ea ſuorum ipſe Magiſtratuum quidam quaſi nomenclator eſt, tùm etiam quòd in Mediolanenſes præcipuam eius largitionem oſtendit. Hæc eſt huiuſmodi.

C.Plinius Lucij filius, olim veteri familia, Cæcilius, Augur, Legatus, Procòn ſul, Præſes Prouinciæ Ponti, Conſulari poteſtate in eam prouinciam, & Imperatore Cæſare Nerua, Traiano Auguſto Germanico; Curator aluei Tyberis, & riparum, & Præfectus ærrarij Saturni, Præfectus ærarij militum, Quæſtor Imperatoris, Seuir Equitum, Tribunus militum Legionis VI. Gallicanæ, Decemuir litibus iudicandis; Thermas adiectis in ornatum ſeſtertijs tercentis; & eo amplius in tutela, ſeſtertijs ducentis teſtamento fieri iuſſit; & libertorum ſuorum nominibus ſeſtertiorum decies millies noningentorum ſexaginta ſex dedit; centum quinquaginta ſex rei incrementum poſtea ad epulum plebis vrba- Cæcilij Plinij ſepulcrum Mediolani.

næ voluit pertinere; his dedit in alimenta puerorum, & puellarum plebis Vrbanæ ſeſtertia centum; in tutelam Bibliothecæ ſeſtertia centum.

Eulogium Cæcilij Plinij ab Alciato reſtitutum.

Hic eſt ſplendidiſſimi municipis titul⁹ noſtra diligentia reſtitutus in lucem. Nam veteres illi noſtri, cum litteræ, bonæque artes barbaris armis ceſſiſſent, rudes penitus, quid ea menſa contineret, quòd ingentis magnitudinis eam videbant, in quatuor ſecuere partes, compoſitamque in Diui Georgij ædicula, quæ in Ambroſiano delubro eſt, pro cænotaphio repoſuerunt, ita in cõmiſſuris ſcalpello exeſis notis, vt quandoque integer ordo deſidèretur. Verùm nos ex quibuſdam veſtigijs coniectati (niſi fallimur) veterum incuriam noſtra ſollicitudine redemimus, quodque in ea præſcriptis litteris annotatum erat, maluimus hic integrè referre, quòd ſuſpicabamur fore, vt pleriques, quamquàm docti, minùs eam intelligerent. Bibliothecæ autem curam fuiſſe Cæcilio vel ob hoc teſtimonium in promptu eſt, quòd litterarum ſtudia quammaximè tùm Mediolani florerent, præceptoresq; de publico conducti etiam vicinorum municipum libe-

ros

ros inſtruebant; quam commoditatem ciuibus ſuis non fuiſſe Plinius ipſe quadam epiſtola teſtatur. Cæterùm & alius eiuſdem tumulus in Orientalis Portæ fornicibus conſpici poteſt, quo ſibi, & Cæcilio patri, vxorique ſuæ Calpurniæ memoriam viuus poſuit. Saxum ipſum vetuſtate tàm corroſum eſt, vt quædam in eo verba vix poſſint cognoſci. Non me latet præterea auctorum conſuetudinē eſſe, vt inſcripta marmorum monumentis eulogia continuo præſertim ductu referantur. Sed quoniam & hoc quandoque à Plinio ſeniore, vt in Trophæo Auguſti de Alpinis gentibus factum eſt, & rerum eius ętatis penuria vel ſaxeis teſtimonijs ablegand a eſt, æquum videtur eſſe à benigno, faciliq; lectore mihi veniam concedi; nec tamen eam fidem hiſce inſcriptionibus adhibendam eſſe duxerim, vt, quod aliqui faciunt contra omnium auctoritatem, hoc argumento ducti quicquam innouemus. Scripſit Tranquillus, Euſebiusque Seniorem Plinium patria Nouocomenſem fuiſſe; Negare hoc auſi ſunt recentiores quidam, eo maxime loco opinioni ſuæ confirmati, quòd Veronæ ſecundorum familia fuerit, vnicumq;

Alius tumulus Cæcilij Plinij Mediolani

marmore

marmore inſcriptum illic extet epigramma, Plinij mentionem referens. Sed hi, velim, mihi dicant, num & hac ratione Cæcilius Mediolanenſis eſſet, Quod vt affirmare vani hominis, ità credere inſanientis prorſus eſt; Atqui nec in antiquis Veronenſium memorijs familiæ Secundum, Sed ordinis nomen eſſe Doctores credunt; Quo fit, vt in totius Inſubriæ, Venetiæque vetuſtis tumulis vox hæc ſæpiſſime occurrat. At, inquient, ſeſe Catullo Plinius ipſe conterraneum dicit. Quod argumentum etſi alijs alij confutent modis, mihi certè haudquaquam multum ad rem facere videtur.

Conterranei quinā dicantur. Eos eſſe conterraneos, qui eiuſdem territorij ſint, vulgo cognitum eſt; At hoc nomine eos appellari iuris ciuilis auctor Pomponius de verb.ſignific. tradit, qui ſub ijſdem faſcibus eodem Magiſtratu gubernantur; non quidem à terra deducta, vt quidam opinantur, voce, ſed à terrendo, quòd eius loci Magiſtratus intrà eos fines terrendi, ideſt ſummouendi ius habeat. Cum igitur omnis Ciſalpina Gallia vni Proconſuli ſubeſſet, vniuerſi eius populi rectè conterranei, eiuſdemuè territorij dicentur. His accedit, quòd anti-

antiqui Codices Comenſi Italiæ Seniorem Plinium ciuem aſſerunt, vt parum omnino iure faciant, qui Leuiſſimis rationibus Euſebium, Tranquillumq́ue (Dij boni, quos auctores) incuriæ damnent, qui totius Europæ notarios contrà Veronenſes conſpiraſſe in naturalis hiſtoriæ titulo affirmant, qui diuerſa ab Cæcilio patria auunculum Plinium re minimè verisimili tradunt; Cum præſertim Comi complurima adhuc extent huius gentis decora, non ſororis filij tantum, ſed & Plinij alterius, qui medicina inſignis fuerit, tùm Calpurnij Fabati, aliorumq́ue, quorum mentio ipſo Plinio quandoq́ue habita &c.

Rerum

ANDREÆ ALCIATI LIB. III.

EPITOME LIB. III.

HAdrianus Mediolanum diuertit, Saluij duo Iuliani I.C. Mediolanenſes. M. Antoninus poſt pluuiam à Chriſtianis exercitui impetratam eiſdem fauet. Prothaſius & Oribaſius Valeriæ ex Vitale filij, Nazarius & Celſus, & Valeria Mediolani martyrio coronantur. Siluanus ab Inſubribus cultus. Kalimeri ſucceſſor Caſtutianus à Telesforo Pont. Rom. conſecratur. Bacchanalia vnde deducta. Iulianus Imperator ex Didia familia Mediolanenſi. Saluij Iuliani decreta ad Edictum ſeuerus reſcidit. Geta eius filius Me-

Mediolani Ortus. Philippus primus Imperator Chriſtianus. Auctor vidit ſenem vegetis ſenſibus annos centum ſexdecim habentem. Monas Kalimero ſufficitur, qui poſt multa ſæcula Eriberto Archiepiſcopo corpus ſuum indicat. Decius Chriſtianos cruciatibus vexat. Peſtis in Inſubribus. poſt Monam ſacris præficitur Mirocles. eius precibus peſtis euanuit Aureolus Imperium inuadit. Gallienus Mediolani occiditur. Aureoli occiſi prope Mediolanum ſepulcrum. Germani in Lucana valle deleti, Mirocletis ſucceſſor Prothaſius. Aurelianus Marcomanos ab excidio Mediolani ſubmouet. eiuſdem gentis origo, de iiſdem Aureliani victoria. Sophia cum tribus puellis martyrio mactata. Litteræ Senatus Romani ad Mediolanenſes de recuperato eligendi Imperatoris iure. Carus & Sebaſtianus qua ratione dicuntur Mediolanenſes. Carinus Triclinia roſis Mediolanenſibus inſternit. Prothaſius E-

 piſa-

piſanium Ticini epiſcopum conſecrat. poſt Prothaſium ſuccedit Maternus. Maximianus Imperator an Mediolanenſis, cum Diocletiano Mediolani commoratur. Thermas extruit, Imperij habenas deponit. Mauritius Alexander Bergomi, Victor Mediolani, Nabor & Felix apud Laudem Pompeiam ob Chriſti fidẽ ſecuri percuſſi. Sabina matrona poſtrema duo corpora Mediolanum aduexit. Mos coronandi Imperatores Mediolani an à Maximiano inceperit. Sebaſtianus Martyr Epidimiæ propulſator à populis cultus. Cæſares quinam in Imperio dicuntur. Euſtorgius Gallogræcus corpora Trium Magorum Mediolanum ex Conſtantinopoli defert. Antiſtes efficitur. Tumulo Criſpi Fauſtæ Imperatricis fraude necati infertur. Circus Mediolani an à Galdino deſtructus. Decurionum Mediolanenſium variæ inſcriptiones.

Poſt

POſt optimi Principis Traiani mortem, annitente Plotina eius vxore Aelius Hadrianus Romani orbis fræna ſuſcepit. Ex Vrbe Roma quandoque is Mediolanum diuertiſſe traditur, dum ſuperatis Alpibus frigoris, & laboris iuxta patiẽs in Germaniam contenderet; atq; vt militaris diſciplinæ ſcientiſſimus, erat, ita etiam pacis munera in iudicijs ciuilibus diligenter obiuit. Inſtitutum ab eo eſt, vt quatuor Cõſularibus Viris omnis Italia regeretur, & ſuis vnuſquiſque populis pro Tribunali redderet iura. Sic Cæſaris Legato Inſubres parere cœperunt, cum Diui Auguſti beneficio Magiſtrat⁹ ſolùm municipales prius agnoſcerent. Conſtituit & in oppidis quibuſdã Reip. Curatores, e quibus P. Clodium Suram Comenſibus dedit, vt ex veteris tumuli inſcriptione in Fauſtini delubro Brixiæ oſtenditur. In conſilio eius iudicanti adſtitit Saluius Iulianus Didij, qui poſtea imperium auctionatus eſt; auus, patria, vt ex Spartiano, Eutropioque conſtat, huic Mediolanum; fuitque tum inter Iuriſconſultos princeps, etſi quædam eius reſpõſa, ad quorum præſcriptum etiam-

Hadrianus Imperator Mediolanum diuertit.

Italia per quatuor cõſulares regitur.

Saluius Iulianus I.C. Mediol.

num viuimus, extent; longè tamē, quàm quæ ad noſtras manus peruenerint, plura conſcripſit, vt Digeſtorum nonaginta libros; de Ambiguitatibus vnum; Ad Minutium ſex; Ad Vrſeium quatuor; tum ēt edicta Prætorum, qui variè ius dicere ſolebant, in vnum collegit, interpretatuſque eſt; Vt non annuæ, quòd prius, ſed perpetuæ leges eſſent. Quæ res ambitioſis Iudicibus iura ſubinde ꝑ libidine mutantibus gratiam ſuſtulit. Has ob egregias virtutes eum amicum, & virū clariſſimum appellarunt Diui fratres, & ſublimiſſimum teſtem, ſummæq; auctoritatis hominem fuiſſe, quadam Conſtitutione Iuſtinianus Cæſar atteſtatur; alioquin & prudentiæ ſuæ non modica præmia conſecutus, qui ſemel, atque iterum Cōſulatu, tùm Præfectura Vrbis functus ſit; De patria eius etſi nemo eſt, qui dubitet; tamen & familiam ipſam Mediolanēſem extitiſſe antiqui operis monumenta indicant. Cōtigua eſt Sebaſtiani fano in hac Vrbe lapidea arca, quæ Sollię Saluiæ ad ſcriptum nomen tenet. Sunt & non abſimiles aliæ complures memoriæ, quas vti que hic referre ſuperuacaneum exiſtimo. Vixit & eiuſdem nominis, & profeſſionis

Saluij Iuliani opera.

Saluij Iuliani laudes & honores.

alius;

alius; paulò tamen iunior, quem inerudi-tiores quidam pro ſuperiore accipiunt, cum proculdubio Saluij duo extiterint, quorum iuris ciuilis vterque peritiſſimus fuit. Superiori ſanè ætate in Aegypto ſtatua quædam Græco epigrammate inſignis reperta eſt, quam in Iuliani Iuriſconſulti honorem fabrefactam veriſimillimum eſſe nemo non dixerit, huiuſmodi carminis ſenſu.

Saluij Iuliani Statua.

Iulianum Beroe leges mirata docentem
Romaq; Dijs poſſunt omnia dixit agi.

Sortitus enim horum fortaſſe alter Aegypti Præfecturam eſt; & quoniā optimè ſe in Reip. adminiſtratione geſſerit, virtutis, integritatisq; ſuæ pretium, Statuā publico conſenſu eſt meritus. Nam Diui Auguſti lege Aegyptus in Prouinciæ formā redacta ab Imperatoribus Romanis Præfectos accipiebat, quos à legis auctore Auguſtales appellare antiqui ſolent. Legimus & Saluiū diuo Pio, qui Adriani ſucceſſor fuit, in precio ob legū prudentiam habitum; Vt & hic dubiū ſit, ſeniorne, an ſecundus ille Iulianus fuerit, Antonino tantoperè gratus. Cæterū per id tēpus quāplurimos huius noīs percelebres

crediderim, cùm in templi maximi veſtibulo Brixiæ antiquiſſimum Vibiæ Saluiç monumẽtum legi poſſit, quò pientiſſima fœmina ſibi, & filijs ſuis Paculo, Saluioque Iulianis tumulum ad perpetuam memoriam ſtruxit. Maxima quoque apud poſtéros gloria dignus Myſtes quidã Iulianus, qui de ritibus ſacrorum ſcripſit, & tàm egregiæ in diuinis operibus eruditionis fuit, vt ſiti pereuntibus Romanis legionibus à Deo Opt. Max. pluuias impetrauerit, quibus epotis præſentaneã mortem euaderet miles. Chriſtianæ hũc religionis virum, & ſub Marco Philoſópho floruiſſe opinari libet; quoniã apud alios rerũ ſcriptores Marcum legere memini, cum vna cum filio Marcomanis inferret bellum, eamque ad inopiam perueniſſet exercitus, vt aquæ penuria periclitarentur omnes, militis Chriſtiani precibus exoratum largiſſimos imbres Deũ effudiſſe. Quapropter optimus Imperator nedum in hanc religionem inquiri, eiuſque profeſſores edicto vetuit accuſari, ſed & in adipiſcẽdis honoribus eiuſdem conditionis cum exteris eſſe iuſſit; cum tamen prius eos atrocibus pœnis ſoret perſecutus. Nam ſuboleſcente hu-

iuſce

iuſce belli mole aduerſus hoſtes primùm miſit Aſtaſium (quod dignitatis nomen erat) Comitem. Hic cum Mediolani conſtitiſſet, profani cultus impellente turba, Prothaſium, Oribaſiumque Valeriæ ex Vitali gemellos partus Deis gentilibus, vt ſacra facerent, compellere adnixus eſt. Quod cum mira animi conſtantia vterque renuiſſet, plumbatis Oribaſi⁹, capite Prothaſius cæſi inter Chriſtianorum diuos relati æternum ſeruãt nomen. Eorum cadauera clam Philippus quidã, tùm diues, & opulens, intra domus ſuæ tecta ſepulchro mandauit, libellumque huius rei indicem tumulo impoſuit, quem ſe legiſſe Ambroſius auctor eſt. Aſtaſium tunc Comitem ab Auguſtis miſſum is tradit, vt non id ſub Nerone factum (quam vulgatam opinionem ſupra falſam conuicimus) Sed Marco, Lucioque diuis fratribus in Imperium aſſumptis credere neceſſarium ſit, cum tum primum duo Auguſti regnauerint, Marcomanoſque agitauerint bello. Quæ ſententia ſi vera ſit, Philippum quoque illum eodem tempore vixiſſe credendum eſt; tametſi crebrio rem ſecutus in hoc aliorum opinionem Neronis tempore eum extitiſſe prodide-

Prothaſius & Oribaſi⁹ Martyres Mediol.

rim,niſi ab illo diuerſus hic ex nepotibus fortaſsè; quòd veteri lege gentiles ſimul cognomines traduntur. Cæterùm eadẽ tempeſtate Nazarius quoque, & Celſus vltimo ſupplicio affecti ſunt, eadem delati noxa, quòd Deorum ſacra contemnerent. Teſtis indigniſſimæ eorum necis eſt extra Vrbis portam, cuius Ludouicæ nomen in præſentia dicitur, locus, qui à veteribus. Trium mororum appellationem tenuit, nunc Celſi delubro ſacer omni populo venerabilis eſt. Antiqui nominis cauſam tres mori arbores quidã opinantur, quod patrum noſtrorum memoria etiam ibi frondeſcerent. Ipſe tres Maurorum imagines lapideas potius exiſtimauerim; Nam adhuc in Portæ ipſius fornicibus vicino loco translatæ illic viſuntur. Arbores enim hoc ætatis viuere naturæ leges non ſinunt. Quòd ſi miraculũ id pro diuino teſtimonio eſt, cur perpetuum, vt per hora hominũ æternũ vigeret, nõ permanſit? Dij quidem, etſi oĩa poſſint, malunt tñ maiore in negotio poteſtati ſuæ indulgere. Et hæc de Nazario dicta ſint ſatis. At Prothaſij mater Valeria, cum defuncto Rauennæ marito Mediolanum rediret, Syluano, agreſtibuſque

Nazarius, & Celſus Martyres Mediol.

Valeria mater Prothaſij, & Oribaſij vxor Vitalis

que

que Dijs ſacra facientes quoſdam offendit, à quibus, quoniam ſe Chriſtum ſequi faſſa erat, tàm acriter verberata eſt, vt ægrè triduo ſuperuixerit. In maxima enim veneratione ab Inſubribus Syluanus habebatur, vt in Diui Donati pago, qui ad quartum ab vrbe diſtat, adhuc extet Stylobates, quem voto ſolutus libero munere M. Magius Hermes Syluano dedicauit. Sed & tùm veri ſalutis publicæ auctoris Chriſti numen indies augeſcebat, procurante præſertim populi redemptionem Kalimero. Succeſſor hic Caſtriciano certantibus omnium ſtudijs deſtinatus erat, atque patria Romanus, degenerante tùm in Græca nomina Vrbe, fuiſſe traditur. Mirum dictu, quemadmodum hic ad Antiſtitis dignitatẽ deſignatus fuerit. Sed tamẽ plurimi auctores cõſentiunt, cum Romæ viuis aquis à Fauſtino, & Iouita ꝓ Chriſtiano more ablueretur, auditã de Cęlo vocẽ ad Romanũ Pontificem Telesforum deduci hominẽ iubentis; Tum & illud mandatum, vt Mediolanẽſiũ Præſul ordinaret. Quo demũ officio cũ per quinquagintatres annos eſſet maximo cũ honore fũct⁹, pridie Cal: Sextiles ad cæleſtes fortunatorum cętus mi-

Syluanus ab Inſubribus cultus

Kalimer Caſtriciani ſucceſſor.

Kalimer à Teleſforo Pont. Romano initiatus

migrauit, memoriaque eius huiuſmodi die noſtris quoque temporibus celebris habetur. Marco Imperatori, quam ad ſuperos viam rectè viuendo affectauerat, capeſcenti ſucceſſit filius M. Commodus impuriſſimus vir, quo nemo aduerſus, atque auerſus impudentior habitus eſt. Sal-

Cōmodus Saluio Iuliano inſidias ſtruit.

uij Iuliani, qui eo tempore exercitibus præerat, filium ob ætatis florem fruſtrà temptatum eo odio perſecutus; vt patri etiam eius cauſa inſidias quotidie moliretur. Interim & in illum non paucæ conſpirationes factæ ab inſignis audaciç latrone Materno quoque appetitus fuit. Is in Gallia miles, qui deſertis caſtris perditorum hominum maxima manu còmparata incurſionibns varijs Gallias, Hiſpaniasque vaſtauerat; cumque maleficia hæc nō impunè ſe laturum cognoſceret, magnum aliquid inuadere decreuit. Quare communicato cum ſocijs conſilio, ſeorſim alij ab alijs in Italiam compendiarijs quibuſdam itineribus feſtinauerunt; vt improuiſum Imperatorem nacti in eū craſſarentur. Id igitur inſidiarum tempus ſunt commenti. Veris initio pompam magnæ Deorum matri Romani celebrabant; quo die quicquid magnifi-

cum

cùm ſeu arte, ſeu materia erat, in publicum exhibebatur, vt ante Statuam Deę perferretur. Homines ipſi ludicris incumbebant, perſonásque, vt cuique libitum fuerat, induti per Vrbem vagabãtur, Magiſtratuumque figuras etiam aſſumebant, vix à veris quicquam differentes. Exiſtimauit igitur Maternus idoneum hoc tempus, quo protectoris indutus perſonam Commodum interficeret. Verùm ante præſtitutam facinori diem à Socijs proditus capite pœnas luit. Sanè huiuſce feſti imaginaria quædam obſeruatio in hanc diem per Inſubriam omnem viget, cum appetente Vere ante quadraginta ex Chriſti lege dictos ieiunijs dies, iuuenes diuerſis perſonis tecti incedunt, luſibusque, & iocis operam dantes, non tam ad Cybeles, quàm ad Sacra Veneris ea licentia abutuntur, ſiue ante ianuas cùm matronis, quòd tecti ſunt, inuerecundius loqui, ſiue cum his choreas, ſaltationeſque agere malint. Sed & hæ choreæ, vt veriſimillimum eſt, à magnæ matris ſacris originem traxerunt. Cæſo igitur Materno, licet Commodus ad omnem ſuſpicionem pronus eſſet, tamen Bacchanalium origo

haud

haud multo poſt Martia eius Concubina, & Q. Aelio Læto Præfecto Prætorio id machinantibus, veneno primum, mox cunctante anima gladio attentatus eſt, atque in eius locum ſubrogatus P. Helui⁹ Pertinax in Apennini Villa, quæ Martis dicitur, natus. Fuit hic Didio Iuliano in Conſulatu Collega, & in adminiſtratione Africæ ſucceſſor. Quamobrem cum Iulianus filiā per ſponſalia affini ſuo iunxiſſet, & hac de re certiorem Pertinacem feciſſet, dixiſſe eum ad generum quidam tradunt, vt Iuliano debitā reuerentiam exhiberet, ꝙ & ſuus Collega, & Succeſſor eſſet. Verū hæc ſanctiſſimi ſenis verba pro Imperij omine accepta ſunt. Nā Prætorianorū militū ſcelere, inſcio tanti facinoris, vt Spartianus, & Herodianus ſcribunt, Iuliano Pertinax cæſus eſt, delectusq; militū conſenſu ipſe, cū id prius Pertinacis Socer Sulpicianus ambiſſet. Dion Mediolanenſem Iulianū fuiſſe tradit, & in patriā, cū ob ingentes pecunias noui ſemper rebus ſtuderet, à Cōmodo relegatū. Herodianus crapulæ deditum, vitæq; parum cōtinentis hominē extitiſſe. Contra Aelius Spartianus Ro. ſcriptor, atque adeo grauioris auctoritatis, nihil

Vaticiniū Pertinacis de Didio Iuliano.

Didius Iulian⁹ Imp. Mediolanē ſis.

nihil minus, quàm his vitijs eũ laboraſſe prodidit;quinimò in Imperatoria Maieſtate humillimũ, in conuiuijs humaniſſimum,ad libertatẽ moderatiſſimũ,in iure dicendo benigniſſimum fuiſſe auctor eſt. Hæc Græcorũ fides, qui,dũ hiſtoriã ſcribũt,nihil eſt,quod mentiri nõ auſint. Didiã planè gentem Mediolanenſibus vindicat M. Didius Marcellus in Nazarij veſtibulo inſcripto tumulo conſpicuus;etſi alia quoque huius familiæ decora in Vrbe ſint, quæ antiquarijs, curioſiſque id genus viris dicenda relinquimus. Educatus eſt Iulianus apud Marci Imperatoris matrem Lucilliam; Hinc eius ſuffragio inter viginti viros electus; deinde Quæſtor ante legitimam ætatem deſignatus eſt;Nec Marcus illi defuit;Siquidẽ eo adiuuante Aedilis factus,& Prętor,Legatusq; demum in Germania fuit legionis xxij.Primigeniæ, cui diu ſumma cũ moderatione præfuit, reſque memoria dignas, ſubactis,qui fluuium Albim accolunt, Cauchis, geſſit. Quapropter Imperatoris iudicio ob merita ad Conſulatus dignitatem ſublatus eſt. Debellati etiam Catti; Dein illius armis Dalmatia primùm, & poſtea cum illi obti-

Iuliani Imp. educatio,& honores.

Saluij Iuliani decreta iuſſu Seueri Imp. abollita.

obtigiſſet inferior Germania, defenſæ ſunt,& de finitimis hoſtibus vindicatæ. Fuit & prouinciæ Bythiniæ Præſes, quã non eo nominis incremento adminiſtrauit,quo poſt paulo Africam, cum Procõſul in ea datus foret. Vxorem habuit Malliam Scantillã; Sed & filia illi Didia clara; Vtramque Senatus Auguſtam dixit. Aduerſus eum res nouas primus molitus eſt Antiochiæ Peſcennius Niger; mox in Illyrico P. Septimius Seuerus Afer, qui cùm ſumma celeritatę cũ exercitu Romam properaſſet, citrà puluerẽ, quód dicitur,Imperator dictus eſt, abrogataque Senatuſconſulto Iuliano eſt dignitas, & inde à milite gregario cæſus, nemine eum defendente; Nam Prætoriani, qui promiſſorum ſpe eum Imperatorem fecerant, per ignauiam, ſummumque dedecus dilapſi miſerum ſenem deſeruerunt. Diffuſius hæc apud alios habentur; nobis ſat fuit paucula delibaſſe, vel ob hoc ſaltem, vt Ciuem noſtrum à Græcorum calumnia vindicaremus. Sepulturn eius corpus in Lauicana via eſt, ad quinctum milliarium,in aui ſui Saluij Iuliani monumento. Huius viri famæ,quòd ex Didij progenitoribus eſſet, Seuerus

quo-

quoque infenſus, eius decreta iuſſit abole ri; Sed Auguſtæ Legi præualuit operis vtilitas, & nihilominus in iudicijs Saluij auctoritas obſeruata eſt. Igitur Seuer⁹, antequàm ad ſummum gradum eueheretur, priuata adhuc fortuna Iuliam vxorē duxit, quòd mathematica ratione in genitura habere eam cognoſceret, vt Impe ratoris fieret vxor, & parens. Natus ex ea illi filius M. Antonius Geta, quem vj. Cal. Iunias Seuero, & Vitellio Conſ. Mediolani eam peperiſſe Spartianus auctor eſt; Vix dum in lucem edito infante in aula purpureum ouum gallinam effudiſſe nunciatum fuit; quod cum iubente Iulia allatum Baſſianus (ex Seueri filijs maior hic natu) quaſi puerili ioco terræ alliſiſſet, dixiſſe Iuliam ferunt; Cur maledicte parricida fratrem occidiſti tuum? Quæ verba Seuerus audiens, futuri mali omen accepit; Idem & complures, qui officij cauſa aderant, agnouere. Præſagium & illud eueniſſe traditur; In Antonini cuiuſdam ex plebe hominis villa, vellere in fronte coccineo, eadem, qua Geta, hora natus agnus, & domino ab Aruſpicibus reſponſum, Poſt Seueri mortem fore, vt Antonius regnaret; Quòd

Antoninus Geta Mediolani ortus.

cum

cum ſibi vir ille portenderet, veritus, ne re palam edita in aliquam prius calamitatem incideret, agnum gladio transfodit. Manifeſta nimirum ſigna, ferro adigendum ab Antonio Getam; quæ quidẽ euentu nequaquam caruere. Nam Seuero in Britannia mortuo inter Baſſianum, & Getam eius filios tanta diſcordia orta eſt, committentibus præſertim eos aulicis, vt nihil fere alter approbaret, quod alteri confeſtim nõ diſplicuiſſet. Quamobrem præcepta occaſione Baſſianus de repentẽ Prætorium fratris ingreſſus eum interfecit. Sed & ipſe huiuſcemodi delicta retaliantibus fatis ab Opelio Macrino cæſus illi Imperio locum fecit. Opelium, vt morte pœnas daret, improbus improbum Alagabalus coegit. Fuit hic impuriſſimus Imperator Caios, Nerones, Commodos ſceleribus prouocans. Cum priuatus eſſet, Alexianus vocabatur, ſed cum Dei, quem Phœnices Alagabalum vocant, & noſtri Solem interpretãtur, Sacerdos fuiſſet, id ſibi cognomen aſſumpſit, in eamque prorupit inſaniam, vt Deo illi ſuo matrimonio iungere vxorem quæreret. Palladem, myſticum Romanorum numen ab Aenea in Italiam

Geta occiſus à Baſſiano fratre Imp.

Italiam aduectum, conſeruatumque maxima cura, amouit ſedibus, & tanquàm eius coniugem in Palatinas ædes adportauit; Mox præfatus belligeram vxorem Alagabalo non conuenire, quaſi facto diuortio aliam induxit. Vrania ab Afris colitur, quam fænices Aſtroarchen Lunam eſſe dictitantes appellant. Eius ſimulacrum Carthaginenſibus, omnique Africæ venerabile à Phœniſſa Didone poſitum vetus fama promulgauit. Congruere igitur Solis, & Lunæ coniugium Imperator exiſtimans, eius ſtatuam propè Alagabalum conſtitui iuſſit; Tùm edicta non ad Inſubres ſolùm, ſed per omnem Italiam miſſa, ut vbique celebres, feſtique dies publicè, & priuatim agerentur, Dijs ipſis nuptias celebrantibus; Hæc, & huiuſcemodi quamplurima cum feciſſet Imperator, tandem vna cum Sœmiade matre, quam Semyamiram alij vocant, impudiciſſima fœmina, militum Prætorianorũ gladijs confoſſus eſt, Conſobrinuſq; illius Aurelius Septimius Alexander delectus in Auguſtum, cum iam anteà Cæſar appellatus eſſet. Alexandro Maxi

minus ob fortitudinem, militaremq́ue diſciplinam, cętera barbarus homo, ſucceſſit; quem à Senatu Imperatores dicto Maximus, & Balbinus, Gordianusq́; excepere. Gordianum iuniorem ſtrenuiſſimum adoleſcentem Philippus Prætorio Præfectus fraude aggreſſus eſt, hacq́; potiſſimùm ratione Auguſtalem ſibi maieſtatem aſſeruit. Primus hic Chriſtianorum profeſſionem ſecutus traditur; ex eo quoque memorabilis, quòd hoc Principe milleſimum vrbs Roma annum attigit. Quamobrem Circenſia munera cum ſæcularibus ludis magnificentia inæſtimabili celebrata ſunt. Iuere per Inſubriam, Aemyliam, Venetias, cæteraſq́ue Italiæ regiones vndique tubicines, qui populos ad eorum ludorum ſpectacula vocabant, quos alias nunquam viſuri eſſent. Repetuntur enim ſæculares ludi centeſimo quoque anno, qui vitæ humanæ terminus eſt: etſi in Verbani pago Malcorabia fabrum ipſe his diebus viderim centum, & ſexdecim annos agentem, non integris ſolùm ſenſibus, ſed & tam vegetum, vt ferream quadrupedi ſoleam paruo negotio apponeret; Cuius rei etiam vniuerſa illa regio teſtis eſt. Et hæc

Philippus Imperator Chriſtianus.

Fabrū annos 116. agentē vidit auctor.

hæc quidem obiter. Cæterùm his diebus Monas diuini in Vrbe cultus Kalimeri ſucceſſor, cum tres, & quinquaginta annos dignitatis Pōtificię munera adminiſtraſſet, ad ſuperos curſum tenuit. Defuncto hic Calimero, cum vna, quicquid Chriſtiani nominis Mediolani erat, conueniſſet, ambigerentq́ue, quiſnam potiſſimùm Præſul deſignandus foret, Deū maximo precati, ex his, qui aderant, vnū Monam aſpiciunt, auguſtiore forma, & aureum quoddam præ ſe ſpecimen ore afferentem; Tum vox incerto auctore audita, dignum honore Monam; quam exteri proſecuti idem acclamarunt. Accedebat his, quòd & alios fere nobilitate antcibat; Quocirca alacrius ingeminabant, obteſtabanturq́ue, ſe exorabilem præſtaret. Contra ille fortius renuere, indignum ſe tanto honore prædicare, nec ferendo oneri ſatis firmum. Sed incaſſum Sanctiſſimus vir nitebatur; Integritas eius, cum paternas indigentibus opes ob pietatem diſpenſauit, omnibus nota, nullum effugium habebat. Ergo, quod neceſſarium fuit, præſtito conſenſu, ſacrorum aſſumpſit curam, diligentiſſimeq́ue geſſit; Vicos, caſtra, præfe-

Monas Kalimero ſufficitur.

ſturas, & per Inſubriam, liguriamque oppida omnia luſtrauit, vt in his aberrantes populos veram religionem doceret, exemplo ſuo hortaretur. Vigebant tunc Valentini, & Cherinti reprobas opiniones ſecuti quamplurimi, quas de hominum pectoribus ſacratiſſimus vir euellere conabatur. Conceſſiſſe fato viij. Cal. Apr. crebrior auctorum ſententia eſt. Dacius Calend. ipſis Aprilibus mauult. Clam ſepulchro illatus, quod ita veritus profanorum furorem moriens mandauerat, lateretque adhuc ignotus tumulo, ni ſe ipſe Eriberto longo interuallo ſucceſſori (res mira) noctu demonſtraſſet. Ad Vitalis delatus iv. Id. Oct. religioſè colitur. Regnauerat iam quartum annum Philippus, cum obijt Monas. Cæterum & ipſe triennio ferè poſt Q. Decij Traiani factione oppreſſus in humanis agere deſijt. Decius ipſe Populi Romani, Senatuſque amorem meritus, maioribus præconijs celebraretur, ſi modo ſanguine Chriſtianorum non temeraſſet manus, eos atrocibus edictis in Philippi contumeliam vndique vexans, & vt exquiſitiſſimis pœnis omnes torquerentur, vbi-

Monas Eriberto Archiepiſcopo noctu ſe oſtēdit.

vbique fere inquiſitiones acerrimè vigebant. At Mediolani maximè miſerabilia tormenta agebantur; Alios æquuleo plecti cerneres; quoſdam torreri flammis; hos flagra, illos pugiones quoque conficiebant: Nihil non tentatum, quod ſæuiſſimus carnifex in Principis gratiam potuerit excogitare; Sed breuiſſimum huiuſmodi Auguſto Imperium Vindices ſuperi conceſſerunt. Vix biennium dominabatur, cum C. Vibij Treboniani Galli proditione, qui illi ſucceſſit, à Scythis victus, facinorum pœnas dedit. Gallum Aemylianus ſuperauit; Ipſe demum à militibus, cum Valerianum Senatus elegiſſet, decollatus. Horum principatum inſignis generis humani clades cognitum poſteris fecit. Siquidem non Inſubriam tantum, reliquaſque Italiæ partes infecit peſtilens aer, ſed vniuerſum terrarum orbem pari contaminauit clade. Sacrorum curam Mediolani agebat Mirocles. Vir hic in diuinis admodum eruditus, vitæq; ſanctitate ſpectabilis erat. Eius precibus non parũ morbidę eius peſtis ab Vrbe profligatum creditur. Valeriano infelici euentu à Perſis capto, Valerianus iunior, & Galienus

Traianus Deci⁹ Chriſtianos cruciatib. vexat.

Peſtilentia vniuerſalis.

Mirocles Mediolani Antiſtes.

Imperatores dicti ſunt. Galienus egregij militis, ducisque principio nomen meruit; Sed dein ad delicias lapſus, exurgentibus vndique barbaris, Tyrannisq;, Romanum pęnè orbem, certantibus fortunæ, virtutisque ſtudijs, partum amiſit. Dux erat Illyriciani Limitis Aureolus, in ſuſcipiendis negotijs impiger, obeundisque admodum ſtrenuus. Hunc reluctantem admotis iugulo gladijs purpurã aſſumere milites coegerunt. Cum ita negligenter ſe Gallienus ageret, vt omnia citra eius auctoritatem gererentur; ſumpſeratque iam in Aſia Imperium Macrianus vna cum filijs orientalis exercit' iudicio ad eum promotus gradum, quòd ſapientiſſimus, ditiſſimusque ſui temporis omnium ducum habebatur, etſi conſilia eius interuerterit fortuna; Nam cũ Præfecto Aureoli Domiciano manu conſerta fuſus, ipſe cum vno ex filijs, & quindecim interemptus eſt virorum millibus; quæ ſuperfuerant legiones, triginta pugnatorum millia Aureolo acceſſerunt. Igitur tot auctum ſubſidijs cùm fruſtra Gallienus expugnare virum fortem niteretur, conuentionibus bellum diremit; Sed tamen parum fida, & vtrinque ſuſpecta

ƈta pax ſecuta eſt. Non longè à Mediolano Aureolus cũ exercitu trahebat moram; quamobrem tumultuarij Principis grauem aduentum Galienus indies formidabat. Huiuſce rei conſcius Dalmatarum Dux Cecropius nomine ad eum profectus ſubdola oratione narrauit, aduentare cum legionibus Aureolum. Credidit hoc Imperator, & conuocatis militibus, adlocutioneque firmatis eorũ animis, quaſi ad certi prælij ſubeundam fortunam procedebat, cum in itinere iuxta Mediolanum incautũ Cecropius aggreditur, & trucidat. Factum id Aureoli conſilio quidam rerum ſcriptores opinati ſunt. Nos Marciani, & Heracliani iuſſu, qui Claudium elegerant, facinus auſum accepimus, & conſtantior hæc eſt ſententia. Occiſo Gallieno, vt fratris ſortem æmularetur peremptus quoq; Valerianus eſt, & Claudij iuſſu Sepulchro eius inſcriptum. Valerianus Imperator. Nam ipſe iuuentutis ſe principem in numiſmatis atteſtabatur. Oroſius Gallienum Mediolani inter fœminas laſciuientem occiſum auctor eſt. Sed vtrumque res ſe habeat, illud conſtat, poſt eius mortem Aureolum Imperatoris nomine iam

Gallienũ prope Mediolanum occiſus.

Aureolus Mediolani conſedit. à militibus nuncupatum Mediolani con ſediſſe, fuiſſetque eius vita diuturnior, ſi non illi hoſtem Claudium à cæteris legionibus Imperatorem ſalutatum fata ob feciſſent. Occiſi tyranni gloriam Aureliano, qui poſtea imperauit, alij tribuunt. Sed & in eo quoque diſſentiũt auctores, quòd inuito Claudio pugnatum quidam tradunt, aliqui ab Imperatore Aureliano ſuperatum; At verò cum Claudij dux eſſet, eius iuſſu armis certatum, cæterorũ conſenſu proditum eſt. Priorem opinionem adiuuat elegans epigramma, quod Græco ſermone tyranni tumulo adſcriptum fuit. Ab vrbe xvj. diſtat oppidum Sepulchrũ Aureoli prope Mediolanum. in Fulcherijs inſulis Abduæ fluuio vicinum, quod corrupta voce Pontirolum vulgus vocat. Pontem Aureoli fuiſſe nominis ſimilitudo arguit; Ab huius morte, ſepulchroq; inditam pago appellationem auctores quãplurimi ſcribũt. Addit Trebellius Carminis ſenſum, ab inepto quodam litteratore ſic latinè expreſſum.

Dona ſepulchrorũ victor poſt multa tyrãni
Prælia, iam felix Claudius Aureolum
Munere proſequitur, mortali et iure ſuper(ſtes,
Viuere quẽ vellet, ſi pateretur amor,

Mili-

Militis egregij vitam qui iure negauit
Omnibus indignis, ſed magis Aureolo.
Ille igitur clemẽs, qui corporis vltima ſer-
Et põtẽ Aureoli dedicat, et tumuliũ. (uãs

Auget, quam diximus viri dignitatem antiqua alia, marmoreque inſignis inſcriptio C. Pupij Tironis, quam ſibi, atque vxori Tertullæ, parentique Alitiæ viuus monumentum poſuit, vt ab antiquis regionem eam quoque plurimum cultus accepiſſe coniectura capeſci poſſit, non Aureoli ſolum, ſed & tumulis aliorum perquàm illuſtris. In tyranni huius morte repugnant alia etiam ratione veteres, apud quos non ab hoſte ſuperatum, ſed à proprijs militibus cæſum legere eſt. Cui opinioni vt accedam, illud maximè impellit, quòd prioris ſententiæ auctor Trebellius Pollio adeò aperte in Conſtantij Cæſaris gratiam Claudio fauet, vt eius mihi fides ſuſpecta ſit. Fuit alioquin ille optimus Imperator, & vir ad delendos Barbaro natus. Irruperant in Italiam Alamani, ducenta armatorum millia, quorum audaciam cum vltum veniſ- Claudius in Luca Sylua Alamanos cædit.

veniſſet Claudius, in Lucana Sylua ita illos afflixit, vt centum millia ferro cæciderit; Contractò quamplurimi ex laboribus bellicis morbo deſiderati ſunt. Lucana Vallis in Comēſi agro, qua ad Rhetos vergunt Alpes, frequentibus colitur populis, eius nominis oppido, atque lacu ducentis circiter quadraginta ſtadijs protenſo memoratu digna; hic deletos barbaros credere in promptu eſt, ni Eutropius propè Benacum prælio certatū ſcriberet; Quamuis & Lucanus lacus hāc appellationem potuit apud antiquos obtinuiſſe. Hoc principe, anno eius Imperij primo pridie Cal. Decembris Præſul Sacræ Religionis Mirocles, cum annos duos, & viginti præfuiſſet, deceſſit, & ob egregia viri merita inter Diuos relatus, æternæ beatitudini opinione hominum mancipatus eſt. Succeſſor illi deſtinatus

Prothaſius Mirocletis ſucceſſor.

è veſtigio Prothaſius, qui mortui deſiderium probitate ſua non parum leniret. Et hæc quidem Imperatore Claudio euenere; Vt vix credibile ſit, tot eum egregia in armis facinora geſſiſſe, temporis breuitatem computantibus. Nam vix biennio exacto, cum Aurelianum longa orationis ſerie laudatum militibus, vt in ſui

locum

locum deligerent, perſuaſiſſet, defunctus eſt neceſſarius hic Reipublicæ magis, quã bonus Imperator; ſuperſtites Claudio tyrannos ſuſtulit; Zenobiam in Aegypto, in Gallijs Tetricum, propria proditione memorabilem. Sed longè difficilius illud bellum, quo Mediolano imminentes Marcomanos profligauit. Verùm quoniam harum mentio etiam ſuperius facta eſt, non abſurdum fuerit, quinam hi barbari ſint, explicare. Germanicam nationem eſſe dubio procul conſtat. Eos in fronte Germaniæ, quatenus Danubio pergitur, Tacitus collocat; hancque ſedem virtute partam pulſis inde Boijs auctor eſt. Addit Strabo Bubiemum Merobudi Marcomani, qui amicus Auguſti Cæſaris fuit, regiam frequentius habitatam, quòd eo in oppido Ciues ſuos omnes Rex ipſe traduxerit. Ex huius gente manſerunt diù reges, ſed demùm & externos pati cæpere, Romana primum arma experti in Gallijs cum Ariouiſto duce vna cum alijs Germanis eos diuus Iulius ſuperauit. Quieuere demum Merobudij, ſiue, vt Tacitus mauult, Marobudij, eiusque nepotum auſpicijs. Verſatus hic in iuuenilibus annis Romę fuerat,

Aurelian. Marcomanos ab excidio Mediol. profligat.

Marcomãni vnde.

Au-

Auguſti beneficio etiam ad regale faſtigium prouectus; Gratiam reddidit, vt in amicitia Pop. Romani gentem ſuam detineret; qua auctoritate freti finitimis formidoloſi erant. Manſit pax in Marci Imperatoris tempus; Hoc Principe rebelles facti, tandem à Rom. exercitu male habiti accepere iugum. Cogitauerat Marcus eorum regionem in Prouinciæ formam redigere; Sed & hoc, vt aliæ pleræque calamitates, ciuilibus malis imputandum. Nam Auidij Caſſij armis diſtentus, quòd decreuerat, perficere prohibitus eſt. Ferebatur vulgò magicis quibuſdam ſacris, imprecationibuſque eos ita à Marco adactos, vt perpetuam cum his pacem Populo Romano futuram arbitraretur. Quæ cantamina famæ cupidi, quaſi hoſtes deeſſe poſſent, ſecuti Imperatores diſſoluerunt. Igitur ſub Aureliano rurſus arma cæperunt, & ſuperatis Alpibus Leopontijs in Italiam tranſtulere bellum. Contra eos profectus Imperator, dùm paulò ſecurius hoſtem contemnit, nec illis à fronte occurrere quicquam curat, clade non modica affectus eſt. Quamobrem cautiores, & periculo moniti

niti Romani, quos elabi permiſerant, à tergo perſequebantur. Qua neceſſitate vlterius procedentes illi Mediolanenſem omnem agrum vaſtauerunt; Sed & cędibus, rapiniſque non adhibitus modus, captiui quamplures facti. Hanc ſtragem Dei Opt. Max. ira in profanum Cæſarem ſæuientis eueniſſe Christiani arbitrabantur. Nam Sanguinarius hic Imperator, veris religionibus inimiciſſimus, vetera Neronum, Deciorumque exempla reuocauit. Dederat Mediolanenſis Matrona, cui Sophiæ appellatio, cum tribus puellis inter Christi cultores nomen, venditiſque maximis, quæ illi ſuppetebant, facultatibus (decem ſeruorum millia fuiſſe traduntur) precium indigentibus diſpenſauerat; Hanc etiam vi adhibita gentium numina colere reluctantem Aureliani Præfectus peremit. Sub Traiano id factum alij ſcribunt; vt Decius fortaſſè ſit accipiendus, qui hoc quoque ſibi cognomen arrogauit. Territus igitur ſuorum occidione Aurelianus Romæ ad Senatum litteras dedit, vt Conſultis Sybillinis libris referrent Patres, quemadmodum victoria ab hoſtibus extor-

Sophia Mediolanẽſis cum filijs martyrio coronata.

extorqueri poſſet. Factum ergo Senatuſconſultum, & ſententiam dicente Vlpio Syllano inſpecti ſunt libri; Ex quorum lectione docti Pontifices vrbem veteri inſtituto luſtrauere: tùm cantata carmina, amburbiumque celebratum, & promiſſa ambarualia. Quibus rebus ex Aureliani ſententia confectis, non dubitauit belli fortunam experiri. Coactis itaque omnibus copijs Placentiam verſus, vt publico Marte decerneret, properabat. At Marcomani veriti, nè, ſi collata acie inferiores euaderent, nullus fugæ locus eſſet, quin Italicis populis vndiq; circundati, quam illis intulerant, in fugam ſtragem acciperent, ad inſidias verſo conſilio, clam in denſiſſimas Syluas delati, aduentante nocte, improuiſi erupere, tantamque cladem Italæ legiones ſubierunt, vt Romanum penè Imperium ſolueretur. Sed tamen demùm fuſis hoſtibus, eos Imperator malè mulctauit.

Aurelian⁹ Marcomãnos prælio vincit.

Viciſſe Aurelianum tribus prælijs, Eutropio auctore, proditum eſt. Placentiæ primò; deinde iuxtà Metaurum flumen apud fortunæ fanum; tertiò in Ticinenſibus Campis. Victoriæ cauſa ad ſuperos refertur; quòd in ipſo prælij congreſ-

ſu

ſu ſpectra quædam, monſtruoſæque fa-
cies ſeſe Marcomanorum oculis effude-
rint, quibus illi territi fugam capeſcen-
tes occiſi ſunt. Commentum id Barba-
rorum eſſe quis non videt, dum ab homi-
nibus ſuperatos fuiſſe puduit, victoriam
Deorum ſtudijs acquiſitam profitentiũ;
etſi Panicos terrores quandoque legeri-
mus, cum non monſtris, ſed nulla ex cau
ſa orto timore exercitus dilabuntur. Mar
comana Vallis & Monti Iuræ, & Sequa-
nis proxima, quæ ad Heluetiorum fines
pertinet. Hic Barbarorum reliquias con-
ſediſſe crediderim, & regioni dediſſe no-
men, quod in præſentem quoque diem
vulgatiſſimum eſt; Alioquin gens ipſa
non in Gallijs, ſed trans Rhenum habita
uit, præfuiſſeque illis Reginam nomine
Fritigil legimus, quæ Diui Ambroſij lit-
teris perſuaſa virum ſuum in perpetua
cum Romanis pace detinuit. Verùm hæc
poſteriori tempore acciderunt. Igitur
Aurelianus, cum non Marcomanos ſo-
lùm, ſed & Sarmathas, & Gothos fudiſ-
ſet, plurimis victorijs inclitus, miniſtri à
libellis manu interfectus eſt. Tùm exer-
citus ad Senatum retulit, vt Imperatorẽ
eligeret. Contra Senatores huiuſce rei

iudi-

iudicium militibus cõcedere; certatumque vtrinque moderationis ſtudio. Tandem militum prece, finito ſex menſibus interregno, Tacitus Imperator Auguſtus à Senatu dictus eſt, miſſæque ad nobiliores quaſque orbis Ciuitates litteræ, quibus Ciues admonerentur in antiquũ Statum rediiſſe Rempublicam, ius eligendi Principis, & Præfecturæ vrbanæ appellationem, cæteraque Summi Imperij munia ad ordinem ampliſſimum pertinere: Quo ſenſu & Mediolanenſibus litteras redditas Flauius Vopiſcus auctor eſt. Tacito Florianus frater ſucceſſit, mox interfectus, cum M. Aurelium Valerium Probum milites Imperatorem nominaſſent; quorum iudicium ſummo gaudio Senatus approbauit; ſcilicet is erat Probus, qui armorum gloria Aurelianum æquaret, modeſtia, morumque ciuilitate longè illi eſſet prior. Cùm non diù regnaſſet, ſeditione militari apud Syrmiũ cæſus eſt. Huius poſteri ſeu Romanorum odio, ſeu inuidiam veriti, relicta Vrbe, pars iuxtà Benacum, pars Comenſi in agro propè larium conſedere. Sumpſit deinde imperium M. Aurelius Carus, quem externa bella gerentem feliciter &

Litteræ Senatus ad Mediolanenſes de recuperato iure eligendi Imp.

Poſteri Probi Imp. Benaci & larij accolæ.

Po-

Populus, & miles maximo amore proſeſequebantur, cum ſuperatis Perſis Ctheſiphontem fatalem Romanis ducibus limitem perueniſſet, de cælo tactus animam reddidit. Narbonenſem eum fuiſſe Eutropius tradit; alij Illyricum. Vopiſcus Eutropio antiquior, ſe Diarium quoddã legiſſe eſt auctor, quo Mediolanenſem Carum fuiſſe teſtatum manet. Aureliam certè gentem, quàm frequẽs in hac vrbe extiterit, innumera veterum ſpectacula oſtendunt. Ad Franciſci Aurelius Euſebius Aureliæ Vitaliæ matri, tùm Iulianæ coniugi Sanctiſſimæ tumulũ ſtruxit. In Horarum vico Aurelia Placentina. At in Vitalis vetuſtiſſimo delubro Heluius Aurelius Protodomeſticus æternitati ab Arcutione liberto commendatur. Quo ex monumento illud non pigebit adſcribere, Aurelium à Secretis Imperatoris primum extitiſſe; quòd Romani (vt in Africana hiſtoria Procopius tradit) domeſticos appellabant in aula Imperatoria arcanorum Principis conſcios. Eſt & Aurelius Victorinus Municipalis Magiſtratus Quartũuir in Ambroſij fano celebris: Sicuti & eiuſdẽ nominis in Portiana porticu Ianuarius Signifer ex numero Car' Imp. an Mediolanenſis.

Dalmatarũ fortenſiũ. Milites hi erāt, quorũ in Theodoſij de Palatinis officijs commētario frequens mētio habetur. Et hæc quidē à nobis dicta ſint, nō quòd his veluti firmiſſimis probationibus Mediolano Carum vindicemus; Sed ut, ſi qui in hanc ſententiam ire maluerint, aut uera, aut ſaltem ſimillima uero ſe cognoſcant ſequi. Nec quandoque mouere debet, quòd frequentiore calculo Narbonenſis fuiſſe approbetur; ſiquidem admonendi ſumus, hac tempeſtate latiſſimam Gallias iuriſdictionem habuiſſe, ut non ſolum quicquid in Germania Romani nominis erat, Proconſulibus illius pareret, ſed etiam Ciſalpinæ Galliæ bona pars. Demonſtrat id Hiſt. lib. xv. Amianus Marcellinus, qui in Lugdunenſi Prouincia Alpes Graias, Peninas, Tricaſpinas conſtituit, tùm Taurinos, Mediolanumque cum alijs non æquè nobilibus municipijs. Lugdunenſem autem Narbonenſis Prouinciæ partem eſſe idem auctor atteſtatur. Non me præterit Mediolanum Tranſalpinæ quoque Galliæ oppidum: Sed illud intellexiſſe Marcellinus non potuit, cum non Narbonēſi, verũ Aquitana in prouincia ſit conſtitutum. Igitur

nihil

nihil repugnat Carum Mediolanenſem fuiſſe, eumdemque ex Narbonenſi prouincia; nam & ſimilis conditionis Sebaſtianus martyr apud eum traditur, qui Chriſtiani dogmatis Beatorum vitam memoriæ commendauit. Quæ quidem, ſi vera ſint, illud neceſſariò fatendum eſt ab Aelij Adriani de Italiæ Statu cõſtitutionib. diſceſsũ,& in prouinciç formã urbẽ redactã; ꝙ nomine libertatis eueniſſe Albuciꝰ Syllo apud Piſonẽ ſub diuo Auguſto, vt diximus, quçrebatur. Cæterum Cari imperium filij duo excepere; Numerianꝰ, quẽ in exercitu ſecum habuerat, & Carinꝰ adminiſtrãdis Gallijs relictꝰ à patre. Mores vtriq; fratrum diuerſi, vt hũc Domiciano, illũ Tito æquare poſſis. Numerianus in litterarũ ſtudijs egregiè verſatꝰ, proſa, verſaq; oratione pollebat, totque virtutib. probitatẽ addiderat. Carinus nullo non vitio imbutus, etiam florẽ adoleſcentiæ, quem fruendum dederat Imperator factus à puſiũculis repetebat: victu iuxta, atq; habitu mollis. Tradit Vopiſcꝰ Mediolanẽſib. roſis triclinia, atque cubicula inſternere ſolitũ, quod hæ forſitã in prætio tum eſſent, etſi in præſentia honore ab alijs non diſcernantur. Non

Sebaſtianꝰ Martyr qua ratione Mediolanenſis.

Carinꝰ inter roſas Mediolanenſes volutari ſolitus.

deſuit tamen illi vigor acie contra hoſtẽ Diocletianum decertandi; ſed victus apud Margum occubuit, liberaq; ex eo Diocletiani Reſp. in poteſtate relicta eſt. His temporibus perijſſe Prothaſium, quẽ Vrbis Antiſtitem ſupra diximus, antiquorum ſcriptis proditur, cum per duos, & viginti annos ea in dignitate floruiſſet. Tres illis addit Dacius; minuunt alij duos, diſſenſu omninò futili. In Portiana ӕde ſepultus, poſt Cineres adhuc honorificè colitur, implorantque eius opem mortales frequenter votis. Deſignauit hic in Ticinenſis Chriſtianorum Eccleſiӕ Prӕſulem Epiphanium integritate morum, vitӕque ſanctitate nunquàm pro meritis laudatum; Cuius ſolemnibus communis cum Diua Agnete etiamnum eſt ſacer dies. Primus hic Sacroſanctam poteſtatem oleo vnctus à Mediolanenſi Pontifice accepit, ſecutiq; hunc morem ſunt ex eius ſucceſſoribus quidã; tametſi recũ Lũgobardorũ Principis Ariperti Regia ea Ciuitas eſſet, à Romano Pontifice id ſibi honoris impedi ꝓcurauerint; profectuſq; Romã hac de cauſa, qui tũ Mediolani Sacerdotibus prӕſidebat, Benedictꝰ nihil profecerit, aſſerẽtib. videlicet, ſibiq; ue

Epiphaniꝰ Ticinenſis à Mediolanẽſis Antiſtite conſecratus.

biq; vindicantib. omnia Romanis. Verũ quicquid tunc auctoritatis ex ea liberta-te acceptũ diminuit illis quandoq; Alexander III., cum pallio, & cruce, præcipua nimirum Sacri Præſulis inſignia, Ticinenſi Epiſcopo interdixit. Cum cœleſtibus agente Prothaſio, in eius locum ſuffectus eſt Maternus, vir moribus inſignis, probitateq; Deo Opt. Max. acceptiſſimus, & qui inſtitutã à maiorib. ad ſuperos viã, rectè viuẽdo, vtiliaq; populis ſuadẽdo, cõſeruaret. Ea tũ inualeſcentis veræ religionis fundamenta iactabãtur, vt nõniſi vita, moribuſq; cõſpicui ac tãtę dignitatis inſulas aſpirarẽt. Et iccircò trigintatres penè continua ſerie huiuſce Vrbis Antiſtites cõnumerari poſſunt, in cœleſtiũ Cathalogo deſcripti. At ab euerſo Vrbis Romæ Imperio, quæ ferrea ſæcula verè appellaueris, dignitates, honoreſq; Sacri vel Principũ fauore, vel ambitu cõcedũtur; qua ꝑpter quò quiſq; magis aſtu, verſutiaq; pollet, eo ampliorẽ in his obtinet locum, vt unum uix, aut alterum tercentis proximis annis offendas, qui beatitudinis gloria celebretur. Et quis nõ credat indignatos hac de cauſa mortalib. cęleſtes, Chriſtianorum ſanguinem belli

Epiſcopus Ticinenſis vſu pallij priuatus.

Maternus Prothaſio ſuffectus.

Quot Mediolani Antiſtites ſancti.

cladibus exhauriēdum permittere? Otho manorumq; & huiuſmodi profanorum arma in dies magis, & magis auxilio proſequi? Diſcant vtinam hi, diſcant tot periculis edocti, quorum intereſt, vetereſque illos Pontifices imitentur; nam vera inſtructi fide, candoriſq; clypeo tecti, nihil eſt, quod gentium arma timeamus. Pro exemplo nobis ſint Maximi, Conſtātini, Theodoſijque cum barbaris bella; cum parua manu vterque innumerabiles exercit⁹ ſub Crucis vexillo internecione deleuit. Sed vereor, nè expectari id ęternum potius poſſit, quàm aliquando corā videri. Auri cupiditas, quod per ambitum mox effundatur, peſſum omnia dat, & (niſi dilabeſcentem Remp. Dij ſuſtineant) perpetuò dabit. Diocletianus Solonis Dalmatiæ ortus, vtroque parente ignobili, virtute ſibi orbis regimen acquiſiuit. Cum itaque reparando imperio animum adiecisset, quòd vndiq; exſurgentes tyranni pullulabant, Maximianum primò Cæſarem, dein Auguſtum dixit. Mediolanenſem hunc extitiſſe ex Caſtello Seueri, vel, vt vernacula ſimplicitas appellat, Seprij, in annalib. noſtris ferè vbique proditur. Nos aliquid cer-

Maximianus Cæſar An Mediolanenſis.

certius ex antiquis nō habem⁹; Vt mirum ſit, hominē ob res geſtas clariſſimum patria ignotum auctorum negligentia eſſe, cum & tyranni vel breuiſſimo tempore ad imperium aſſumpti hanc iniuriam euaſerint. Cum igitur noſtrorum auctoritati nihil aduerſetur, facilè & ipſe in eam ſententiam iuerim, vt Inſubrem credam; Nam & huius cognominis aliquos in vrbe, dignitatib. etiam illuſtres, haud difficulter ex antiquorum tumulis quiſque depræhendet. Q. Maximianus Pontifex, ſcriba publicus, & curator Aerrarij in Stephani æde adſcriptus eſt. Ad Nazarij vèrò Maclius Maximianus Veliranus Sexti Ordinis. Sunt, & id genus ſimilia quædam. Sed hæc pro teſtimonio ſint ſatis. Enimuerò Maximianus armorum gloria ferox, in Galliam profectus latronum duces Amandrum, Aelyanumque cum ſcelerata factione mirabili celeritate confecit. Mox in Africam translatus militia miſſos Gentianos milites vniuerſam prouinciam diripientes compeſcuit, & de eis pœnas ſumpſit; Crauſium quoque Britanniæ tyrannum aggreſſus eſt; Sed cum aduerſus eum incaſſum moueret Maximiani geſta.

arma, icto fœdere, quod eripere non valebat, conceſſit. Superatus in Oriente iã erat Diocletiani auſpicijs Perſarum Rex Narſes, & apud Aegyptum Achilleus; quamobrem ex omni terrarum orbe receptis ſpolijs victorioſiſſimi Imperatores triumphauerunt. Conuenerat iam antea vterque Mediolani, cùm ex Gallijs Maximianus, ex Aegypto Diocletianus veniſſet; admiſſique in Vrbem maximo honore, vt non ſolùm Decuriones, quod moris eſt, ſed tota plebs effuſim obuiam illis prodiuerit. Miſit & Roma proceres ſuos, ſimilitudinem Maieſtatis Beatiſſimæ (vt Mamertius ait) per ea tẽpora Mediolanenſium Ciuitati libenter impertiens, vt ibi Romam eſſe diceres, quo vterque Auguſtus venerat. Verùm quãuis Fauſtus, & Fœlix fuerit Maximiani aduentus, Chriſtianis tamen nõ æquè profecit; quippè per præcones edici mãdauerat, vt ad vetera Deorum ſacra redirent omnes, & antiquorum credulitate reuocata nouam Chriſti fidem abalienarent; Parere negantibus pœna mors erat; qua affectos ciuium quinque millia, & eò amplius quidam ſcribunt. Adduxerat ſecùm Thebeam legionem, cuius opera

Diocletianus, & Maximianus Mediol.

Maximiani edictũ cõtra Chriſtianos.

opera fideli, & ſtrenua ſuperioribus prælijs erat vſus. Horum Tribunus Mauritius, vti Christiani nominis profeſſor, ac cuſabatur; indeque exploratum eſt, non ipſum ſolùm, ſed & omnem legionē eadem de Dijs opinari. Quamobrem Imperator eos primò rogare, vt meliora ſequerentur, & numinibus ſacra facerent, abnegantes, perſeuerantesq; ſemel atq; iterum decimari iuſſit; Et cum neque his malis cederent, minisque, nec precibus auocarentur, ad vnum vna cum Tribuno ſecuri percuſſi ſunt. Qua de cauſa, & qui Bergomi tùm erat, Alexander, eiuſdem legionis miles, paulo poſt delatus, cæſuſque eſt. Eandem quoque fortunam experti Victor, Nabor, & Fœlix Mauri pugnatores; quorum Victor carceri incluſus cum Triumuirorum conſpiratione, ſex dies, vt inedia conſumaretur, etiā pane, & aquis caruiſſet, nihil tamen iccirco affectus eſt; dein fuſtium ictui ſubiectus, nullo adhuc dolore mouebatur; quamobrem ſumpto ſupplicio, capite cęſus, in ſyluaſque beſtijs dilaniandum cadauer expoſitum eſt. Quis crederet? Abſtinuere ſancti hominis contactu feræ; & cum ſexto tandem die, vt ſepulchro virum

Mauritius ob Christi fidem paſſus.

Alexāder, Victor, Nabor, & Fęlix martyres.

rum

rum mandaret, Maternus Vrbis Antiſtes veniſſet, quæ carnificinam facere debuerant, duas feras offendit innoxias, arcenteſque à cæteris malum. At Nabor, Fœlixque Laudem Pompeiam, quòd tunc ibi Imperator agebat, ducti, extra vrbis portam propè ſceleram fluuium vltimo & ipſi ſupplicio affecti ſunt. Sabina Mediolanẽſis Matrona vehiculo Mediolanum delatos ſepeliuit. Tradunt certiſſimi auctores Thermas eum cum periſtylis ædificaſſe, quas à ſuo nomine Herculeas appellari voluerit; Nam & Auſonius poeta Mediolani, inquit, Eſt regio Herculei celebris ſub honore lauacri, cunctaq; marmoreis ornata periſtyla ſignis; extant adhuc ſexdecim columnæ ſtriatæ, cum capitulis Ionicis; reliquiæ nimirum tanti operis. Exiſtimant alij ſenſiſſe de Herculis fano Auſonium, quod Diuo Laurentio ſacrum poſteriores nuncupauerunt; Nam ex recentibus quidam auctores ſunt Herculi, quem maximè venerabatur, eum ſtruxiſſe templum, in cuius vmbilico aurea ipſius Dei imago erat, throno eburneo inſidens, vnde reſponſa excipiebant Ciues. Structuram delubri laudaueris, quod latiſſima teſtudine, pro-

Sabina Mediolanum aduehit corpora S. Naboris, & Fœlicis.

Aedes Laurentio ſacra an vbi Thermæ Maximiani.

fun-

fundisq́; fornicibus edita, nulla tamē ferrea compage firmiſſima ſit. Verùm ipſe haudquaquàm arbitror Maximiani Cæſaris illud opus eſſe, quod & in feneſtris Cruces, & ædificij ratio non ſatis perfecta arguunt. Quapropter aut Herculis ædem eo in loco non fuiſſe, aut, ſi fuerit, igne combuſtam crediderim, erectumq́; deinde Laurentio templum. In eo quoq; anceps feror, quod firmioribus mœnijs munijſſe, dupliciq́; muro vallaſſe vrbem aliqui iuniores ſcribūt. Mihi ex antiquis hac de re nihil cōpertum eſt, vt id facilè affirmare non auſim. Et illud minus cum ferrei ſæculi dictus parens ſit. Exiſtimauere quidā hunc primū ferrea Corona caput Mediolani redemiſſe; vnde emanauerit cōſuetudo, vt ille nō Auguſtus, nō Imperator exiſtimaretur, cuius tempora eo honore caruerint. Nam me nequaquàm latet diuerſa ſentire diligentiores, qui Henrico, qui Othoni Germano, qui Carolo id tribuant, horumq́ue vnus omninò accipiendus eſt, re non adeo vſque veteri, vt Maximiani tp̄ibus arroget. Atqui Germani Imperatores nihil cōmune cū Romanis habent, ex illis infenſiſſima, veteribusq́; Germanis Alamanorū gēte editi. Hæc igitur cum Maximianus Medio-

Mos coronādi Imp. Mediol. an à Maximiano inceperit.

Sebaſtian' Martyr. lani ageret, Romæ Sebaſtianus, quem ſuperius quoque Mediolanenſem fuiſſe retulimus, Præfectus cohortis primæ Prę toriæ res memoratu dignas geſſit. Erant in vinculis Diocletiani iuſſu Marcellin', & Marcus, iccirco cuſtoditi, quòd vanã Deorum ſuperſtitionẽ prædicantes Chriſtianis acceſſiſſent. Hi cum parentis vtriuſque precibus diu, & multum, vt ſententia decederent, tentarentur, pauxillumque precationibus fatigati nutarent, veritus, vt ſatis conſtantes eſſent, Sebaſtianus protinus ad Nicoſtrati, cuius cuſtodiæ crediti adoleſcentes erant, ædes aduolauit, adhortationibusque, & orationis vi, ne parentum verbis cederent, adegit; Mox vxorem Nicoſtrati Zoen amiſſa ex mala valetudine loquela ſuis genibus aduolutam (ſanctæ religionis teſtimonium) miraculo ſoſpitem reddidit. Quamobrem non eius vir tantum, ſed & iuuenum pater Tranquillinus Chriſti leges accepere. Præfectus erat Vrbi Chromatius, deplorata ſalute æger. Hunc, ſi ſtatuas, fuſileſq; Deorum coloſſos confringeret, ſe morbo liberaturum pollicetur. Accipit contra ſponſionem Præfecti filius Tiburtius, ſi id minus factum ſit,

Sebaſtianum fornace crematum iri; fruſtra de patris ſalute laborabat. Nam è veſtigio illum diuinus vir priſtino membrorum robori reſtituit, &, quod ſalutare eis fuit, numen nec morte quidē atrociſſima affecti contempſere. Hæc cum Præfecto Prætorij explorata eſſent, ſuggeſſit ille Diocletiano, quemadmodum erga veteres Deos impium militem puniendum exiſtimaret. Primùm precibus, blanditijsque Imperator egit. Cum nihil proficeret, Thraicio more arbori innixum à militibus ſagittis iuſſit peti; Nec Principis iuſſa quiſquam diſtulit, & niſi, cum egiſſe animam crederent, à Prætorianis ceſſatum. At Sebaſtianus intra paucos dies rurſus ingredientem Palatinas Diocletianum redarguere, durisque verbis repræhendere. Queis iratus Imperator, quem perijſſe omnes arbitraban tur, donec mortem oppeteret, fuſtibus ſubigi mandauit. Traditur in Longobardæ gentis annalibus, Cuniperto Rege Ticini Cacodæmonem viſum, qui bono genio, quæ hoſtia venabulo percuteret, imperanti, eū ſequens parebat, quotque ictibꝰ incuſſiſſet valuas, tot inde mortales peſtilitate correpti efferebantur.

Huma-

Humanã opem excedebat malum, donec admonente ſanctitate inſigni viro dicata Sebaſtiano eſt ædes, trãslatæq́; illuc, quas in Vrbe Roma, in cęlũ tẽdens, exuuias reliquerat. Sic parata populis ſal⁹: coliturq́; huius præſertim morbi propulſator, eo nomine vbique terrarum celebris. Nec verò quiſquam aut hæc vti minus hiſtorię congruentia aſpernetur, aut fide indigna exiſtimet. Videmus certè idem ab antiquis, quos tam Græcos, quam Latinos auctores habemus, factitatum. Nam, vt Epidaurij Draconis propulſata Romanis peſte paſſim cognitum numen miſſum faciam, Pauſanias grauis ſcriptor Peloponeſiaco bello in Atheniẽſes craſſante hac lue, tradit ex Delphico oraculo conditum Apollini Athenis templum, quo populis redempta eſt ſalus, fabrefactaque inde ab Leocare huiuſce Dei ſtatua, quem ille Alexicacon, quaſi malorum depulſorem dicas, appellauit. Idem in Corinthiacis rebus auctor eſt; cum Corinthiorum infantes paſſim occumberent, non prius ceſſaſſe iram ſuperũ, quã Mermeto, & Phereti Medeæ filijs annua ſacra conſtituta eſſent. Si igitur profani auctores hoc Dijs ſuis tribuere,

Sebaſtian⁹ peſtilentię propulſator colitur

buere, poſteritatiq; commendare dignũ duxerunt, cur noſtram fidem Chriſtiani exemplo ſimili non obligemus? Igitur cũ priuatim hæc, huiuſcemodiq; quamplurima aduerſus Sacratiſs. Dei cultores Diocletianus cũ collega inſtituiſſet, quòd ex ipſo excidio plures quodãmodo emergere videbantur in vniuersũ, ne infinitæ gẽtes oppeterent, legem tulit, vt, ſi qui eius profeſsionis eſſent, altero lumine priuarentur. Cæterũ haud ita multo poſt. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani ſeſe Auguſtali Maieſtate abdicauerunt; & in huius locũ Conſtantius Clorus, Diocletiano Galerius Maximianus ſunt ſuffecti. At Conſtantius, cui Occidentalis Imperij adminiſtratio obtigerat, modeſtus vir, & omni ambitione procul, Italiam, Africamq; Collegę ceſsit, & in Britanniam profectus, ſummam tranquillitatẽ quieſcentibus barbaris nactus, Eboraci demũ relicto ex Concubina Helena Conſtantino deceſsit. Interim Galerius, qui Italiæ prę eſſet, Flauium Valeriũ Seuerum Cæſarem declarauit. Verùm quoniam diuerſa ſignificatione ab antiquis vox iſta capiebatur, neſcium eſſe non debet, poſt oppreſſam à Diuo Iulio Ro-

Maximianus Mediolani Imperio ſe abdicat.

Cæſares quinam dicerentur.

Romanæ gentis libertatem, qui ſucceſſere, Cæſares, Auguſtos, Imperatoresque indiſcretè appellatos. Sed eam poſterior ætas differentiam inuenit, vt Cæſares hi tantũ dicerentur, qui legitimi Principum filij Auguſtæ Maieſtatis hæredes deſignati eſſent, adminiſtratioq; rerum illis interdicta, niſi fortaſsè in aliqua prouincia poteſtatis inſignia Auguſti iuſſu haberent. Hinc nulla eis donatiui militibus dandi facultas, nulla ſtipendij repræſentandi libertas erat. In Comitatu illos ſolum officiales agnoſcebant, quos retinendi Auguſtus poteſtatem feciſſet. Paulo amplior Imperatoria dignitas, ꝙ qui eo nomine decorabatur, licet Auguſto ſubiectus, infraque eum gradum poſitus, quicquid tamen libuiſſet, munificentiæ gratia donare poterat, nec his aſtringebatur legibus, vt ab alijs Palatinos, idque genus purpuratos aſſumere cogeretur. Auguſti appellandi ius ordini ampliſsimo diu reſeruatum eſt. Vſurpauere demum id quoque legiones ſibi; Maximianusque primùm, poſthabita Senatus auctoritate, ab exercitu Auguſtus eſt dictus. Cæſarem noua illa ſignificatione primus Adrianus Aelium Verum

nuncu-

nuncupauit; Cuius deinde exemplum alij imitati traduntur. Seuerus igitur Cæſar cum Italiæ præeſſet, ab vrbeque receſſiſſet, Prætoriani milites Maxentium Maximiani Herculei ſuppoſititium, vt quidã putant, filium Imperatorem fecere, eiuſq; vires incredibile dictu tam citò creuerunt, vt etiam acie decertare contra hoſtem non ambigeret; Verum ille proditione militum Rauennæ, dum ad Galerium properaret, cæſus eſt. Maxentius verò iam omni metu liber, adulterijs, ſtuprisque vrbem polluere, Senatorum ſanguine manus fœdare, magicis carminib᷒, nihil non poſtpoſitũ habere, donec à Cõſtantino victus iuxta Miluium pontem oppreſſus eſt; Inimicitiarum, belliq; cauſam prætendunt aliqui Senatorum Vrbis Romæ preces, quibus, vt eos à dira tyrannide eximeret, rogantibus, in Italiam tranſitis alpibus Conſtantinus venerit, & Remp. iuſtis vltus ſit armis. Potuit & illa diſcordiarum origo eſſe, quòd meritò infenſus Conſtantino Maxentius ob paternam necem foret. Nam Herculeus, cum, tanquàm à filio eiectus, in Gallias fugiſſet, Conſtantiniq; generi regno inſidiaretur, per Fauſtam, quæ virum pa-

tri prætulit, depræhenſus, & Maſſiliæ illo iubente occiſus eſt. Tantùm abeſt, vt vera ſint, quæ Caſſiodorus haud dubio errore tradit, dum hunc ipſum Tharſi in Cilicia perijſſe in ſacra hiſtoria teſtatur. Verùm quomodocumque res ſe geſſerit, diuerſus Conſtantinus à patre moribus; regni amplificandi auidior, quālibet cau ſam bello indicendo, rumpendiſq; inducijs idoneam ducebat; Nam & contra Licinium, qui Orientis Imperio fruebatur, arma mouit, quoniam ille Chriſtiano nomiui, quam maximè aduerſabatur, debellatoque poſt multa prælia hoſte, totius orbis habenas ſolus ſuſcepit. Tùm per Prouincias vbique Pręſidibus, Pręfectiſque ſucceſſores dati. Mediolanenſibus iuri dicundo Euſtorgium Gallogrę cum pręfecit, vt mandata iuriſdictione Aemyliam quoque, & Liguriam omnem gubernaret. Conſtantino perquàm gratus erat Euſtorgius, tantumque eius precibus tribuit Imperator, vt Ciues ſolemni etiam quacumque penſitatione immunes fecerit, eodemque annitente trium Magorum corpora, qui infanti Chriſto munera obtulerunt, vt Conſtantinopoli Mediolanum aducherentur, cōceſſa. Extat

Euſtorgi' Gallogræcus Mediolanenſibus proficitur.

Corpora Triū Magorū Mediolanum aduchit.

tat adhuc pergrandis eorũ tumulus, ſeu Cęnotaphium magis, vnde ablati Reges creduntur, cùm Imperator Aenobarbus vrbẽ ęquauit ſolo, tranſtulitq; eos in Coloniã Agrippinenſem. Eius Ciuitatis Pręſul incredibili Germanorũ concurſu, & gratulatione, qui ẽt quotannis ad ſepulchrũ viſendum, Diuosq; adorandos ingenti multitudine confluunt; tradidereq; id quãplurimi, qui id temporis res geſtas conſcripſerunt. At longè diuerſa, planèque his diſſidentia M. Paulus, qui res geſtas Scythicas proſecutus eſt, ſcripta poſteris reliquit. Auctor hic eſt in Perſide Vrbem Sabbam eſſe, à qua trium dierum itinere diſtat Caſtellum, quod Calaſatã indigenę vocant, perinde ac ſi noſtra lingua, eorum Caſtrum dicas, qui Ingibus diuinos honores exhibent. Cuius quidem rei talem aſſignant rationem. Fuiſſe quondam eius regionis tres Principes ad Solymos, vt tùm recenti nato Prophetę, aurum, thus, myrrham offerrent. Quod cum egregiè obiuiſſent munus, ab eo viciſſim clauſam pixidem recepiſſe, cum his tamen mandatis, ne eam reſignarent. Hęc cùm, vnde venerant, redeuntes Regęs aliquandiu

M 2 ob-

obſeruaſſent, dein vetita conati aperuęrunt,repertumque in ea lapidem deſpicatui habitum merſere puthei aquiſ. res mira. De cœlo protinus eiaculati ignes incendere putheum æternis flammis, quas gẽs illa colit,Lucernaſque, & Lampades alio accendere igne, ſcelus non expiabile exiſtimat. Horum Regum tumuli Sabbæ viſuntur; Nimirum tres Arcæ auro, & Lapillis inſignes,vidiſſeque eas tercentis,& eò amplius elapſis annis Marcus ipſe atteſtatur; Vt quomodo ſibi hæc conſtare poſſint,non facilè extricemus. Et hæc quidem Chriſtianæ legis cœleſtium par conditio eſt, dum quælibet Ciuitas ſibi aliquid arrogare contendit. Innumeræ Diuorum reliquiæ, & plerumque eędem vbique gentium reperiuntur, & rumor falſis auctoribus principio vulgatus, ita demum animis nepotum inſidet,vt veriſſimum eſſe, vel iurati, affirment. Ecquę Chriſtianorum,ne dicam Italię,Vrbs eſt,quę ex Saluatoris noſtri Corona ſpinas non habeat? tametſi tot fuiſſe dictu credibile non ſit. Nemo tamen hunc honorem patriæ ſuę non vindicandum putauit. Accedat his, quòd & plures Perſarum more à profanis cultoribus ſepulchro

chro illati, aromatibus cōditi, quòd poſt tot annos incorrupti, integrique ſint, tanquàm cœleſtes, hoc explorati miraculo, vulgi opinione exiſtimantur. Cæterum hæc nobis in commune dicta ſint. Nam quod ad Magos Reges attinet, Mediolani extitiſſe apud optimos auctores conſtat, proculque dubio nobis eſt ſalſa prædicare, & opinori Perſas, leuiſſimam alioquin, veræque religioni ſemper inſenſam gentem. Igitur cum Euſtorgius Imperatorio nomine per aliquod tempus iura populis reddidiſſet, Materno defuncto, in eius locum Sacrorum Vrbis Antiſtes creatus eſt; fuitque ea res Conſtantino admodum grata, quòd, quem ipſe ciuili adminiſtratione dignum iudicauerat, populus Mediolanenſis ad Sacroſanctæ poteſtatis ordines promouiſſet. Vixit ille ea in dignitate annos ſexdecim, & poſt mortem inter Diuos relatus ad xv. Cal. Octobr. celebri memoria ab Inſubribus colitur. Ea enim vitæ ſanctitate pollebat, vt nihil nō à Deo Opt. Max. ſuis precibus imploraret. Extant adhuc antiqui verſus, vt tum tempora ferebant, & culti, & ſat elegantes. In his inter cætera id quoque ab eo ſumma omnium admira-

Euſtorgi⁹ Materno defuncto fit Mediolani Antiſtes.

tione geſtum traditur. Interpellauerat ad libidinem Criſpum Cęſarem mariti ex alia muliere filium Conſtantini vxor Fauſta, renuentemque Viro detulit, debiti parentibus immemorem honoris ſibi vim eum parauiſſe. Quamobrem pręſtita vxori fide credulus Imperator Polę Hiſtrię oppido iuſſit eum interimi. Sed cõperta poſt aliquot annos fraude, pari ſupplicio Fauſtam affecit, peremptoq; indigna morte priuigno parentauit nouercę manibus. Tùm eius mortis ſolatiũ ſuperbiſſimum tumulum parari fecit, quò innoxij filij oſſa reponeret; aduehebaturque interim Polam vrna magnitudine, arteque iuxta inſignis. Ea cũ Mediolanũ appuliſſet, vlterius deferre nequaquam potuit, non ſi innumera armentorum paria adiunxiſſent, non ſi tota Vrbs oneri inniteretur. Obſtat manifeſtum Dei numen, cedebantq; incaſſum operę omnes. Quod vbi per nuncios edidicit Cõſtantinus, fatis reluctandũ haudquaquàm ratus, dono eam Euſtorgio dedit; quam paruo iugo adiunctis bobus, quocumq; Sanctiſſimus Pontifex volebat, aduexit; & cũ animam ſuperis reddidiſſet, in ea cõditus ſummo honore, & maiori gloria parto tumulo, adhuc

Euſtorgi⁹ tumulo parato pro Criſpo Cæſare cubat

adhuc

adhuc fœliciter cubat. Per hęc tempora quis ordine municipali deſcript? in albo Decurionum fuerit, non admodum mihi exploratum eſt. In antiquis monumentis eorum quamplurima nomina extãt, quorum ętates diſcernere neque nobis expeditũ eſt, neq; vlli pręterea alij erit; quòd ſumma breuitate compendio, notati meram nomenclaturam contineant; non ab re tamen fuerit, nec à noſtra diligentia abhorret, vtrumque ſint, ea in medium proferre. Celebris inprimis apud Maguntiam eſt Q. Audaſius Acmazon Sextumuir Auguſtalis, qui Mediolani, & foro populi circum dedicauit. Retulimus ſuperiori libro eius nos eſſe ſententiæ, vt quę Modoetia vulgò dicitur, quandoque Forum Populi dictam credamus. Illud nunc addendum, quod ex Balbi Cómentarijs Iulius Fronto de Colonijs tradit. Is auctor eſt Forum Populi Coloniã deductam, oppidumq; muro cinctũ, in quo iter pedum quinum denum populo debebatur, cũ eius ager militibus Auguſti aſſignatus eſſet. Nam & Imperator Veſpaſianus poſtea. Lege ſua agrum cenſeri iuſſit. Verùm ſitne id oppidum, cuius in inſcriptione mentio eſt, cùm in

Decurionũ Mediolanenſium variæ inſcriptiones.

Albano monte foro populienſes Plinius collocet, haud affirmare auſim; libera ſit vnicuique abſque aliquo præiudicio ſententia in re tam obſcura, & non ſanè magni momenti. Circum omninò Mediolani fuiſſe, præter Auſonium poetam, indicat adhuc Mariæ ad Circum ædes, traduntq; aliqui tercentis ſupra annis à Galdino Vrbani Sacri Præſule deſtructū; quo potiſſimū nomine iniurijs eum inceſſit Merula, tanquàm craſſa quadam minerua preſſus pulcherrima opera, quibus etiam barbari, & feræ gentes perciſſent, aboleuerit. Nos in re, cuius ex idoneis ſcriptoribus nemo meminit, ſi liberæ coniecturæ eſt locus, longè prius cecidiſſe opinamur; Vt mirum ſit, nullo auctore Merulam tam petulanter in Sacræ Religionis tum Principem, & diuinis honoribus nunc cultum inuehi. Referuntur & Decuriones Geminij tres, Elegans, & Leander Sextumuiri, & hoc honore amplius Curator Aerrarij L. Geminius Meſſius. Huius inſignis eſt pietas in Herculem, quòd voto ſolutus libero munere Stylobatem illi dedicauit. Sunt & C. Caſſius Thyrſus, M. Fuluius Phillius, Q. Octa-

Circ' Mediolani an à Galdiro deſtructus

uius

uius Victor, Tyberiuſque Firmus, Sextumuiri, & ipſi omnes dignitate quoque inter alios Princeps Aurelius Valentianus Exarchus, omninò ante ea tempora celebris, quàm Rauennæ is Magiſtratus Conſtantinopolitani Cæſaris iuſſu præſideret; Nam antiquiorem hanc dictionẽ eſſe, etiam ex vtriuſque Theodoſij Epiſtolis cognoſcere in promptu eſt. Certe & Athenienſibus iampridem ſine prouocatione ius Exarchus dicebat, & non multum abſimilis Dictatoria poteſtas Romę habebatur; Sunt & qui tradant, poſteaquàm Conſtantinus irato nobis Deo, nobilitatem Romanam Bizantium tranſcripſit, Patricium Romanum, eundemq; Cõſulẽ Exarchum appellari cœpiſſe; tametſi de Valentiniani huius dignitate non tam diſputẽ, quàm, noſtra quæ ſit opinio, ingenue in medium proferam; Nam me quidem adiutore, nemo in Merulæ ſentẽtiam iuerit, qui horũm monumentorum argumento, ſicut Rauennæ, ita quoque Mediolani ſedes collocaſſe Exarchos arbitratus eſt; debile id, friuolumque teſtimonium; quoniam & nomen proprium eſſe Exarchus potuit. Sunt etiam ſuperioribus adnumerandi Virilliones

Exarchus quinam dicerentur.

duo,

duo, Q. Campilius, & L. Valerius Sextumuiri; Quo Magiſtratu inſignis etiam P. Vrſius Paulus habetur, Curator quoque Aerrarij deſignatus. Horum muneris eſt de vectigalibus fundis penſionem exigere, à Collatoribus, aut auri publici perſecutoribus pecunias, metallaque percipere; ad aliamque aſſumi dignitatem illis nefas, priuſquam hoc procurationis officio condigne functi eſſent. Legitur & Valerius Tacitus Sextumuir, & Nicias eiuſdem gradus, niſi quòd Tacitus Auguſtalis, Palatinus quoque libertus traditur; Vt mirum ſit, quomodo in municipali ordine aſcriptus fuerit, cum Lege Iulia Viſcellia nominatim hoc honore liberti acreâtur; contrariaq; legi affectantes extra ordinem damnati infamia quoque notentur; niſi fortaſſè hac exempti pœna Palatini eſſent, quorũ omninò auctoritas erat maior, vt plerumq; Vrbium, prouinciarumque procurationibus à Cæſare præficerentur. Laudanda etiam C. Caluiſij Secũdini Sextumuiri iunioris liberalitas, qui Herculi in Petra ſacra decuriam, itemq; aram ſtatuit. Colebatur, vti arbitror, hac nuncupatione Mediolani

Her-

Hercules,ſiue à nomine regionis, ſiue aliundè accita voce; Nam Herculis Petrā in Stabiano Campaniæ Sinu Plinius xxxij. prodidit. Aeternali quoque famę L. Tiutij Merulæ memoriam Trebia Philumela cōſecrauit,qui Sextumuir,Triumuir, Quartumuir celebratur. Præſignis & P. Horatius duplici Quartumuiratu, quòd appellationibus, & iuri dicundo præeſſet. Sed & Q. Tutilius Baſſus Sextumuir iunior in Marliano pago nomē ſeruat. Memorabilis etiam Q. Lucilius Charinus Sagarius Mediolanenſis Sextumuir, cuius nomine inſcripta baſis in Maceratæ agro,ex Sabini fano vetuſtate collapſa, in magni Iuliani Sacrarium eſt translata; Vt in peregrino quoq; oppido ciuis noſter Lucili⁹ docta per hominū ora cōtinuò verſetur. Diuerſus ab hoc T. Lucilius præter Seſtūuiratū Auguſtalis, qui in Ticinenſis Portæ ſuburbanis ædib. adhuc cognoſci poteſt. Verùm & operæprecium fortaſsè facturus ſum, ſi integrā elaboratiſſimi cuiuſdam Stylobatę inſcriptionem retulero; hæc eſt huiuſmodi.

Aeſculapio,& Hyrgiæ Sacrūm. C. Opius C.L.Leonas VI.vir & Aug. Honoratus in Tribu Cl. patrum, & Liberum

clien-

clientium, & adcenſus patronis ſanctiſſimis communicipibus ſuis D.D. quorum dedicatione ſingulis decurionib⁹ *X.II. *X.III. Auguſtalibus, & colonis cænam dedit. Fuit hæc liberaliſſimi ciuis munificentia, quam æquauerit, neſcio, an potius ſuperauerit C. Valerius Brocchus, qui ſeſtertiorum denis millibus arbitratu Valeriæ ſororis monumentum ſibi fieri teſtamento iuſſit. Eſt & Tenethon P. Tutili Caliphontis VI. vir ſenior patronus controuerſiarum xij. Collegiorum, Aerrarij curator, & Auguſtalis allectus Mediolani, tùm negotiator ſtipis argenteæ; tot dignitatibus non adauctus tantùm, ſed penè oppreſſus. Cæterùm & id ętatis familias, quæ frequentiores Mediolani floruerint, recenſere non ab re fuerit, vt quicquid Vrbis antiquitatē refert, quominùs deſideretur, emergat ad lucem. Nec verò mihi perſuadere non poſſum, felices veterum animas, ſi quis ſepultis ineſt ſenſus, non admodum lætari, cùm tot annorum curriculis obliteratam, & ab omni recordatione excuſſā eorum memoriam dignitati ſuæ reſtituimus. Igitur his exceptis, quæ ex occaſione ſupra retulimus, gentilia antiquo-

rum

rum hæc ſunt nomina. Fabij, Primiti-ui, Gellij, Nouellij, Caninij, Cillones, Vitellij, Piſij, Ruffij, Attilij, Sattij, Nouelliones, Grȩcini, Statij, Sulpitij, Trutedij, Magij, Meſtri, Sentij, Octauij, Iunij, Septimij, Marij, Maſcelliones, Cominij, Virij, Valerij, Albutij, Cȩlij, Surdinij, Oppij, Morrenates, Accilij, Galliones, Minicij, Pontij, Lentuli, Vitaliones, Horatij, Hermetes, Quinctiones, Albini, Manlij, Allij, Terentij. Horum Horatij in pago montis Orphani magis celebres; ſicut Morrenates, & Fabij apud Brutianum; Terentij penes Beſnatum, Vitaliones in Alciato oppido. Sunt & Areluni, Albutij, Caſſiani, Curtij, Cornelij, Craſſi, quorum familias nominis ſimilitudine Arluni, Bucij, Caſſani, & qui à Curte, tùm Corneni, Graſſiq; æmulantur; etſi nequaquam ipſe eorum ſententiam probem, qui hac ratione ab antiquis origines auſpicantur ſuas; tàm frequenter oppreſſa Vrbe, cȩſiſque à Gothis prȩſertim ciuibus; vt vix hominum mortalitatē perſpicienti id poſſibile cenſendum ſit. Nam ſi ob longam temporis intercapedinem in Verrinis M. Cicero ſe negat à M. Tullio, qui Conſul fuerat, & an-

Nomina Veterum familiarū Mediolanenſium.

& annis penè ducentis præceſſerat, prognatum, quanam fiducia poterunt hi tã longa ſerie ſuos dinumerare auctores?

L. Fabio M. F. Gal. Ciloni
Septimino Coſ. Præf. Vrb.
Legg. Aug. Propr. Pannon.
Super. Duci Vexill. Leg. Propr.
Prouinciarum Mœſiæ Super.
Ponti, & Bithiniæ
Comiti Augg. Legg. Augg. Propr.
Prouinciæ Galatiæ Præf.
Aera. militaris Proc.
Itemque Leg. prou. Narbonenſ.
Leg. Leg. xvj. Fl. & Samoſate
Sodali Hadrianali.
Pr. Vrb. Trib. Pl. Q. Prou.
Cretæ Trib. Leg. XI. Cl.
Xuir Stlitibus iudicandis
Mediolanenſes
patrono.

Acontio.

L. Ranio optato C. V. Cos.
Curatori Republicæ Mediolanenſium Curat.
Reip. Nolanorum Procoſ. prouinciæ
Narbonenſis Legato Aug. & Iuridico
Aſtyriæ Græciae Curatori Viae
Salariae Curatori Reip. Vrainatium
Metaurenſium, Legato prouinciæ
Aſiæ, Pratori, Tribuno plebi &
Quæſtori Prouinciæ Siciliae. &c.

Re-

Rerum patriæ

ANDREÆ ALCIATI

LIB. IV.

EPITOME LIB. IV.

Magnentius Mediolani Decentium fratrem Cæſarem facit. Conſtãtius magna clade Magnentio deuicto Mediolani in hyberna conceſſit. Ad Laurentij ædem vbi Thermæ palatium incolit. Offitiorum palatinorum nomenclatura. explicatio. quinam ex Mediolanenſibus ea geſſerint, eorundem eulogia. Conſtantius in eadem Ciuitate genio & delatoribus indulgens Gallum, quem Cæſarem fecerat circumuenit, & occidit. eiuſdem vanitas & elatio. Merobaudi monumentum in Briganteis collibus agri Mediolanenſis erutum.

adula-

Adulatores principibus pernicioſi. Vrſicinus apud Conſtantium accuſatus, quod ad Imperium adſpiraret, liberatur, Flauius Iulianus Galli frater, accuſatus quod res nouos moliretur Imperatoris ſæuitiam euadit. Idem Imperator multos innocentes obtruncat, noxios liberat. Marinus in conuiuio liberius de Conſtantio obloquutus plectitur. Brigantij Lentienſesque Rhetias infectant. Syluano Galliarum Duci à Dynamio pernicies ſtruitur, re patefacta Siluanus liberatur, Accuſator pœnas luit. Siluanus rebus ſuis diffidens Imperatorem ſe facit. obtruncatur. Conſtantius Arrianis fauet fit concilium Mediolani trecentorum Epiſcoporum. Auxentius Dionyſio ſufficitur. Liberius Romanus Pontifex, & Dionyſius in exiliũ mittuntur. Conſtantius Athanaſio Alexandriæ Antiſtiti: Orthodoxæ fidei propugnatori valde infenſus, Ob ingruentes Galliarum calamitates Flauium Iulianum Mediolanum accitum Cæſarem dicit,

cit, eidem ſororem Helenam in matrimonium locat Hilarij Pictauienſis cum Auxentio Mediolani de diuinis dogmatibus diſputatio. Ab Arrianis Vrbe eijcitur. Iulianus parem Conſtantio Maieſtatem affectat, immemor acceptæ gratiæ in eundem hoſtilia machinatur. Martinus, qui poſtea Turonenſibus præfuit ab Auxentio Mediolano eijcitur. vitis Medica à Martino plantata. Dionyſius priſtinæ dignitati reſtitutus. moritur. Aurelius Archiepiſcopus, eius corpus Mediolanum vehendum curauit. Valentinianus poſt multa pericula Mediolanum venit.

SVſtulit Conſtantin⁹ ſenior ex Fauſta filios tres, quos Imperij hæredes reliquit, diuiſo inter eos ita terrarum orbe, vt Conſtantinus Gallias, Hiſpanias, Alpes Cottias, Britanniamque cùm Inſulis acciperet: Conſtantio Oriens, & Thracia; Conſtanti quicquid Græci nominis reliquum erat cũ Illyrico cederẽt.

Verùm inter eos non diuturna pax extitit. Aduerſus fratres iniuſta arma primus Conſtantinus mouit, quòd ſe in ea diuiſione dolo malo ab eis captum diceret. Quamobrem ſuperatis Alpibus Aquileiam vſque ſubactis Italis progreſſus erat, cum in inſidias lapſus, à Conſtantis ducibus circumuentus, occiditur. Conſtanti portio deuicti fratris biennio acceſſit. Hinc, vt in ſumma felicitate ſeſe moderari difficillimum eſt, conuerſo ad delicias animo, morosior factus, prouincialibus primùm grauis, mox legionibus, & illiberalis viſus, à Magnentio, miſſis percuſſoribus, interceptus eſt. Erat Magnentius Auguſtæ Vindelicorũ ordinum Comes vnius conuiuij, quod aiunt, decreto Imperator factus; nã cum à mane ad veſperas more gentis epulum militibus exhibuiſſet indutum murice, & extra cubiculũ egreſſum illi Auguſtũ ſalutauerunt. Tũ mox coacto exercitu ingẽti agmine Italiã petijt, & Mediolani diu immoratus fratrem ſuum Decentium, vt Gallias tueretur, interim Cæſarem fecit, percuſſaque in eius nomen moneta, cuius inſcriptione Auguſti fortunæ ſimul, & Cæſaris victoriæ dignitatis partæ ho-

Magnentius Mediol. Decẽtiũ fratrẽ Cæſarem facit.

no-

norem tribuit. Sergio, Nigrianoque Conſulibus hæc Mediolani acta traduntur. Romæ verò tyrannidem Nepotianus inuaſerat, Conſtantini conſanguinitate audax iuuenis, & gladiatorum princeps. Sed cum dies duo de triginta regnaſſet, factione Magnentij, qui, licet abſens, plurimùm Romæ tum poterat, interfectus eſt. At Conſtantius, qui in Oriente bellum aduerſus Perſas gerebat, audita fratris cæde, ad ciuilia arma ſe præparauit, & ne per occaſionem Perſæ Romanorum prouincias adorirētur, Gallum Conſobrinum ſuum Cæſaris dignitate inſigniuit, & Antiochiā Syriæ propugnaculum miſit. Tùm Magentij fraudes, immeritamque Conſtantini necem vltum venit. Erant in armis hominum penè centum millia; vario euentu pluries certatum; nouiſſimè conſerta manu, cum vtrinque quinquaginta quatuor virorum millia cecidiſſent, victus Magnentius in Nurſam Galliæ Caſtrum fugit. Ibi exercitus reliquias allocutione firmaturus, malum omen accepit. Cum Conſtantium dicere vellent, Conſtanti, acclamauerunt, Auguſte tu vincas; Quamobrem territus Lugdunum magnis itine-

ribus contendit, & cum alterum fratrem cum matre cæſum comperiſſet, gladio & ipſe occubuit. Domeſtica exempla ſecutus Cæſar Decentius, laqueo vſus eſt; Conſtantio ſextum,& Gallo iterũ Conſ. Tùm nõ ita multo poſt cum Arelate Tricennalia vota victor Auguſtus maximo Ludorum apparatu edidiſſet, Gerentium Comitem,vti Magnentij fautorem, delatum exilio damnauit; quam ſortem commiſſo eodem delicto accuſati ex Italia, & Britannijs quamplurimi ſubiere. Valentiam dein delatus cum Alamanorum Regibus Gondeundo, Vademarioque icto fœdere, ſolemniqúe ritu peractis omnibus ad hiberna Mediolanũ venit; ibi omnis fortunæ, viciſſitudiniſq; ſecurus quieti incumbebat. Verum qua Vrbis Regione habitauerit, nihil eſt, quod pro comperto affirmem. De re (quando & poeta Auſonius Palatinas in hac vrbe arces celebret) non ambigitur; Locus ipſe controuerſiam ſolum facit.Noſtrates hiſtorici ad Georgij templum Traiani Prętorium fuiſſe cõtendunt,quod & annoſa vlmus non multum inde diſtãs,eo cognomine vulgò prędicetur. Honorij Imperatoris ædes quidam

Conſtãtius Mediolanum in hyberna conceſſit.

dam crebrioribus coniecturis ad Hortũ, qui nunc Diui Ambroſij ſit, collocant; de cantataſque Claudiano poetæ nuptias non alio loco contractas opinantur. At Herculij Maximiani palatium certioribꝰ (Mamertino præſertim) quin Mediolani extiterit, nequaquàm ipſe dubitauero; neque abſimile vero eſt, Thermis quas de ſuo nomine appellauit, fuiſſe iunctum. Earum ad Laurentij certiſſimæ ruinæ adhuc ſuperſunt. In progenitoris ſui ædibus habitaſſe Conſtantinum mihi credibile admodum videtur. Sic Imperatoris præſentia nobilitata Ciuitas palatinis quoque officijs frequens erat; Quorum ordines vt paulò accuratius referã, quòd ab alijs res nequaquàm prodita eſt, maximè adducor, tum etiam quod his, quæ hoc libro dicturi ſumus, non mediocrem lucem huiuſmodi videntur allatura. Referuntur in primis Comites, quorum alij ſacrarum largitionum, alij rerum priuatarum, quidam Conſiſtoriani vocabantur. Ex his, qui largitiones procurabant, non aurum tantùm argentumque, aut cœtera de prouincialibus munera ſollicitare, ſed de Iudicum deſidia, iniquitateq; ad Auguſtũ referre tenebãt,

Maximiani palatiũ incolit.

Palatina Officia.

Comites ſacrarum largitionũ

vt ſi qui priuatam potius ſibi, quàm publicæ rei conſulerent, haud immeritò plectarentur. Priuatæ verò rei Comites in cauſis fiſcalibus pronunciabant, harumq; litium diſceptatores habebantur. Conſiſtoriani, quòd Imperatoris Comitatum vbique ſectarentur, dignitatis honore nec Proconſulibus cedebant. His Magiſtratibus Mediolanenſes quoque quoſdã functos opinari libet. Siquidem ingredientibus Franciſci templum à Læua in veſtibulo occurrit antiquus tumulus; cuius epigramma, licet à marmorario non ſatis doctè ſculptum, haud pigebit tamen adſcribere. Lux patriæ, &c. Mittebantur etiam extra ordinem Comites, qui rei militari præeſſent, itemque qui Prouincias gubernandas acciperent. Hi Præſidum inſtar primi ordinis cenſebantur; illi mandatam à Magiſtro militum iuriſdictionem exercebant; plerumque etiã pro pria auctoritate Principis beneficio, quicquid placuerat, aggrediebantur; ductiſque trans maria Legionibus prouincias defendere, cum hoſtibus acie congredi, aut eos obſidione ſubmouere illis ius erat; Ducumque potentia ſubleuati ſummam poteſtatem in exercitu habebant, & hoc

Comites rerum priuatarum.

Conſiſtoriani.

Comites rei militaris.

hoc officio cum egregiè functi eſſent, Vicariæ dignitatis poſt depoſitam adminiſtrationem priuilegio fruebantur. Hinc originem traxiſſe Vicecomites ipſe crediderim, quorum arma tercentis abhinc annis ita ex Inſubribus propogata ſunt, vt ſuorum temporum nemini aut rerum geſtarum gloria aut diutino ſucceſſu cedant. Nec nos quicquam moueat illa nō ſat latina ſubrogationis vox, quoniā ea ſub illis Imperatoribus inoleuerat conſuetudo, vt inter has dictiones differentiam non agnoſcerent; Nam & in iuris ciuilis collationibus Viceconſules Beliſarium, Baſilidem, Ioannem vbique Iuſtinianus appellat; qui tamen dubio procul iuſti Conſules fuerunt. Vſu enim vocabula innouari, mutarique accepimus. Igitur ab aliquo ortos, qui fortaſsè Comitis titulo Inſubribus ab Imperatore miſſus iura reddiderit, celebris huius familię nomen argumento eſt; etſi alij tradant, quæ ad præſens inſtitutum minimè quicquam attinent. Annumerantur & in Palatinis officijs Domeſtici, qui quoniam à ſecretis Principis erant, & Imperialem Maieſtatem adorandi, & Prætorio Præfectos oſculandi facultatem habebant.

Vicecomites vnde dicti.

Domeſtici.

Eorum Tribunum aliqui Primiceriũ appellant; ipſe ex veteri inſcriptione Protodomeſticum malim. Siquidem ſuperius quoque à nobis Eluij Aurelij Mediolanenſe monumentum relatum eſt, qui hac dignitate honeſtatus fuerit. Sunt & Silẽtiarij, quos palatij ipſius Decuriones rectè dixeris. Hi triginta numero, vbi honeſtam miſſionem acceperint, inter Senatores pari honore agunt; Munerum tamẽ, cæterarumq; functionum exortes, dignitatis participes ſunt. Priuato quoq; legis municipalis beneficio decorantur, quòd à collationibus immunes, nec hoſpitẽ ſuſcipere, nec tyronib. equos præſtare, nec alium iudicem, quàm officiorũ magiſtrũ agnoſcere coguntur. Protectores etiã parazonio illuſtres Principis ſalutẽ tuebantur; ſi per quinquennium à Comitatu abfuiſſent, cingulo, vti deſides, illos ſpoliandi fas erat; Conſulari dignitate fruebantur; eorum Tribuno altior gradus. Eſt in Victoris Martij propyleo ſilicea arca, innumeris inſcripta notis, quæ Martiniano cuidam protectori ab hæredibus facta fuerit. Erant ẽt Proximi ſacrorum Scriniorum, inter quos negotiorum diuerſitate multa differentia. Alij namque ab

Silẽtiarij.

Protectores parazonij.

Proximi ſacrorum ſcriniorũ.

Epi-

Epiſtolis erant; quidam à libellis, diplomatibusque, quos Cornicularios appellãt; à memoria, & regeſtri alij. Traduntur & agentes in rebus Ducennarij, Biaueij, Centennarijq́;. In his erant artifices, diſpenſatores, Scripturarij, & id genus neceſſaria Auguſtis officia. His qui præerãt, præpoſiti, agentiumq́; Principes diceban tur; Honoratiſſimum munus, nec niſi per gradus adeundũ, ꝙ Præfectorũ Prætorio Seminariũ quoddã eſſet. His addẽdi Curioſi; Vox frequẽs, & Iulio quoq; firmico nota. Horũ officiũ fuerat, commiſſa à Palatinis delicta referre ad Præfectos, vel ſi qui paulò inferioris fortunæ forẽt, vt pęnis & ipſi atrocibus proſequerẽtur. In au la frequentes quoq; Fullones, Veſtitores, Pictores, Pincernæ, ſimilisq́; profeſſionis miniſtri, quos Caſtrenſiarios vocabant. Extat in præſentem diem apud Templũ maximum marmoreus ſtylobathes, quo T. Ponti maioris negotiatoris Lẽtiarij, & Caſtrenſiarij nomen legitur. Hic, nõ ſat ſcio, an ad Palatinum munus quicquam pertineat; ſicut & illud apud mę dubium eſt, num qui ad Domnini legitur Rutilij Magonis ex Quatuor Annonæ Pręfectis tumulus eos Præfectos ſignificet, qui

Agentes rebus.

Curioſi.

Fullones. Veſtitores Pictores. Pincernæ. Caſtrenſiarij.

mili-

militibus, an potius Palatinis commeatū expediunt. Nam & officium id non vtile tantùm, ſed etiam neceſſarium erat. Qui annonam ipſam à prouincialib. exigebant, opinatores dicti ſunt. In vniuerſum quatuor dignitatum gradibus officia cōtineri conſtat. Illuſtres primas habēt, ques ſpectabiles ſequuntur; hinc clariſſimi, & inde perfectiſſimi. Attilium Creſcentem ſupra retuliſſe meminimus ex tabulario palatij eo honore celebrem, vt perfectiſſimus diceretur. Et hæc quidem hactenus. Nunc ad inſtitutum ſcribendi genus redeo. Igitur Conſtantius cœteris apud Inſubres amotis curis, quieti, luſibusque operam dabat. Sola vna ſollicitudine angebatur, quanā ratione Gallum, quem Cæſarem feciſſe pœnituerat, ex humanis eximeret. Immanis, efferuſque erat Gallus, ad omne patrandū ſcelus audax, naturæ malæ, prauæque, cuius alioquin temerarium ingenium coniunx, Auguſtique ſoror Conſtantia, vti mortalis quædam Megera, accendebat. Hac ſuadente nobilis vir Clematius Alexandriæ ortus, indicta cauſa, occiſus fuerat. Calumniam intendiſſe, non impetrato concubitu, iratam illius ſocrum tradunt.

Opinatores.

Illuſtres
Spectabiles.
Clariſſimi
Perfectiſſimi.

Conſtantius Mediolani Genio indulgēt.

Galli Cæſaris efferitates & ſæuitia.

dunt. Ad huius exemplum innoxij plures necati, alij eiecti bonis extorres eo inopiæ redacti erant, vt collaticia ſtipe victitarent. Non latebant Auguſtum ſceleratiſſima horum facinora, feceratq; primò eum certiorem his de rebus Præfect⁹ Prætorio Thalaſſus; ſed incitatus maximè eſt Domeſtici,& Protectoris ſui Herculani nuncio. Retulit is largitionū Comitem Domicianum, Quæſtoremq; mōtium, obuiam Galli ſæuitiæ euntes, militum gladijs ab eo obiectos cruciabiliter perijſſe. Quamobrem diſſimulata ira Conſtantius, litteras ad ſororem ſcribit, fictisque blanditijs, vt ad ſe cum viro ꝓperet, hortatur; Angi ſe maximè eorum, deſiderio, tantamque ſui erga illos amoris vim eſſe, vt abſentiam æquo animo ferre non poſſit. Habere præterea ſe in Republica res nouas, quæ nonniſi pręſente, conſultanteque Cęſare explicari poſſent. Barbarorum incurſionibus vaſtari Gallias, diripi fertiliſſimas regiones; quid potiſſimùm remedij afferendum ſit, cum eo ſe velle agere. Hæc, & his ſimilia cū perſcripſiſſet, dubitare primò Conſtantia, & quamuis Germani excidio quoque grauem plerumque iram formidare. Contra, ſi

tra, ſi iuſſis non paruiſſet, grauiore, & tanquam iuſta cauſa commotum multò magis pertimeſcebat. Tandem itineri ſe accinxit; ſed cum in Bithyniam perueniſſet, apud Cenos Gallicanos febre extincta eſt. At defuncta vxore Cæſar longè magis cunctari, & niſi Palatinorum perfidiã veritus eſſet, fugam decernere; Maxima enim ſpes ſuberat placandi per ſororem Imperatoris; qua ſublata tanquam nihil ſibi reliquum eſſet, extrema moliturus videbátur. Impulit labantem Scutariorum Tribunus Scudilo dicendi artem ſubagreſtis ingenij ſpecie occultans, & idcircò ad perſuadendum magis efficax, & vt trahentibus ita fatis hominum ingenia hebetantur, ſic Scudilonis pernicioſo conſilio vſus parendum exiſtimauit Auguſti iuſſis. Quocirca per diſpoſitos equos curſu publico accelerabat iter, alliciebantque eum blanditijs Comites, donec propè Polam Hiſtriæ oppidum ventum eſt. Ibi Euſebius cubiculo præpoſitus, & Pentadius Notarius, Mellobandesque armatorum Tribunus, (quòd ita in mandatis ab Auguſto Mediolani acceperant) eum interrogant, quot apud Antiochiam iniuſtè occiderit,

rit, iudicijque cauſas ſciſcitantur, dùm vxoris iuſſa voluntate cauſaret; Raptus agentis in rebus Apodemij ope, ligatis manibus in latronis noxij modum, capite cæſus eſt, relictumq;, vultus, corporisq; dignitate erepta, cadauer informe, paulò antea vrbibus, prouincijsq; formidatum. Nec Galli, licet impij hominis, cę dem inultam percuſſores tulere; Nam & ipſi, paria facientibus Dijs, nō multò poſt infelici morte perierunt. In Brigantię Mediolanenſis agri collib. effoſſum eſt Merobandi monumentum, qui neſcio (quòd Barbara nomina inuerſione aliquarū litterarum ſemper latinis proferuntur) an is fuerit, quem Mellobandum Conſularem virum à Maximo tyranno cæſum legere memini, quòd pro Valentiniano iuniore diuerſas partes ſecutus in acie fuiſſet. At Apodemius eluctante adhuc Cęſaris anima, raptis eius calceis, citatiſſimis equis, vt nimio cogendi ardore etiam quoſdā extingueret, percuſſorius index Mediolanum aduolauit, è veſtigioq; Regiā ingreſſus, ſpolia occiſi Principis ante Cōſtantij pedes proiecit, &, vt omnis res opinione celeri⁹ trāſacta fuerat, eū docet. Eſt is nūcius ſūma alacritate Auguſto accept⁹, ꝙ non

Merobaudi ſepulcrū in collibus Briganteis effoſſum.

Supra Ammianū ſecutus appellaui nā & Mirobaudum.

non difficilis tantum, ſed penè deſperata res tam felici euentu finem ſortiretur. Hinc aggreſſi adulationibus pronas aures purpurati, virtutem, fortunamq; Imperatoris vocibus extollere, ſupraq; omnem humanæ condicionis aleam poſitum prædicare; eas regni ſui vires eſſe, vt nullo caſu labefactari, nedum proſterni poſſent. Oſtendiſſe id diuerſis temporibus duos Principes, quorum abiurato in Illyricis imperio Veterannius exauctoratus, in Norico Gallus neci deditus; Quo adulationis ſtudio ille allectus, applaudentiũ verbis fide adhibita, ſemet admirari, & ſe ipſum (quod aiunt) canere cæpit; Tùm veluti mortales egreſſus metas, immortalem ſe credere, & quoties reſcriptis, diplomatibuſque ſubſcribendum erat, ſeſe æternum fateri. Leguntur paſſim in Ciuili iure Conſtitutiones, quibus aliquando æternitatem ſuam adſcribit, aliquando totius orbis dominium falſa aſſeueratione ſibi vindicat. Ea reſcripta Mediolani edidiſſe Conſtantium Marcellinus auctor eſt. Adulatio ſcilicet Principum peſtis, lethali mulſo mentes ebrias reddit vt nonniſi adueniente miſeria excitentur, veraque tum demum audiant, cum in

Adulatores principibus pernicioſi.

Conſtãtij elatio & vanitas.

fau-

fauſtus aliquis caſus eos circumuenit. Sic eiecti regno quamplurimi leguntur, dum nihil vlterius ſciunt, quàm quod ſcire aſſidui auribus adulatores patiuntur. Qua potiſſimum ratione miſerabilem Imperatorum ſortem Diocletianus damnabat. Igitur ijdem purpurati, & horum in primis Arbetio percuſſus palpo aures innocentium quoq; calumnijs onerant. Defertur tanquàm affinitate Tyrannidis reus Orientis Comes, atque idem animi, induſtriæque propè ſingularis Vrſicinus. Antè Galli necem ex Perſarum limitibus accitus Mediolanum venerat. Perſuaſum enim ab Arbetione Imperatori fuit, ſi ciuilibus armis cum Gallo diſceptaretur, fore, vt interim Vrſicin⁹ militum ſtudijs ſubnixus, prætera fortiſſimus dux, maiora meditaretur. Suboleſcere Imperio adultos eius filios, non patris tantum gratia, ſed & proprio decore, ſuiſque virtutibus claros. Quibus rebus Imperator commotus ſub honoris prætextu eum accerſiuerat; Interimque clandeſtinis conſilijs Arbetio & cœteri tam enixè eius ſalutem oppugnauerant, vt iuſtis defenſionibus occluſas aures Conſtantius gereret. Mouerat ſuſpicionibus

Diocletiani ſententia de miſera principum ſorte.

Vrſicinus accuſatur.

etiam

etiam leuiſſimis addictum hominẽ, quòd per Orientis omnes prouincias longè, & latè Vrſicini famam increbeſcere delatores monuerant, eamque ſibi populorum beneuolentiam eum comparaſſe, vt iure, meritoque Imperatori formidoloſa tanti ducis potentia eſſe poſſet. Igitur in Regiam deductus Vrſicinus, neutiquàm his malis cedere, nihil auctoritate ſua indignum dicere, innocentiamque ſuam euidentiſſimis ſignis exponere. Sola eum macerabat cura, quòd ab his, quos minimè opportuit, Læſæ Maieſtatis reus ageretur; fortunamq; ſecuti eius veteres amici ad potiora deſciuerant. Improbitas Arbetionis omnem excedebat modũm, quòd fictis illecebris vti fortiſſimũ virum Collegam coram laudatum, clam inſidijs appetebat. Ergò communicato paucis quibuſdam arcanorum Præfectis conſilio pronunciat Imperator, vt procul à militum conſpectu tractus ſequenti nocte Vrſicin⁹ indemnatus occideretur. Interim dum deſtinatum facinori tẽpus expectant, mutato animo, ſeu populariũ inuidiam veritus, ſeu melioribus conſilijs fide adhibita, abſoluendum eſſe cenſuit. Frustrati opinione ſua delatores, calumniarum

Vrſicinus abſoluitur

niarum

niarum machinas in alios vertunt. Erat Galli Cæſaris frater Fl. Iulianus, adoleſcens adhuc, & cuius ætas præter optimā ſpem præſtare quicquam non poſſet. Is à Conſtantio ad Marcelli fundum, qui in Cappadocià eſt, relegatus, Conſtantinopolim venerat; quamobrem duplici crimine accuſatus eſt, quòd aduerſus Auguſti iuſſa Cappadocia, ſiue, vt Caſſiodor⁹ mauult, Nicomedia exceſſiſſet; itemque quòd Conſtantinopoli cum fratre Gallo diutius verba feciſſet. Itaque ad Principem Mediolanum deductus, cum dicendi copia ſibi facta eſſet, obiecta, vt Amianus auctor eſt, diluit; quoniam nonniſi petita prius venia quicquam fecerat. Caſſiodorus fuga Mediolano dilapſum tradit, inuioſque per ſaltus diuerſis locis latuiſſe, donec exorato per Euſebiam Imperatoris coniugem viro abolitionem impetrauit. Perductus itaque Comum, cum ibi pauliſper traxiſſet moram, ſtudiorum cauſa ad Græciam ire permiſſus eſt. Decreuerat enim Athenis philoſophiæ operam dare, ſeu quòd ita verè ſibi placuiſſet, ſeu potius vt per litterarum, otijque amoris diſſimulationem minus Imperatori ſuſpectus fieret. Nam & Nico-

Flauius Iulian⁹ Galli frater accuſatus.

Iulianus Mediolanum deducitur.

mediæ religionis Chriſtianæ profeſſionē habitu Monachi oſtendebat, vt digna Imperio indoles, affectandiq; Imperij ardor huiuſmodi veſte Conſtantiū lateret. Itaque falſis delationibus, vt plerique innocentes inuoluebantur, ſic & rei quidā, etiam tercentas meriti cruces, iiſdem annitentibus aulicis, euadebant. Gorgonio Galli Cæſaris thalami cura commiſſa fuerat. Hic improbè geſtorum cum particeps, concitator, auctor Gallo ſemper extitiſſet, tamen reus antè Imperatorem actus, conſarcinatis per Regiæ Spadones mendacijs, periculo ſubtractus eſt. Nec contenti calumniatores hæc Mediolani in ipſa Imperatoris regia feciſſe, alios quoque alibi adoriuntur. Delatæ Aquileiam fuerant militarium ab Oriente Cateruæ; Hi tanquàm ferocientis Galli Satellites, & miniſtri auerſabantur. Quamobrem Auguſti iuſſu Arbetio, Præpoſitus cubiculi Euſebius Mediolano diſcedentes ad eos aduolauerunt. Ibi nullo diſcrimine boni, maliq; ſupplicijs affecti, capitalem maior pars ſententiam, leuiores aliqui pœnas ſubiere. Quibus ex animo confectis rebus, ad Principis Comitatum,

Conſtantius plures innocentes damnat nocentes abſoluit.

tan-

tanquàm cæſo Parthorum rege, ouantes redierunt. Memorantur in aula duo pręſertim peſſimo ingenio, complicandis calumniarum nexibus infames; Paulus Notarius origine Perſa, cui ex re inditum Cathenæ cognomen erat, & Mercurius Triclinij magiſter, mox rationalis, vulgo ſomniorum Comes appellatus; quòd per quietem ſi quiſquam aliquid inſomnij vidiſſe amico (vt plerumque facere ſolemus) nunciaſſet, protinus inuerſum Mercurius Imperatoris nimium patulis auribus inſuſurrabat; Vt non ſolum quicquam de Principe obloqui ea tempeſtate periculoſum foret, verum etiam vel ſomnia enarrare capitale videretur crimen; & qui Mediolani erant, tanquàm apud Athlanteos nocturnis imaginibus carentes populos nati, non ſomniaſſe ſolum, ſed neque dormiuiſſe externis fateri non audebant. Inter has ſummis ſceleribus attentatas quæſtiones alia exorta eſt clades, inopino malo quamplurimos oppreſſura. Apud Syrmium intra Africani prouinciæ Pannoniæ ſecundæ Prætorium diſcubuerant quidam. Hi ampliſſimis potationibus ebrij facti, tanquàm abſque arbitro,

Paulus Notarius & Mercuri' rationalis peſſimi.

loquerentur, præſentium temporum adminiſtrationi detrahere, Imperatoris famam ſugillare, quamprimum regno deiectum iri, augurijs ita ſuadentibus, prædicare. Aderat his ſermonibus Gaudentius quidam, qui rem inter pocula agitatam, tanquàm ſeria eſſet, ad Rufinum Præfect. Prætorio apparitorum principem detulit. Voraciſſimus erat Rufinus, auaritiaque, & fraudolenti ingenij artibus famoſus; Quamobrem confeſtim ad Conſtantij regiam delatus, eorum nomina, iniuriaſque expoſuit; quibus tam acriter indignatus Imperator eſt, vt indicta cauſa Africanus, cæterique conuiuæ ſublimes ad ſupplicium trahi iuberentur; Teuto mereſque domeſticus protector cum Ruffino miſſus, qui pedicis, manicíſque implicitos omnes perduceret; executiq; grauiter Principis præcepta illi vinctos Mediolanum deduxerunt; & cum quæſtionibus ſubditi ſe quædam inter epulas petulanter ob temulentiam locutos ſolum confeſſi eſſent, carceribus ſub aliqua abſolutionis ſpe incluſi ſunt. Solus perijſſe traditur pernicioſi ſermonis auctor Marinus, qui cum Aquileiam perueniſſet, dum neceſſarijs itineri parandis intē-

Rufinus præf. prætorio voraciſſimus.

Marin' de Conſtātio obloquut' plectitur.

ti eſ-

ti eſſent cæteri, prærepta occaſione latebat; Sed inuentum Teutomeres, ira, furoreque actus, naturæ alioquin feruentis hominem, enſe impegit. Dum hæc domi à Conſtantio aguntur, foris increbreſcebat bellum. Infeſtabant Rhetias Brigantes, Lentienſeſque Alamanici pagi; nec qui pro Imperij ſalute in limitibus milites excubabant, tantis malis pares videbantur. Quocirca Conſtantius Mediolanenſi Vrbe derelicta, hanc ſibi prouinciam capeſcendam exiſtimauit; profectuſque Comum, ſuperatis mox alpibus, conſilia belli exequebatur. Cum ventum ad manus eſſet, cederentque iam Conſtātij Legiones, Arenthei, Bapponiſque virtute reparatæ ſunt vires, & extorta de hoſtium manibus victoria, cadauerumque altiſſimæ ſtrues de barbaris factæ. Sic felicique exitu perfectis prælijs, Mediolanum, vt conſueuérat, Lætus, atque ouans Conſtantius redijt. Hic nouæ rurſus in innocentium caput excogitatæ fraudes fortiſſimos viros penè ſubuerterunt. Irruperant Gallias Franci, Alamanica natio, cædibuſque, & rapinis omnia fædabantur; Præfectuſque illis regionibus Syluanus, etſi cautiſſimus dux, coercendæ

Brigantij Lentiēſeſque Rhetias infeſtant.

Syluan' accuſatur.

tamen tanta licentiæ impar erat. Syluanum ob æmulationem odio proſequebatur Arbetio, nihilque apud eum antiquius reſidebat, quam vt vllo pacto è medio illum tolleret; hoc dies, noctesque agere. Sperabat enim futurum, vt ea ſibi Prouincia demandaretur. Erat Dynamius equorum, quos per diſpoſitos locos Auguſtus habebat, Præfectus. Hic è Gallia Mediolanum venturus Syluanū adit, & commendaticias ab eo ad amicos Principis litteras pro mutua neceſſitudine petit. Nihil minus dubium Syluano, quam Dynamij fides. Igitur nil ſuſpicans fraudis, epiſtolas hac de re his, quibus viſum fuerat ſcribit, & illis perferēdas præſtat. At Dynamius, vt Arbetioni morem gereret, ſubornatore, & ſceleris conſcio Lampadio Præfecto, aſcitiſq; rei priuatæ Comite Euſebio, & Magiſtro à memoria Edeſio Collegis Cornelia vetitū facin⁹ cōminiſcitur, litteras ſibi datas partim inducit, maiori ex parte delet, ità vt priore ex ſentētia nihil reliquū ꝑmaneat; tū ſola incolumi ſubſcriptione relicta omnem contextū interpolat, & lōgè à veris diſſidētia adſcribit, tanquā obliquis verbis oſtētet Syluanus imperiū ſe affectare, cuperéq;

Dynamij perfidia in Syluanū.

eorum

eorũ auxilio hac in re vti. Dirigebantur hæ litteræ ad diuerſos Tribunos Palatinóſque, quorũ princeps Albinus Tuſcus erat. Igitur Dynamius ſuadente Arbetione rem ad Auguſtum defert, Conſiſtoriumque ingreſſus falſa illa commenta, & veriſimilia eſſent, fraudibus, aſtuque facta exhibet. Quamobrem hi, quorum nomina epiſtolis deſignata erant, in cuſtodia poſiti interim duriter habebantur. Non tulit hoc rei ſumma iniquitate percitus gentiliũ rector Malaridius; Sed aſcitis, in ſententiamque tractis quibuſdam Collegis, fremens, frendenſq; ad Imperatorem tendit; In cõſpectum admiſſus, per dolos, ac factiones circũueniri innocẽtes clamitat; Solum petere, vt ſe ad Syluanũ ꝓficiſcendi venia ſibi cõcedatur fore.n. vt quamprimum Mediolanum vna cum eo rediret, oſtenderentq; veris probationibus falſo cauillo ſtrenui Ducis ſalutem oppugnari; Redit⁹ ſui vadẽ, obſidẽq; (nè de fuga cogitare quiſquam eum exiſtimaret) Mellobandem Tribunum dare ſe paratũ offert; Nec detrectabat mun⁹ Mellobandes; Sed intercedebant huic ſpõſioni calũniatores; Exploratũ enim illis erat, ſi aliquis alius mitteretur, ſuopte ingenio Malaridi⁹ Syluani protector.
 terri-

territum Syluanum haudquaquàm iuſſis obtemperaturum; qua de re ceu contumax, & rebellis fidem accuſationi faceret. Hæc omnia è conuerſo caſura opinabantur, ſi Malaridius impetraſſet. Vicerunt itaque delatores, & Arbetione auctore miſſus eſt Apodemius, quo nemo peiores artes ad Imperatoris Comitatũ attulerat; facinoroſis quibuſque culpæ cõmertio carus, & omnium bonorum perpetuus hoſtis. Is à mandatis, quæ proficiſcenti iniuncta fuerant, diſcedens, nec viſo Syluano, nec redditis litteris illi, ſolũ ſuperbè admonuit, vt veniret, interimq; quieta omnia proturbans, in Syluani caput ſua conſilia vertebat. Dum hæc aguntur, & in expectatione Syluani omnes erant, Dynamius nihil ſibi reliqui facere, vt Malaridium in culpæ communionem traheret. Solitis itaque artibus Syluani, & Malaridij nomine ad Cremonenſis fabricæ Tribunum Litteras mittit, quib⁹, vt conſilij particeps, moneretur, properè pararet omnia; Siquidem iure veteri militaria arma fabricare priuati prohibentur; Habebantque Imperatores huic operi aſſignatum locum, quo Loricæ, Scuta, gladij tibialia, humeralia, galeę, idque

Apodemi⁹ peſſimus Iudex datur Syluano.

armo-

armorum genus in vſus publicos videbantur. Artifices ipſi fabricenſes dicti; Eorum Præfecti Tribuni fabricæ appellantur. Neceſſaria itaque res nouas tentantibus huiuſmodi Tribunorum opera videbatur, quòd militem armis inſtruere, vetera reparare ipſi poſſent. Igitur probabili arte vſus Dynamius Tribunum elegit, ad quem miſſæ litteræ fingerentur. Verum Tribunus rerum harum prorſus inſcius per eundem nuncium, qui eas attulerat, reſcribit, rogare ſe Malaridium, vt paulò apertius voluntatem ſuam exponeret; obliquas illas narrationes ſe non percipere; quorſum tendant. Quare craſſioris Mineruæ viro ea paulò perſpectius explicanda eſſe. Sic dimiſſus tabellarius ad Dynamium redit. Tum ille alacer, & confidens rurſus adito Imperatore veteri malo nouam Malaridij accuſationem innectit; quæ vbi ad Malaridij aures peruenere, ſuam, & Syluani ciuis ſui ſortem ingemiſcens, adhibitis popularibus quibuſdam francis, quorum magnam multitudinem in palatio Conſtantius habebat, Imperatorem adit, & Dynamiū vlturus calumniatorem appellat, remque tā apertè Conſtantio demonſtrat, vt pro damna- Dynamij fraudes detegantur.

tis iam falſi accuſatores haberentur; ſolaq; eorũ confeſſio extorquẽda reſtaret. Mandata iuriſdictione officiorũ Promagiſter Florentius Iudex conſtituitur. Hic cum Syluani litteras conſpicatus eſſet, ex priſtinis apicibus interpolatas, euidentiſſimam fraudem ſubeſſe Imperatorẽ docet. Quamobrem diſcuſſis tandem fallacijs, accuſatores ex Senatuſconſulto dãnati, & abrogata poteſtate Lãpadius quęſtioni ſubditus, ſuſpenſus Euſebius, pęnę quoque de Dynamio ſumptæ, & inſons Albinus abſolutus eſt. Mediolani hæc tũ acta traduntur. At in Gallijs Syluanus cũ exploratum haberet Apodemij apud ſe odium, noſceretque, quàm faciles, pronasq; aures delatoribus, & inimicis ſuis Conſtantius adhiberet, ad barbaros, vnde illi origo (francus enim erat) transfugere, ne quid indignũ pateretur, decreuerat; ſed veritus, ne accepta pecunia aut trucidarẽt, aut proditũ ſe Imperatori traderent, huic conſilio ſuperſedit. Igitur cũ nil ex præſentibus tutum cerneret, extrema attentanda arbitratus eſt. Quapropter quoſdã Cẽturiones, Tribunosq; allocutus, maximo militibus promiſſo donatiuo, Imperatoriam dignitatẽ aſſumpſit; Et quo-

Florentius Iudex conſtituitur.

De Dynamio, & alijs pęnæ ſumptæ.

Syluanus purpuram ſumit.

quoniam deerat purpura, quã indutos ſalutari Imperatores moris erat, à Draconum, Vexillorumque inſignibus ad tempus abſtracta vela coccineæ veſtis vicem præſtitere. Vergebat in occaſum Sol, cũ huius rei nuncius præter omnium ſpem Mediolanum venit. Ad Principem intromiſſus rei geſtæ ſeriem exequitur. Obſtupuerat inopino caſu Conſtantius, & dolore nimio attonitus vix ſui compos credebatur. Quamobrem de ſecunda vigilia aduocato conſilio, purpurati in regiam coeunt, vt, quod huic malo remedium eſſet adhibendum, ſimul conſultarent. Nullus erat, qui in commune quicquam afferret vtile, ſeu quod miraculo rei obſtupeſcentes bona mens deſeruiſſet, ſeu (quod veriſimile eſt magis) ne ſi minus ex voto res ſucceſſiſſent, conſilium quandoque Conſultori peſſimum redderetur. Viri itaque mentio ſic tantùm perſtringebatur, vt bellicæ rei conſilijs cautiſſimi, & quem virtuti eius impares fruſtra laceſſiſſent; quærebaturq; interim dux, qui hoſtis conatibus nihilo inferior illi opponeretur. Ergo q paulo ante obdictus capite, & p filios ſũmæ rei affectator accuſat⁹ fuerat, nũc vti impiger, at

que idem optimus exercituum ductor, Vrſicinus, Syluani audaciam vlturus, decernitur Mitiſſimis itaque verbis compellatum, cum nimiam credulitatem Cōſtantius excuſaſſet, ſucceſſorem tyranno deſtinat. Varijs igitur ſententijs dictis in eam itum eſt, vt priuſquam ſciret Syluanus quicquam de occupata tyrannide ad Conſtantij aures perueniſſe, mitteren tur quàm celerrimè nuncij, qui eum honorificis litteris monerent, vt accepto ſucceſſore Vrſicino, intacta poteſtate rediret Mediolanum; Sperabant enim fore, vt à calumnijs abſolutū ſe perſpiciens, ſorte contentus ſua, nihil vlterius molire tur. Miſſi cōfeſtim ſunt Tribunus cū Protectoribus decem, qui cum itineribns magnis, vt omnem rumorem præuenirent, ad celeritatem nihil ſibi reliqui feciſſent, Agrippinam coloniam acceſſerunt. Sed iam fama (quo nullum velocius malum) eos præceſſerat, omniaque erant ſupra, quàm opinabantur, lōgè magis difficilia. Quare mutato conſilio Tribunus, & protectores periculoſum commentum ordiū tur. Profecti enim ad Syluanum firmandarum eius virium cauſa opem, ſuppetiaſque illi allaturos mentiuntur; nec erat

Vſicinus contra Syluanū mittitur.

erat dubium, ſi nouo Imperatori veritas explorata fuiſſet, quin vno elogio morte omnes mulctarentur. Sed deceptus Tribunum in ipſo congreſſu ex more pedib⁹ aduolutum non erexit tantum ſed & regalis conuiuij honore alijs antepoſuit. Ibi dum diſcumbunt vna, ægrè ſe tuliſſe Syluanus retulit, quòd ipſe, & Vrſicinus poſt tot exantlatos pro Rep. labores eo redigerentur, vt capitis quoque cauſam agere coacti forent. Fatigabat militem inopia,& annonæ caritas; quamobrem palam circumfremebant omnes Alpium Cottiarum, queis ex Italia Agrippinam itur, anguſtias quamprimum perrumpendas; quæ res Tribunum, coniuratoſque Protectores non parum perterrebat. Igitur necem illius maturari placuit. Erant in Legione Braccati, & Cornuti milites, nomina hæc ab turmæ inſignibus ſortiti. Hos tanquam fluxioris fidei ſollicitãdos Tribunus exiſtimauit. Spe itaque pecuniæ ingentis accenſos ita dimiſit, vt Syluanum Principem ſuum ſe trucidaturos reciperent. Igitur albeſcente cœlo ſubitus armatorum globus regiam irrumpit,& cæſis cuſtodibus, audacior factus, ex Chriſtiani ritus ædicula, quò ſemiani-

Syluanus circumuenitur.

mis

mis cõfugerat, extractum interficiunt; dimiſſiq; è veſtigio Mediolanum curſores, qui Auguſto lætiſſimum nuncium afferrẽt. Qua ille re cognita, inæſtimabili gaudio plenus, ſolita quoq; inſolentia efferebatur, nõ quidẽ fortiſſimis Tribuni, Protectoremq; geſtis rem tribuẽs, ſed & hoc quoq; adſcribens ſuæ fęlicitati; Tũ ex more delatoribus admiſſis Syluani domeſticus Proculus admouetur æculeo. Is, etſi debili admodũ corpore, vt quantumuis leuiſſimis tormentis ceſſurus videretur, ſupra omniũ ſpem ẽt maxima fortiter ſuſtinuit; Nã tantũ abfuit, aliquẽ vti cõſciũ incuſaret, vt Syluanũ quoq; excuſare niteretur; Nã quincto die, quàm Imperator ſalutaretur Syluanus ſtipendium Conſtãtij nomine militibus diuiſiſſet; ſi, inquit, ad eam Maieſtatem adſpiraſſet; certè tã graue auri pondus interuerſurum fuiſſe, verò perquam ſimile eſt. Cæſi dein Aſclepiodotus, & Maudio Comites, alijque alijs cauſis; hacq; potiſſimùm ratione diris quæſtionibus quamplurimi ſubigebantur. At ſacræ res, diuinusq; cultus principio optimo ſucceſſu fruebantur. Dionyſius Præſul fidei propugnator. Pręerat Sacerdotibus Dionyſius rectæ fidei indefeſſus propugnator; mox omnia

nia turbantibus Arrianis maximum detrimentũ Orthodoxi accepere. Alexandriæ Antiſtes Athanaſius quorũdã Epiſcoporũ,qui Arrio hærebant, cõſpiratione abſens per ſummũ nefas dãnatus fuerat,ſacriſq; illi interdixerant in Præſulũ concilio. Quamobrem Arrij inualeſcẽte factione decreuit Cõſtantius rurſus Concilium Sacerdotum Mediolani indici, vt hic vtra opinio verior eſſet, diſceptaret. Conuenere itaque ex Orientalibus locis, non ſanè multi, quoniã eorum plurimos ſenectus,alios itineris longitudo prohibebat. Ex occidente ſupra tercentos Epiſcopos Mediolanum veniſſe conſtat. Vbi cœptum de re agi, quos Eoæ plagæ miſerant, ſtatim petere, vt decretum, quo Alexandria, ſacriſque Athanaſius arcebatur, ab occidentalibus confirmaretur, vt tot ſententijs ille damnatus, ſi quam de reditu ſpem conceperat, prorſus amitteret. Negare id Dionyſius, & Vercellis Præſul Euſebius, & qui meliora ſequebantur, cæteri. Ex Concilio enim ſe proripientes coram Principe proclamabant, dolis, fraudibusque Orientales agere; nihil aliud eſſe,quòd tantoperè virum ſanctiſſimum dam-

Mediolani Concilium indicitur.

Mediolani tercenti Epiſcopi cõueniũt.

damnent, quàm vt veras religionis ſentẽtias euertant, vt abominabile Arrij dogma vbíque terrarum diuulgent. Igitur ſolutum hoc modo Concilium eſt. At Imperator, qui iam in Arrij ſententiam iuerat, Athanaſioque infenſus erat, ægrè ad modum tulit, tam vehementer, quas ipſe probauit, partes oppugnari; Dionyſiumque, & cœteros in extremas Orientis inſulas exulare iubet; Ciues centum, & quadraginta Herculeis Thermis ſub Custodia eſſe imperat. Dionyſio Auxentium, Euſebio Eunucho impellente, ſufficit. Vir hic nequam, diſſimulata vera religione, Arrium ſequebatur, eoque potiſſimũ in Principis gratiam ſeſe inſinuauerat.

Constantius Athanaſio infēſus.

Dionyſius in exilium pellitur.

Dionyſio Auxentius Arrianus ſuffectus.

Cœterum Conſtantius ad Liberium Vrbis Romæ Pontificem litteras dedit, rogatque, vt libello, quo Athanaſius damnaretur, ſuum & ipſe nomen inſcribat. Auctoritas enim illius maximum pondus habitura videbatur. Detrectauit funeſtam rem Liberius, & minimè ſe his aſſenſurum reſpondit, qui nec viſum, nec auditum hominem damnare velint. Indignatus Auguſtus Leontio Vrbis Præfecto ſcribit, vt ad ſe captum Liberium Mediolanum mitteret. Curauit rem diligenter

ter Præfectus. Et quoniam Pop. Rom. Opt. Pontificis amore flagrabat, ſeditionem aliquam veritus, noctis ſilentio aſportari iuſſit, ductuſque Mediolanum nouis quoque delictis accuſatum Athanaſium cognoſcit. Augurem, magumque, & aliena à Chriſtianorum lege tractantem dicebant; Nam olim cum Alexandriç Athanaſius eſſet, præteruolantem corniculam, garrientemque conſpiciens; Vox hæc, inquit, latina lingua, cras, ſequentem diem denotat, quam gentium numinibus fatalem auguror; Cumque accidiſſet, vt poſtridie Principis edicto à templis (quos vocant) pagani arcerentur, exiſtimarunt, non diuino auxilio, ſed magicis artibus tum pollentem eſſe; hocque præſertim nomine virum detulerant. Igitur coram Conſtantio deductus Liberius, eum precatur, vt promulgata lege, quæ Nicenas Patrum ſententias probaret, ſolemni iudiciorum more mox in Athanaſium inquireretur, & qui à Niceno diffidere reperti forent, hi darent pęnas; Quicquid enim anteà actum fuerat, aduerſariorum odijs, ſolo impetu, nulla ratione factum. Ad hæc Im-

Liberius Romanus Pontifex Mediolanum deductus.

perator reſpondet Athanaſij ſcelera ſibi comperta in primis eſſe, qui Conſtantem fratrem ſuum falſis inſimulationibus ſibi inimicum reddere, vt ciuili bello cuncta ardeſcerent, conatus fuerat. Nec ſibi tantùm mala hæc explorata eſſe, ſed vniuerſo terrarum orbi, cum Sacerdotũ principes Chriſtianæ legis ſacramento eum exauctorarunt. Quamobrem alterum eligendum, vt aut cœterorum ſententiã ſecutus damnationi ſubſcriberet, aut in Inſulam deportatus Italia cederet; Huic optioni terminus tres dies dati. Cum perſeueraret in ſententia liberius, poſt biduum in Thraciam exul eiectus eſt; & cum pro viatico quingentos aureos Conſtantius, totidemque Auguſta ad eum miſiſſet, ſpreto munere, non amittet, inquit, hanc occaſionem Auxentius; illi reddite, qui ſemper aurum ſitit. Et his quidem, huiuſmodique rebus per otium Mediolani operam Conſtantius dabat. Verùm haud ita multo poſt eius animum auerterunt ingruentis belli curæ. Galliarum calamitatem aſſiduis popularium fletibus edocebatur. Excurrebant enim barbari, & in agros, homineſque craſſabantur, vt in ea prouincia

Liberius in Thraciam exul eiectus.

Galliæ diripiuntur à barbaris

cia nihil ab eorum incurſionibus ſat tu-tum eſſet. Agrippinam vſque Coloniam hoſtes venerant, & pertinaci obſidione cingere perſeuerabant; Neque verò Conſtantius ſatis ſalutis ſuæ conſultum exiſtimabat, ſi ipſe in Gallias profectus bellum illud aggrederetur. Italicis enim delicijs allectus remotiores partes adire periculoſum ducebat. In eam tandem, cum diu deliberaſſet, iuit ſententiam, vt patruelem fratrem Iulianum in Imperij ſocietatem ſibi aſciſcendum arbitraretur. Cùmque voluntatem ſuam in conſilio expreſſiſſet, idque non alia ſe cauſa facere teſtaretur, quàm vt à Gallijs barbaros ſubmoueret, ſolus tot periculis impar; tùm adulatores ſolito more ei animum addere; nihil eſſe, quod eius virtus, fortunaque tam vicina ſyderibus ſuperare non poſſit. Re ipſa in Gallo expertum, quàm Cæſaris nomen ſibi cauendum foret. His rationibus, vt ſententia decederet, ſuæ quiſque ſaluti conſulens, hortabatur, ſcilicet non immeritò ab Iuliano timebant, quem ipſi calumnijs apud Conſtantium olim oneraſſent. Verùm his ſuaſionibus Imperator nihil mouebatur,

ſed ſeu quieti propriæ, ſeu in commune Imperio conſulens, irritis diſceptationibus abiectis, omnino Cæſarem declarare Iulianum parat. Igitur, vt Mediolanum veniat, ſtatim eum acccrſit. Incumbebat litterarumſtudijs in Attica Iulianus, cum ex Mineruæ ſeceſſu ab Academia in bellum tractus, pro pallio ſagum ſibi aſſumendum iudicauit. Paruit itaque Auguſti mandatis deſignatus Cæſar; Quamobrem in ipſa Vrbe Tribunali pro ſuggeſtu erecto, hinc, atque inde Aquilis, ſignisq; circundatus, conuocatis militibus Imperator aſcendit, & Iuliani dextera manu appræhenſa huiuſmodi habuit orationem. Adſumus communis cum vobis cauſæ defenſores, & pro ea re verba facimus, fortiſſimi Commilitones, quæ veſtris animis ſubſtinenda, veſtris armis vindicanda eſt. Cum enim vos optimos Reip. propugnatores ſemper habuerim, experta mihi ſuperioribus annis veſtra fides promptiorem me, longèque fidentiorem facit. Igitur vti fabulas acturi poetæ ſpectatorum ſententiæ acquieſcunt, ſic ipſe vos noſtræ cauſæ Iudices, quid in præſenti re, breuiſſi-

Conſtantius Iulianum Cæſarem declarat.

Oratio luculentiſſima Conſtantij.

uiſſimè edocebo. Sublatis è medio Rom. Imperij tyrannis, qui propria fortuna non contenti, rabie quadam, furoreque acti, aliena tentauerant, videbantur omnia ſatis quieta tandem fore: Sed feſellit expectationem noſtram barbarorum repentinus in prouincias impetus, qui tanquàm tyrannorum manibus Romano ſanguine parentantes Gallias inſultant, & vltra limites delati, nullo metu quacumque craſſantur; quam temeritatem ſi eos inultam ferre perpeſſi fuerimus, illis certè, non nobis parata de tyrannis victoria videri poterit; Animos eis facit, quòd nos neceſſitatibus alijs occupati, longiſſimo terrarum interuallo in tempore vlciſci tantam audaciam non poſſumus. Huic igitur malo latiùs proſerpenti, noſtri, veſtrique conſulti ſuffragium occurrat, vt ſuperbarum gentium animos frãgamus, & in antiquos fines reſtituto orbe Romano, non vires, ſed voluntatem hactenus defuiſſe nobis oſtendamus. Id autem dubio procul fiet, ſi veſtro fauore noſtra conſilia adiuuaueritis. Iulianum hunc fratrem meum, patruelem meũ noſtris non bonis tantùm moribus, ſed

neceſſitudine etiam nobis iunctum eſſe, ſpectatæ fidei iuuenem, induſtriæque ſingularis omnibus, arbitror, compertum eſt; Hunc ad Cæſaris adhibere poteſtatem veſtro omniũ conſenſu cupio, & quã maximè deſidero. Dicere ſuper his plurima conantẽ fremitu, lætiſq; clamoribus concio prohibebat, exclamatumque eſt diuinum illud, non hominis eſſe conſiliũ. At Imperator interim ſtans immobilis, facto à militibus ſilentio, cœtera perſecutus eſt. Quoniam igitur vobis quoque annuentibus (quod expreſſus per fremitum fauor oſtendit) noua dignitate adoleſcẽtem ornaturus ſum; Lætus ipſe ad honorem capeſcendum exurgat; cuius mores magis imitandos, quàm prædicandos eſſe duxerim, videorque mihi egregiam eius indolem ex hoc vobis pleniſſimè oſtendere, quòd non alium magis eligendum exiſtimaui. Ergò, quod felix, fauſtumque ſit, Dei cœleſtis præſente nutu, Cæſarea ego eum veſte velabo. Dixit, & mox auita purpura indutum Iulianum, linguis, animiſque fauente exercitu Cæſarem declaratum his alloquitur. Recepiſti dignum natalibus, dignum origine tua honorem omnium mihi cariſſime frater;

Siquidem auo Imperatore natus iure,meritoq́ue in dignitatis partem aſſumendus eras;quod cum me auctore tibi ſit conceſſum, multò maiori magnificentia vſus videor præſtitiſſe,quàm ſi vni mihi tota illa Maieſtas adſciſceretur;ipſaq́ue poteſtate ſublimiorem me eſſe confiteor,dũ conſanguinitatis,amoriſq; nexu propinquo tibi eã deferendã arbitratus ſum. Adeſto igitur laboranti Reip. Adeſto laboris, periculorumq; particeps,& barbarica incurſione quaſſatis prouincijs patrociniũ tuũ exhibe. Galliarum tibi omni beneficio partes fouẽdæ ſunt, vt afflictis & niſi ſuccurratur,pereuntibus tutela, ſaluſq; ſis. Cũ hoſtib.fortaſsè congredi neceſſarium tibi fuerit;Animi tui magnitudo(ſi ea rectè mihi explorata eſt) ſcio,id non detrectabit. Tum inter ſigniferos ipſos fixo gradu conſiſte; Per te audacia, & vigor addatur militi,cum intrepidè inter tela verſantem Imperatorem ſuum viderit; In tempore cautiſſimus hortator,præeundo cæteros pugnantes in Martia bella accendens,turbatos præſente animo reparabis; fulciendæ tibi acies, increpandi deſides erunt; quæ quiſque fortiter, quæ fœdè geſſerit, ſtrenuis, ignauiſque

certiſſimus teſtis affuturus. Proinde cum rei magnitudo ita exigat, perge vir fortis, fortes itidem viros, atque duci ſuo perſimiles aſſume. Adero tibi viciſſim, ſalutemque meam tria potiorem non du cam; Indiſſolubili amoris vinculo vna militabimus, vna peccatum orbem pari pietate moderabimur, ſi modo maximus omnium pater, mundique auctor Deus, quod continuis precibus implorabimus; aliquando conceſſurus eſt. Quodcumque moliri placuerit, tãquam vna mecum præſens, aggredere, viciſſimque ipſe, & ante oculos ſemper proponam, vt alter alteri ſuppetias ferat, manusque (quod dicitur) manum lauet. Cùm enim ipſe tibi quæcumque acturo non defuero, neque te nobis in mora quandoque futurum exiſtimare libet. In ſumma conſentientibus omnium votis publicè, priuatimque propera; Aſſignatam tibi velut ab ipſa Republica prouinciam peruigili cura, indefeſſoq; ſtudio tuearis, & exornes. Vix hæc finiuerat Imperator, cum rupto ſilentio nemo vnus reticuit, ſed horrendo fragore militares omnes ſcuta genibus allidentes conclamarunt (mos hic eſt an-

Mos exercitus fauſta precantis.

nuentis, fauſtaque precantis exercitus, ſicut haſtis percuſſi clypei contraria appetentes ſignificant) Vix dictu credibile cuiquam fuerit, quanto gaudio, quanta militum promptitudine res peracta ſit. Cæſarem nemo non maxima admiratione proſequebatur, caligabantq; ad muricis fulgorem, quo tegebatur ſago, ſpectantium lumina. Erant, & qui ex Iuliani ipſius facie qualis Imperator futurus eſſet, prȩſagirent. Terribiles enim, non ſine maxima venuſtate eius oculi optimā indolem præſeferebant; Reperti ſunt quidam exterioribus ſignis (vt quos vocare Phyſionomi ſolent) qui eius ſecreta animi conſilia interprætarentur, venturaq; prædicerent, & quò omnia apud Iulianū auguſtiora eſſent, non ſuprà modum vanis vocibus, vt aliàs ſoliti, milites efferebant; atque ideo ſicut in Senatu Cenſoria grauitate equites deligebantur, ſic eum militari quadam ſeueritate approbatum videri poterat; Nam & currum eius proſequentes licentia quadam iocular ſtigmata in illum detorquebant; Quamobrem dum in vehiculum receptus vna cum Conſtantio in Regiam properans ea intelligeret, hunc verſū ex Home-

rico carmine ſuſurrauit. Τῶν ὑβριστῇ βίῃ τε σιδήρεον οὐρανὸν ἷκει. Mediolani geſta hæc eſſe viij. Id. Nouembr. Arbetione, & Lolliano Coſſ. Marcellinus auctor eſt; etſi aliter alij ſcribant. Igitur Conſtantius, vt firmiore quoque vinculo ſibi nouum Cæſarem adiungeret, paucis poſt diebus ſororem Helenam illius matrimonio copulauit, celebratiſque ſumma celeritate nuptialibus feſtis in Gallias Iulianus decernit iter. Hinc non ſatis frequente comitatu ſuſcepto, Calend. Decembrib. Mediolano digreſſus eſt. Diſcedentem deduxit Auguſtus ad vſque locum duabus columnis inſignem, qui (vt Amianus idem tradit) Lacmelum interiacet, & Ticinum. Inde Iulianus recta Taurinos contendit, Conſtantius Mediolanum reuerſus eſt. Ibi Arrianorum nefariæ opinioni accedens recta ſentientes odio proſequebatur. Et quoniam Mediolanenſis populus ab hac ſceleſta factione procul abeſſet, Tribunos quoſdam dimiſit, qui ſumma crudelitate quampluribus contritis, Sacerdotes etiam ab altaribus per vim diuellerent. Illi enim ab Sanctorum Patrum ſanctionibus nihil diſſidentes, Auxentium dam-

Iulianus Helenam Conſtantij ſororẽ vxorem ducit.

Conſtãtius hæreſi Arriana infectus.

Mediolanenſes pro Athanaſió contra Auxentium.

damnabant,& cũ cœteris Arrianis aduerſus Athanaſium conſentientem ità impugnauerant,vt eorum iudicium veriti falſi Antiſtites extemplo ad Imperatoris palatium transſugerent . Igitur Auxentij partes ibi defendendas Conſtantius exiſtimans per edictum Mediolanenſes etiã metu pœnæ coercitos admonuit,vt Antiſtitis ſui ſententiam probarent . Erat tunc in Vrbe Hilarius Pictauienſis, Dionyſio amicus,et Orthodoxæ fidei propugnator.Is per ſupplices libellos Imperatorem admonet bonorũ hoſtem Auxẽtiũ veritati repugnare,& à Niceno Cõcilio, quod diuæ memoriæ pater Conſtantius Magnus Lege promulgata probauerat abhorrere.Quibus rebus Imperator permotus Quæſtori, Magiſtroque officiorũ mandat, vt inter Hilarium,Auxentiumq; cognoſcant,& litis diſceptatores ſint.Ac citus Auxentius tergiuerſari primo , tanquàm à Saturnino quodam damnatum Hilarium audiri non oporteret . Verum Iudices hac repulſa exceptione Auxẽtiũ rogãt,vt quę de re Chriſtiana ſentiret in mediũ proferat . Ille , ità impellente Hilario ex ſcripto veritati prima facie nil repugnantia recitat;Sed ſuberant obliquis

Hilarius Orthodoxus Mediolani.

Hilarij cũ Auxentio diſputatio

P 6 ſenſi-

ſenſibus expreſſæ fraudes, eludebaturque hoc pacto Auxentij fides Regis. Itaq; ei⁹ machinationes detegere paratũ Hilariũ Conſtantius Mediolano excedere iubet. Nihilo tamen minus res cognita eſt. Detexit ille Arriani Præſulis fraudem duobus libris, qui adhuc extant, & per doctorum manus verſantur. Factum id ſub Valentiniano Auxentij epiſtola quædã indicat. Sed cum rei geſtæ ſeries ſatis cõſtet, de tempore certare pretium operæ non fuerit. Itaque hoc potiſſimum modo res ſacras Conſtantius perturbabat. Venerat his diebus Mediolanũ Magiſter armorũ Marcellus; Huic, quòd obſeſſo apud Senonas Iuliano opem non tuliſſet, cingulo interdixit; at ille delationibus confiſ⁹, quòd his benignas aures præſtare Imperatorẽ nouerat, ſtatim in Conſiſtoriũ admiſſus Iulianum, vt procacem, inſimulat, & præſentia aſpernatum ad altiora capeſcenda validiores ſibi pennas aptare. Hæc, & alia licentius dicentem Eunuch⁹ Eutherius hac de cauſa à Cæſare miſſus coarguit, auctorique ſuo ſemper fidum Cæſarem fore atteſtatur. Tantis autem Conſtantij aula delationibus patebat, vt ſi ſuper ſoricis euentu, muſtel-

Hilarius à Conſtantio Mediolano eijcitur.

ſtellæue occurſu quęq; aruſpicem aliquis conſuluiſſet, vndè minimè exiſtimabat, delat⁹,plerũq; capitis pęnas lueret; quin etiã leniendo dolori ſi quod anile incantamentum quidã adhibuiſſet, vltimo ſupplicio affectus traditur. Per idem ferme tempus etiam accidit,vt quendam nomine Darium vxor leuis cuiuſdam delicti reum accuſaret. Ei Rufinus, quem Africani delatorem diximus,ſtupro illectæ ſuaſit,vt Læſe Maieſtatis maritum accerſeret, tanquàm ex Diocletiani ſepulchro velamen purpureum furatus, rebus nouis illud ſeruaret. Morem amatori geſſit impudica mulier cauſamq; perduellionis ſub Mauortio Præf. Præt. & Vrſulo ſacrarum Largitionum Comite maritum dicere coegit. Sed conuicta mendacij Rufinũ toti⁹ technę auctorẽ cõfitetur; Quamobrem Talionis Lege de vtroque ſumptum ſupplicium eſt. Id cum Imperatori nunciatũ eſſet,ægrè admodũ tulit, quod ſalutis ſuæ, vti exiſtimabat, vindex Rufinus tã fœda morte peremptus foret. Quamobrẽ miſſis equitib. minaci edicto iubetur Vrſul⁹ ad Comitatum redire.Reuerſus ille ſpretis,qui ingreſſu eũ arcebãt, palatinis,in Cõſiſtoriũ prorupit,& intrepidè

pidè ſentētiā ex Senatuſconſulto Turpiliano in eos iuſtè latā edocens, oppreſſis adulatorū calumnijs, ſe, & Præfectū maximo diſcrimini ſubtraxit. Superabat .n. omniū opinionem eo tēpore Palatinorū improbitas; quòd rarus admodum diues eſſet, cuius bonis hac ratione nō inſidiarētur. Quamobrem, cętera bonus Princeps Conſtantius, infame apud poſteros nomē habuit. Quanto rectius Alexander Seuerus, qui alioquin mitiſſimus Imperator, erga fumi (quod aiunt) venditores implacabilis erat. Et licinius, qui hoc hominum genus peſtē aulę, atque ſicuti mures à palatijs explodendos cenſuit. Cœterū haud diu poſt Conſtantius apud Mediolanenſes moram traxit; Nam Romam profectus, vt de ſubactis tyrannis triumpharet, mox Parthico bello irruēte in Orientales plagas exercitū ducere coactus eſt. Ibi cum ſat feliciter cæptis arridente fortuna vteretur, externis armis ſuperſedere, vt ciuiles motus cōpeſceret, neceſſariū viſū fuit. Acceptæ gratiæ immemor Iulianus hoſtilia ſentiebat, & à militibus Imperator, Auguſtuſque ſalutatus parem Cōſtantio Maieſtatem affectauerat; quam tamen in itinere inter Ciliciam,

Palatinorū improbitas.

Iulian' erga Conſtātium ingratus.

Cappa-

Cappadociāq; eo mortuo tādē obtinuit. Interim Mediolani Auxentius diuerſæ ſectæ viros grauiſſimè inſectari contumelijs, & plerūq; vi armata ab ſacrorū cultu exigere. Ex Pannonum Vrbe Sabaria Martinus, qui poſteà Turonēſib. præfuit, ſecretò extra Ciuitatem loco ſacrarium quoddā, Cœnobiūq; ſibi cōſtruxerat: quo in ſeceſſu procul à profanis quietiori, perfectiorique vitæ totū ſe tradiderat. Hunc Auxentius, quòd Hilario Pictauienſi amicum, Collegamq; cognoſceret, odio proſequebatur. Nec prius illi negotium facere deſtitit, quàm (tantum ſcilicet virum nobis inuidens (ædibus, vrbeque deturbauit. Quamobrem Martinus vna cum alio quodam Sacerdote pari calumnia depreſſo diù errās, Romā tandē, vt Hilariū viſeret, profectus eſt. Celebris etiamnum Victoris Martyr tēplo cōtigua eſt ædes, quæ Martini nomine ſacra religiosè colitur; eaq; populi totius opinio eſt, ſanctū hominē illic diutius verſatum, & iam vitē, quæ ibi poſt altaria germinet, plantaſſe. Arbor adhuc extat vel ipſa vetuſtate venerabilis, quā valetudinarijs, morboſiſq; hominib. expreſſo liquore ſalutarē vulgò exiſtimant. Cui ſentētiæ vt & ipſe

Martinus ab Auxentio Mediolano eiect⁹

Vitis medica à Martino Mediolani plantata.

acce-

accedam, grauiſſimi ſcriptoris Gregorij Turonenſis auctoritas facit. Is pari pene exemplo Martinum tradit vitē in Gallia planctaſſe, cuius vuam, cum Arridi⁹ præſbyter eā adiecta aqua ampullę incluſiſſet tanquàm medicamento quodam res vix credibiles geſſiſſe. Nam cum æger ad eū fortè veniſſet, buccas puſtulis, oculos, caputque inflatione deformatus, infuſo per os ex ampulla liquore, ſoſpitem eum confeſtim reddidit. Puderet omninò hęc vix fidem capientia referre, ni auctoris ipſius dignitas, antiquitaſq; ſcribere dubitantem impelleret. Noningenti ad noſtra tempora elapſi ſunt anni, cum Gregorius hæc prodidit, & cum Sanctorum Collegio adſcript⁹ inter cęleſtes colitur. Verùm itaque illud, quòd etiam Homerus, alioquin diuerſæ religionis vates, frequenter ſcripſit; Hominum quidē poteſtatem intrà certos terminos contineri, cœterū Deos omnia poſſe. Per idē tēpus cū in Armeniā Cōſtantius veniſſet, Dionyſiū, qui in ea prouincia apud Reteium Vrbem deportatus fuerat, in priſtinā dignitatem reſtituit. Tot enim mirabilibus geſtis efferebatur, vt vitæ ſanctitate illis in regionibus nemo notior eſſet; ægros ſanare,

Dionyſius. priſtinæ dignitati reſtituitur.

ſanare, diuinam iram precibus flectere, imminentia mala repellere, illi quotidianum penè opus erat; Quamobrem tam celebris eius fama vagabatur, vt protinus illum Imperator exilio reuocandum duxerit. Verùm ille ad infeſtam, turbatamque Auxentij furore vrbem redire veritus, præſertim iam ſenex, & impetu ſuſtinendo impar, maluit in Armenia remanere. Errauerat enim toto orbe, auctaque de ſe omnium opinione, quieti, & otio indulgere conſultius arbitrabatur. Verùm non multo poſt cum defunctus animam reddidiſſet, per ſacratiſſimum Prçſulem Aurelium Mediolanum translatus eſt; dicatoque eius nomini fano conditum corpus viij. Cal. Iunias religiosè ſalutatur. Igitur cum aduerſus Iulianum in Oriente arma Conſtantius pararet, fato oppreſſus, omni adminiſtratione perduelli ceſſit. Sed & ille, dum contra Perſas paulò inexploratius progrederetur, ſagitta ictus occubuit. Milites, qui in exercitu erant, Iouinianum Imperatorem dixerunt, eorumque electioni totus oriens acquieſcebat. Sed veritus Iouianus, ne res in Occidente turbarentur, litteras ad Lucillia-

Aurelius corp' Dionyſij Mediolanum aduchi curat.

cillia-

cillianum ſocerum Syrmium ſcribit, vt ancipites in fide confirmaturus properè Mediolanum contenderet, & quoſdam, quorum fides compertior foret, induſtriaque clarior, ſibi Comites aſſumeret, quibus tanquàm adminiculis, ſi ità ſors tuliſſet, vteretur. Mandatum & illud, vt Mallaridium, cuius ſupra meminimus, Magiſtrum militum prouinciæ Galliæ cōſtitueret. Quamobrem Lucillianus cum Saniaco, & Valentiniano Tribunis ſtatim Mediolanum venit, Malaridio ſe poteſtatem decernere paratum offert; Sed eo munus illud recuſante, cum Remos petijſſet, vna cum Saniaco interfectus; quam fortunam etiam Valentinianus ſubijſſet, niſi apud hoſpitem trepidus repertis latebris inquiſitores fruſtratus foret; reſeruabant eum imperio fata, & qui tunc de ſalute periclitabatur, paulò poſt omnium Princeps futurus erat. Nā defuncto Iouiano milites Niceæ Valentinianum hunc Auguſtum creauerunt; collegamque ſibi ipſe Fl. Valentem fratrem aſciuit, & haud ita multò poſt filiū Gratianum. Valens Conſtantinopolim, Valentinianus Mediolanum venit &c.

FINIS.

1012954